

**BIBLIOTECA
CENTRALA A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI**

Nº Curent 55462 Format

Nº Inventar A29323 Anul

Sectia Depozit IV Raftul

2306/29

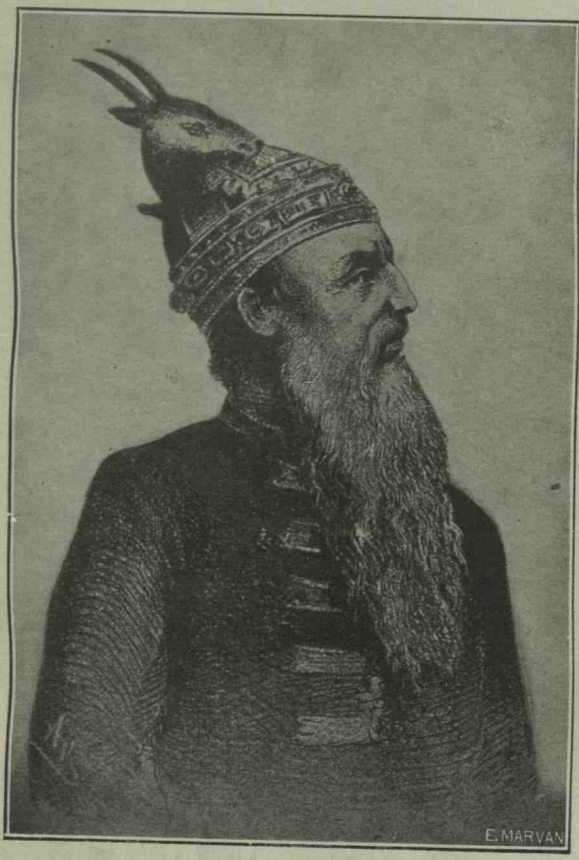
Doc.

DEM. ABELEANU

FOST PROFESOR ȘI DIRECTOR LA GIMNAZIUL ROMĂNESC DIN IANINA ȘI
REVIZOR ȘCOLAR ÎN JUD. VLAȘCA ȘI DUROSTOR

ALBANIA

(CU O HARTĂ ȘI 32 ILUSTRĂȚII)

GEORGE CASTRIOTU
supranumit
SKENDER-BEY
Prințul Albaniei

Tipografia „Bucovina” I. E. Torouțiu, Calea Victoriei 222, București

1 9 2 8

1947

1947

LIBRARY

UNIVERSITY OF TORONTO

In. A. 29.323

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București
5242

CONTRAT 1920

DEM. ABELEANU

FOST PROFESOR ȘI DIRECTOR LA GIMNAZIUL ROMÂNESC DIN IANINA ȘI
REVIZOR ȘCOLAR ÎN JUD. VLAȘCA ȘI DUROSTOR

1920

ALBANIA

(CU O HARTĂ ȘI 32 IUSTRAȚII)

87645

GEORGE CASTRIOTU
supranumit
SKENDER-BEY
Prințul Alban'ei

Tipografia „Bucovina” I. E. Torouțiu, Calea Victoriei 222, București

CONTROL 1953

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București

55462

1956

ALBANIA

(CU O HARTĂ ȘI 32 ILLUSTRĂȚII)

B.C.U. "Carol I" - Bucuresti

C54948

RC 140/10

GEORGE CASTRIOTI

SKENDER-BEY

Printed in Albania

Tipografia "Luceafărul", I. E. Tomitei, Calea Victoriei 222, București

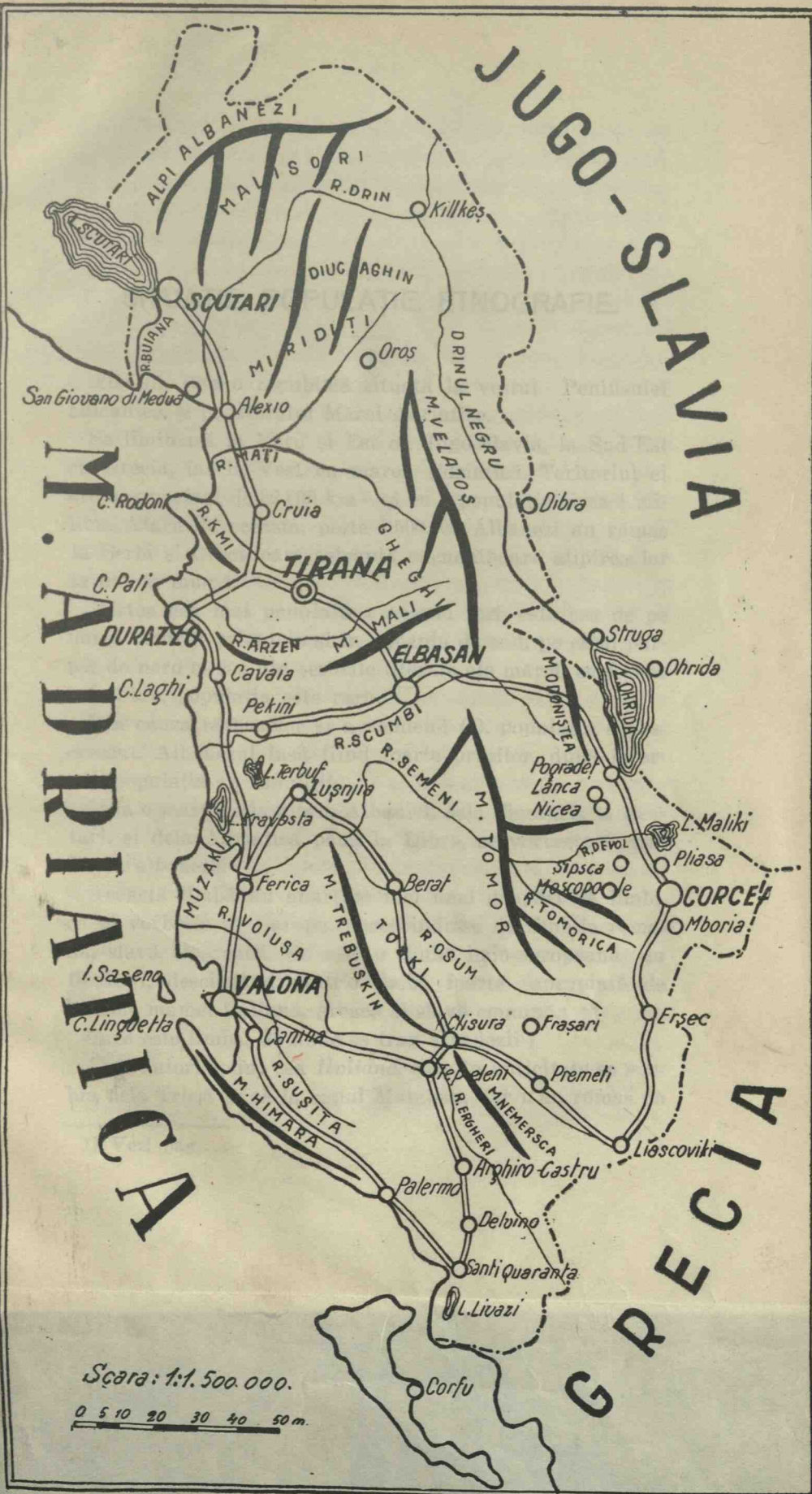
1958

Hommage A Son Excellence

Ahmed Zogou

Président de la République Albanaise

JUGO-SLAVIA

M. ADRIATICA

GRECIA

Scara: 1:1.500.000.
 0 5 10 20 30 40 50 m.

HARTA ALBANIEI

E. MARVAN.

SITUAȚIE. POPULAȚIE. ETNOGRAFIE.

Albania este o republică situată la vestul Peninsulei balcanice, și pe litoralul Mării Adriatice.

Se limitează la Nord și Est cu Jugo-Slavia, la Sud-Est cu Grecia, iar la Vest cu marea Adriatică. Teritoriul ei are o suprafață de 32.000 km². și cu o populație circa 1 milion. Afară de aceasta, peste 1.500.000 Albanezi au rămas la Serbi și Greci, care așteaptă cu nerăbdare alipirea lor la patria mamă.

Partea cea mai populată a acestei țări, este cea de pe lângă lacurile orientale și în Albania de sud, pe când partea de nord și cea din șesurile litorale ale mării, cari sunt insalubre, populația este rară.

Din cauza războaielor și a vendetei (1), populația a descrescut. Albanezul însă fiind foarte prăsitör, după interval, populația s'a înmulțit.

Dela o margine la alta a Albaniei, dela Ciamuria la Scutari, și dela Adriatica până la Dibra, se vorbește numai limba albaneză.

Această limbă nu aparține nici unei grupări de limbi, ce se vorbește în Europa, deosebindu-se de limbile română, slavă și greacă. Ea este o limbă indo-europeană cu flexiuni, descinzând dintr'o limbă foarte apropiată de limbele mame: italiană, greacă și slavă comună.

Care este limba, de unde se trag albanezii ?

Unii autori spun: cea *Ilviană*, care în anticitate se vorbea dela Triest până la capul Matapan, dar n'au rămas de

1) Vezi pag....

cât niște urme ale localităților. După alții: cea *Tracică*. Aceasta este foarte apropiată cu cea macedoneană, pe care o vorbeau soldații lui Filip și ai lui Alexandru și cu cea pelasgică.

În vocabularul albanez, se află multe radicale străine sau vorbe străine pe lângă nuanțele dialectale, ce există între cele două dialecte principale dela nord și dela sud: *Gheghii* și *Toskii*.

Acestea sunt obiecțiunile unității lingvistice. Dialectul Gheghilor transformă pe *r* în *n* s, es, Vlora—Vlona (1) Shgiperija—Shgipenija (2). Vocalele nasale există în dialectul Gheg, dar nu și în al Toskilor.

Dialectul Miridiților (3), adică al muntenilor dela nord este deosebit de acela dela Dibra, iar dialectul tosc dela Valona este la fel cu acela dela Scutari, două extermități deosebite. Un Albanez poate să se înțeleagă cu oricine din țara sa. Astfel, un tosc dela Corcea se poate înțelege cu un Miridit, sau cu unul dela Scutari.

Trei dialecte luptă pentru a deveni limba literară și universală: acela dela Scutari, ca cel mai vechiu, unde s'au înființat primele imprimerii și primele centre intelectuale. Al doilea cel dela Elbasan, care e trăsura de unire între gheghi și toski, lesne vorbit de toți, și al treilea cel dela Corcea, care s'a impus întregii Albanii toske, pentru că aci se află cel mai puternic focar intelectual din toată Albania.

Introducerea alfabetului latin este de dată recentă, astfel că instrucțiunea n'a putut fi dezvoltată. Din contră, bogăția folkilor și tradițiunile muzicale și calitățile particulare ale Albanezului, prepară cu siguranță terenul necesar pentru înflorirea unei civilizațiuni foarte particulare și de sigur foarte interesantă.

1) Valona.

2) Albania. Numele de Albania este necunoscut.

3) *Mir ë dita* = bună ziua. La oraș, se pronunță: *mer-dita*.

Influența română și bizantină, influență occidentală în Eylul mediu, influențele slave și tureă, au fost răspândite în mod ilegal în Balcani, dar niciodată un fel de viață n'a fost deosebită la o țară. Numai Albania a păstrat caractererele cele mai primitive.

La această unitate geografică istorică, limbistică și culturală, se opun diferitele confesiuni din Albania.

În Albania sunt trei feluri de confesiuni: *Catolicismul roman* la nord, *Islamismul* în Albania centrală și meridională, și *Ortodoxismul* la sud.

Catolicii albanezi se deosebesc foarte puțin prin felul de viață de musulmani. Albanezul musulman este mai bun din punctul de vedere moral, de cât catolicul.

La musulman, găsim mai multă sinceritate, mai multă onestitate, mai multă caritate și ospitalitate. Este greu a-i recunoaște după costumele lor. Femeile musulmane dela munte se bucură de aceiași libertate ca și femeile catolicilor.

Ei aparțin la diferite episcopii: Scutari, Durazzo și Alexio.

La Alexio și Scutari, sunt reședințe de mitropolii. Miridiții depind de șeful religios dela Oroș¹⁾, independent de eparhiile albaneze.

Islamismul ortodox nu este reprezentat decât în orașe și mai cu seamă la Scutari. Preoții săi: Hoge și Muftiu au puțină autoritate. Moscheele sunt aproape goale și indiferența religioasă a musulmanilor albanezi este mare de tot.

Ortodoxii sunt foarte numeroși în Albania de sud-est și în câteva orașe din Albania centrală. Ei luptă mai puțin decât musulmanii și sunt înclinați spre comerț. Clerul este ignorant și superiorii lor se ocupă mai mult cu politica.

Sentimentul religios este slab la Albanezi. Deseori se

1) Oraș = stâncă. Francezii zic: au Rocher. Italienii schimbă pe *au* în *o*, zicând: o rocher = Oroche = Oroș.

văd sate întregi, trecând dela creștinism la islamism și vice-versa, după cum sunt în joc interesele sau tradițiile lor.

Albanezul nu este religios. O probă despre aceasta, este actul cel mai solemn al vieții sale. Jurământul nu se face în numele lui Dumnezeu. Albanezul jură pe cer și pe pământ, pe lumină și pe foc.

În cazuri grave, când trebuie să ia ca martor angajamentului său, un simbol sfânt pentru toți, Albanezul pune o piatră pe umărul stâng, și atingând-o cu mâna dreaptă, pronunță cuvintele care-l leagă.

Piatra este pământul. Jurământul strămoșilor este proprietatea fiecăruia.

În Albania de Nord, domnește cea mai mare toleranță religioasă. Musulmanii, în zilele Paștelui, se grupează la ușa bisericii, și la finele slujbei religioase, ei trag salve de pușcă și se bucură împreună cu creștinii luând parte cordială la solemna lor serbare.

Catolicii la rândul lor, fac aceiași politetă musulmanilor, când aceștia părăsesc moscheea la Bairam. Același lucru se practică și în Albania de Sud, între musulmani și ortodoxi.

Ceva mai mult: într'un sat, numit Camenița, dela sud-vest de Corcea, este o biserică bogată, care reunește pe credincioșii a două religiuni, numită de creștini Sf. Nicolae, iar de musulmani, Haïdar-Baba.

Poporul albanez a menținut virtuțile patriarhale, credința, sinceritatea și puritatea moravurilor familiare.

Deși streinii le atribue mii de defecte, totuș nu le poate imputa niciodată netoleranța și discordiile religioase.

Creștinii și musulmanii se iubesc unii pe alții și trăiesc în armonie completă.

Pentru un Albanez, religia este „Bessa“, și profetii săi sunt: George Castriotu (Skenderbey), Alexandru și Pyrrhus.

Dacă Albania din punctul de vedere geologic este prea

tânără, și în cale de transformare, ea este însă atât pentru antropologiști, cât și pentru istorici, o țară foarte veche, locuită de o rasă din cele mai vechi din Europa și care a păstrat, ca prin minune geografică, vechea sa limbă și vechile sale datine.

RELIEF. Munții Albaniei se împart în trei grupe:

1) Alpii albanezi. 2) Partea muntoasă centrală și 3) Căminele paralele ale Albaniei occidentale și meridionale.

1) Alpii albanezi, lanțul cel mai înalt dela vestul peninsulei balcanice, separă dela vest-sud-vest la est-nord-est Albania de Muntenegru. Ei ating o înălțime de 3000 metri la extremitatea lor orientală de lângă Valbona. Aceștia sunt munții cei mai accesibili cunoscuți, dar poate și cei mai frumoși din Europa.

Alpii albanezi sunt acoperiți de păduri dese de brazi. Albanezii munteni — Malisorii — cari locuiesc, păstrează caracterele etnice cele mai curate; talia înaltă, profilul aquilin, ei au păstrat intact regimul triburilor, obiceiurile, costumul și limba primitivă și mai presus de toate catolicismul, care-i separă de populația muntenegreană ortodoxă.

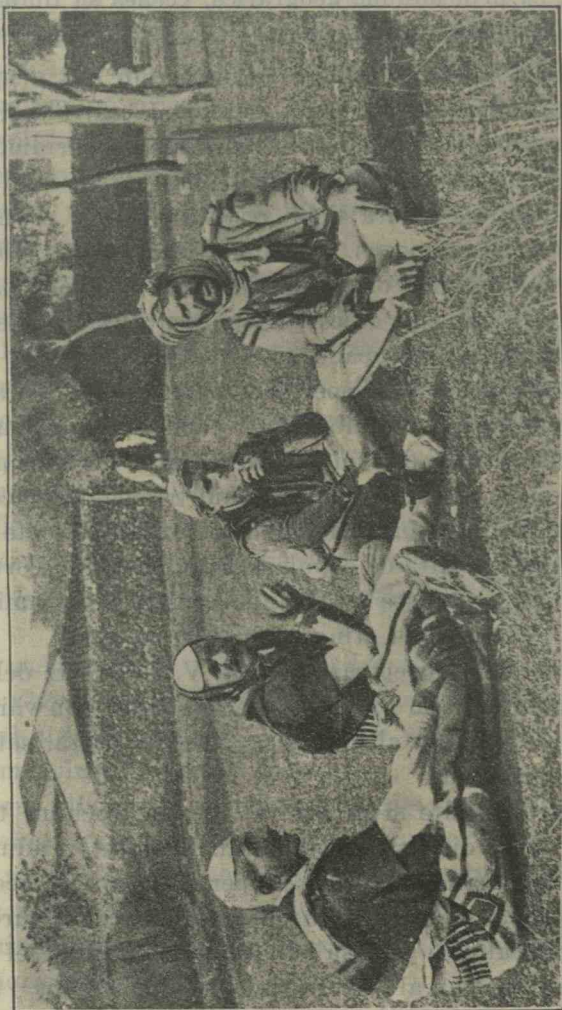
2) Partea muntoasă a Albaniei centrale este mai puțin ridicată. Vârfurile ei ating 2000—2200 metri.

Acest lanț se îndreptează dela N. V. spre S. E. dela Scutari și Drin până în Pind. El este străbătut prin văi transversale ale râurilor albaneze, pe cari s'au așezat sate și se cultivă porumbul.

Ținuturile înalte și-au păstrat numele vechilor triburi, chiar și după dispariția regimului. *Miridita*, o adunătură foarte complicată de lanțuri, acoperită cu pini și neexploată, a rămas independentă chiar sub regimul turcesc și este toată catolică și pusă sub autoritatea unui șef numit Prinț sau Căpitan al Miridiților cu sediul la Oroș¹⁾ și care avea asupra diferitelor triburi o autoritate patriarhală.

1) Miridiții se împart în cinci triburi: Oroș, Spacci, Cumeni, Dibri și Paridi. Primele trei triburi formează *Miridita* propriu zisă.

Regiunea cea înaltă care se întinde dela Mati la Drin trece de 2000 m. La vest profunda depresiune dela Mati, o separă de muntele Tiranei, care merge spre sud, pentru a

Malisori.

ajunge la Scumbi. Dela acest fluviu, ea se prelungeste până la Devoli, separând depresiunea fertilă și foarte locuită de la Mocra și platoul înalt dela Gora.

Axa muntoasă atinge 2361 metri la Lenia, mai sus de strâmtoarea Devoli. Din vârful Leniei se vede Adriatica și lagunele câmpiei litoralului care scânteiază la orizont la înălțimea munților Mati și Dibra spre nord, iar de aci la lacul Ohrida, până la depărtatul munte Peristeri și până în Pind, iar de aci pe câmpia Corcei.

3) Mai spre sud, axa muntoasă se unește prin Colonia și prin muntele Liascoviki cu catena Pindului, care dela nord la sud, aproape în linie dreaptă, separă Albania și Epirul de Tesalia.

La vest se află *Tomor*, regele tuturor munților Albaniei. Albanezii nu vorbesc decât cu respect de acest munte care lucește de albeață, vizibil din toate părțile. Înălțimea lui este de 2418 m.

4) Catena occidentală, aceia dela *Himara* și munții *Acrocherauni*, merg lungindu-se până la capul Glosa (*Linguetta*), care formează rada Valonei, prelungită prin insula Saseno. Munții *Himara*, prezintă vârfurile: *Chiorea* (2055 m.), *Cica* (2025 m.) și *Șopot* (1514 m.). La est de *Himara* se află munții *Griva*.

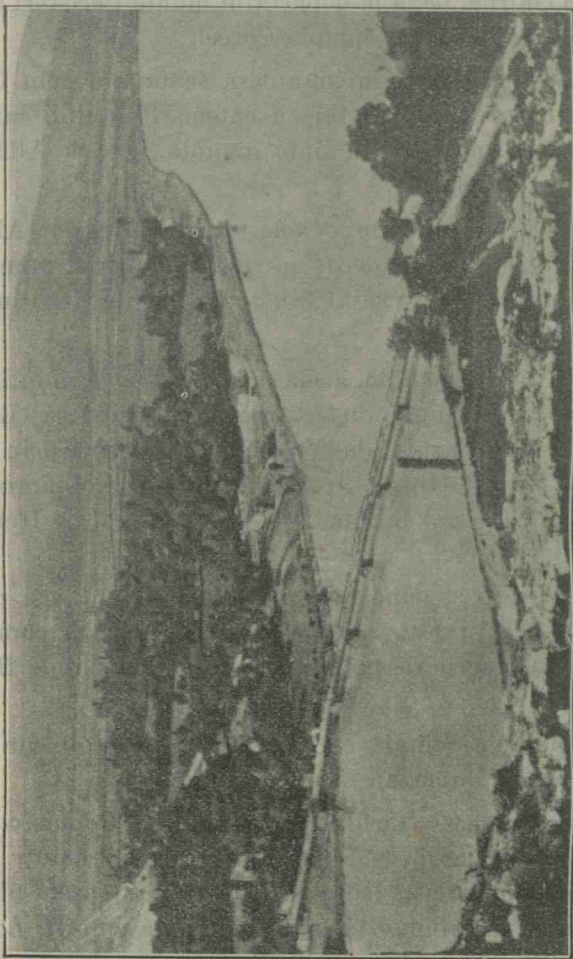
Dela *Alexio* și până la îmbucătura *Drinului* și până la *Valona* se întinde o câmpie litorală. Această câmpie nu este decât o serie de golfuri făcute de depozitele fluviilor albaneze.

Câmpia dela *Scutari*, care nu ocupă decât o parte din lacul cu acelaș nume, are aceiaș origină.

La vest de lacul *Ohrida* se află munții: *Odoniștea* și *Velatos*. Mali la nord de *Elbasan*. Toți acești munți umplu toată Albania, făcând din ea o țară muntoasă, pietroasă și sălbatecă. D'alungul Adriaticii se află munții: *Lali*, *Maneze* și *Bicari*, iar la vest de *Premeti* se află muntele *Nemersca* și *Trebuskin* la vest de *Berat*.

APE. Apele, care nădă teritoriul Albaniei, se varsă toate în marea Adriatică.

DRINUL este cel mai mare râu al Albaniei. El isvorăște din partea de sud-vest a muntelui Petrina, sub numele de *Drinul Negru*, trece pe lângă mănăstirea Sf. Naum dela

Pod peste Drin lângă Sentari

sudul lacului Ohrida, apoi străbate lacul în toată lungimea sa dela sud la nord și reapare la Struga. După aceia se îndreaptă spre nord, formând hotarul între Albania și Jugo-

Slavia și primind mai multe cursuri de ape mici își continuă drumul înainte unindu-se cu *Drinul Alb*, ce vine dela nord în punctul numit Kiukius, se îndreaptă spre vest, apoi spre sud, divizându-se în două brațe și formând o mică insulă, se varsă în Adriatica la sud de Alexio. Lungimea totală a acestui râu este de 360 km.

BUIANA (Buna) isvorăște dela nordul lacului Scutari (Scodra), intră în acest lac, și după ce'l străbate dela nord la sud, apare din nou puțin ceva mai la vest de Scodra. În timp de iarnă, din cauza abundenței apelor sale, inundă localitățile pe unde trece.

El formează puțin și hotarul între Albania și Jugo-Slavia.

MATI isvorăște din ramificațiunile occidentale al muntelui Șardag, străbate ținutul Miridiților și primind pe ambele sale părți mai multe cursuri de apă mici, se varsă printr'un loc îngust în Adriatica. În timpul iernei, el este impetuos prin bolovanii ce rostogolește.

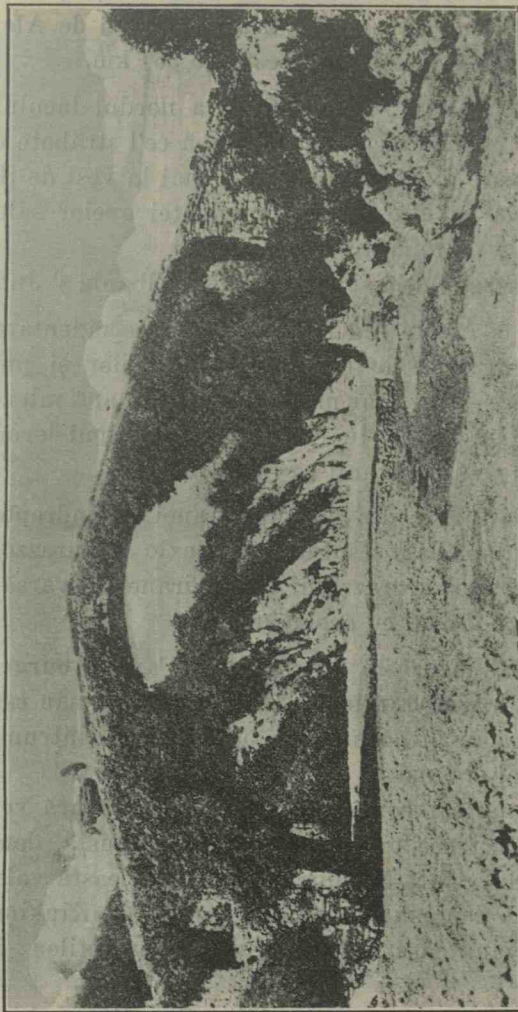
ISMI isvorăște din nordul Tiranei, se îndreptează spre nord-vest, străbate șesul dintre Alexio și Durazzo, sau despărțind partea Durazzului de a Tiranei se varsă în mare, aproape de orașul cu acelaș nume.

SCUMBI isvorăște din muntele Camna, curge dela est spre vest aproape în toată Albania. Cursul său este repede, și coboară în mijlocul unor păduri de nepătruns de pini, fagi, aluni și frasini.

La Lenia, sat românesc, el face o spărtură verticală și calcaroasă, trece printr'o trecătoare îngustă, dominată de mănăstirea Sânta-Marina. Eșind din această vale, Scumbi străbate o depresiune vastă de grezie. La Kiukius, el trece în linia muntoasă centrală, printr'un defileu îngust de doi km.

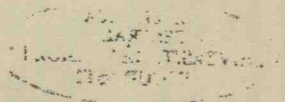
Prin acest defileu trecea *Via Egnatia*, vechea cale romană, care unea Roma cu Constantinopol, prin Durazzo, Monastir și Salonic. În acest punct al râului se află un pod.

Eșind din acest defileu, el străbate șesul Elbasan cu un climat mediteraneu. Albia râului Scumbi este foarte lată și presărată cu platani mari și cu vii sălbatice.

Pod peste Durazzo (Crucia).

Râul se împarte în mai multe brațe și eșind din șesul Elbasan, trece pe la Pekini și se varsă în mare la vestul a

cestui oraș, împărțind Albania în două părți: Albania de Nord și Albania de Sud.

DEVOL isvorăște din muntele Gramoste din Pind, trece prin lacul Maliki și se îndreptează spre vest. În unele locuri, râul are un metru lățime, și curge prin defileuri pe unde nu se poate trece. La confluența cu *Tomorica* dela poalele muntelui Tomar, seamănă ca un vas de mare, care părăsește dealurile albastre ale Albaniei occidentale. Devol se lărgeste și se împarte în mai multe brațe. El se îndreaptă spre nord-nord-vest, formând o cotitură în formă de V. Din vârful acestui V. la Kadipașa, el nu este departe de Scumbi decât cu câțiva km.

Puțin ceva mai la nord de Berat, Devol, primește pe stânga un mare pârâu: *Osum* (Liumi Beratic) pe care se află zidit acest oraș. De aici încolo el poartă numele de râul *Semeni*, care în cursul său, separă provincia Muzakia în două părți: Muzakia Mare pe malul drept și Muzakia mică pe malul stâng, apoi se varsă în mare. Valea râului Devol este menită a fi proiectul căii ferate transbalcanice.

VOIUSA (Băiasa). Acest râu isvorăște din munții Pindului, aproape de orașul pur românesc Mețova sau *Minciu*. El trece pela poalele muntelui Smoleu, un punct culminant al Pindului (2575 m.) în șesul Conița apoi pe la Premeti, și după ce primește din partea stângă pe *Ergheri* care trece prin orașul Arghiro-Castru, străbate provincia românească Malacastra, și mai primind și pe *Sușița* se varsă în Adriatică la nord de Valona.

LACURI

Lacurile Albaniei sunt:

SCUTARI (Scodra) acest lac are o suprafață de 384 km. și o adâncime de 7 metri. El aparține Albaniei și Jugoslaviei. El are o lungime de 32 km. și o lățime de 12 km.

Dem. Abeleanu, Albania.

54948

și se îndreaptă dela nord-vest spre sud-est, unde este înconjurat de munți, unii goi, iar cei dinspre est, unde este șesul Scodrei, verzi și cu plantațiuni, prezentând călătorului o priveliște frumoasă. Spre est, este o mică insulă numită *Hum*. In partea de vest a lacului se află mai multe insule locuite, precum *Vranina* și *Murigiani* în care se află ruine de cetăți vechi. Apele acestui lac ca și acelor din Elveția se măresc în timpul iernei, și se micșorează în timp de vară. Acest lac este bogat în pești, cu care se face un mare comerț.

TERBUF situat în Muzachia-Mare este la sud de râul Scumbi.

OHRIDA este cel mai mare, cel mai bun și cel mai bogat în pești. El are forma unui segment cu o periferie de 80 km. Lungimea sa este de 30 km. lățimea de 16 km. și adâncimea de 15 km. La est se mărginește cu muntele Pietrina, la vest cu muntele Odoniștea (Căndaia), la nord cu platoul Ohridei, iar la sud cu Livănescu. Prin acest lac trece râul Drin, care isvorăște de lângă Mănăstirea Sf. Naum și apare în partea de nord a lacului la orașul Struga.

In acest lac se află 15 feluri de pești, cari se disting prin mărimea și calitatea lor, și se serveau la mesele împăraților Bizantini și chiar azi se servesc la mese alese. Locuitorii Ohridei, pentru pescuitul peștilor din lac, precum și a renumitului țipar, care este în mare cantitate spre Struga, aduc Statului un mare venit.

Acest lac fiind cel mai mare și cel mai bun dintre toate din peninsula Balcanică, cu drept cuvânt se consideră ca lacul Geneva.

MALIKI se află situat la sud de Ohrida, de care se separă prin muntele Camna, situat între Corcea și Ohrida pe șesul Poiana, are o formă ovală și primește apele râului Devol, care-l străbate în toată întinderea sa, aproape de comuna Românească Pliasa. Apele sale se varsă prin o cataractă de 8 metri în strâmtoarea formată de Camna și

Tomor. Atât poziția lacului, cât și peștii săi sunt renumiți.

LIVARI se află pe lângă țărmul mării, la sud de Santi-Quaranta. El primește apele râului Bistrița.

CAPURI: Capul *Rodonî*, care nu este decât un vârful scurt.

Capul *Pali* la nord de Durazzo, lung de 7 km. și înalt de 200 m. El are aspectul unui munte.

Capul *Laghi* la sud de Cavaia.

Capul *Linguetta*, în fața insulei Saseno din golful Valona.

PORTURI. Porturile importante ale Albaniei sunt: Sas-Giovani di Medua, Durazzo, Valona, Palermo, și Santi-Quaranta.

CÂMPII. Albania, fiind o țară muntoasă, posedă puține câmpii.

Câmpia Corcea la sud de lacul Maliki și câmpia *Colonia*.

Ohrida-Starova. Aceste câmpii sunt cele mai bogate ale Albaniei și aproape cultivate în întregime.

CLIMA. Clima variază după altitudine și după depărta-rea dela mare. În general ea este sănătoasă, afară de cea a litoralului. Vara este o căldură foarte mare în Albania maritimă și temperatura se ridică până la 36° și 38° centi-grade la umbră. În Noembrie și Decembrie, încep ploile și inundațiunile, zăpada și frigul țin până la mijlocul lui Martie.

ORAȘE

1) SCUTARI (Școdra) a fost capitala regelui Iliriei, Gențiu, care la 168 trecu sub dominațiunea Romanilor. Orașul fu ocupat apoi rând pe rând de Goți, Sârbi, Venețieni, Unguri, pe urmă iarăși de Venețieni, când căzu sub puterea Turcilor la 1477. Azi, este capitala jud. cu acelaș nume.

Situat la extremitatea sudică a lacului cu acelaș nume, la confluența râurilor Kiri, Buiana și Drinasa, este cel mai

mare oraș din Albania și cel mai la nord. Are o populație de 50.000 locuitori, dintre cari $\frac{2}{3}$ musulmani, $\frac{1}{3}$ catolici și 4000 creștini ortodoxi. Orașul cel vechiu se află pe câmpie. Ruinat de Turci, și mai ales prin inundațiile lacului fu părăsit de locuitori, cari și-au construit din nou locuințe pe deal, la adăpostul fortăreței. Stradele principale oferă un aspect occidental, foarte bine întreținute cu trottoare și

Doamnă din Scutari.

grădini publice. Are o catedrală catolică, numeroase biserici și moschee, înconjurată cu anini și platani.

Orașul, a cărei pozițiune seamănă în câțva cu a Genevei din Elveția, este împărțit în zece mahalale. Pe malul Buianei se află bazarul cu 1500 prăvălii. Aceasta este partea cea mai animată a orașului.

Nu se află nici un monument însemnat decât podul de

pe râul Kiri construit la 1768 de Ahmet-Paşa, și distrus de Austriaci în timpul războiului mondial.

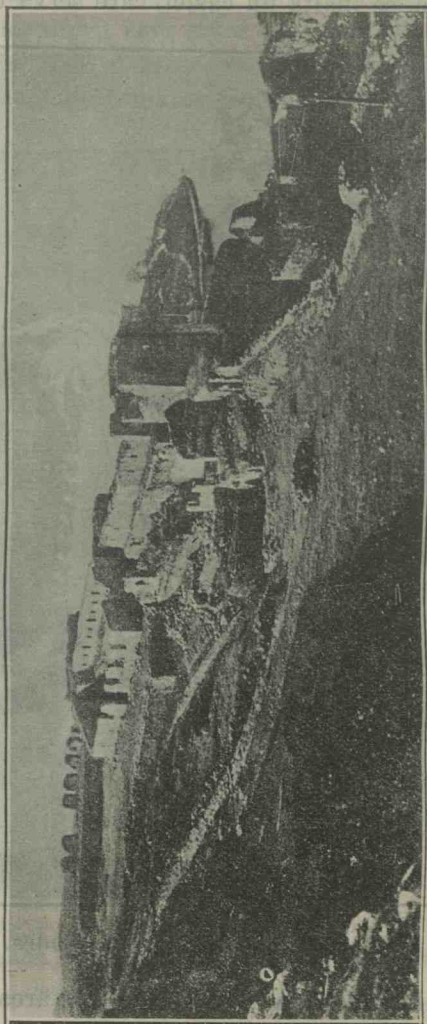
La vestul oraşului, în vârful unui munte gol, la o înălțime de 150 m. se înalță un castel, care servă de reședință

O doamnă musulmană din Şodra.

gubernatorului. Aceasta este vechea fortăreață sârbească *Rozafa* din secolul XIV, la fundațiunea căreia i se atribuie legenda conservată în cântecele populare și care seamănă cu faimoasa legendă a meșterului Manole din România. O mică linie de navigație leagă orașul cu Podgo-

rița de pe țărmul Jugo-Slav al lacului. Drumuri accesibile pentru automobile 'l unesc cu Cetigne, Antivari prin Pod-

Fortăreața din Scutari

gorița, cu Antivari prin Oboti, Saint-Jean de Medua și Alexioa, Tirana și Durazzo. La Scutari se află un liceu al Statului și două gimnazii ale fraților și Jezuiților.

2) SAINT-JEAN DE MEDUA (San Giovanni di Medua), este portul cel mai bun al Albaniei, fiind bine apărat contra tuturor vânturilor. Portul are magazine și un far. Țăr-mul este accesibil pentru toate vasele. Orașul este unit cu Durazzo printr'o șosea. Asemenea cu Scutari prin Alexio.

Soția unui albanez bogătaș.

Vasele dela Scutari fac serviciul între Saint-Jean și Oboti.

ALEXIO. Acest oraș s'a clădit la 385 a. Cr. de către Dionisiu tiranul Siracuzei, care voia să-și asigure stăpânirea asupra mării Adriatice.

El se află situat pe malul râului Drin și este renumit

prin moartea și mormântul lui Skenderbey, 13 Ianuarie 1467 care se află înmormântat în biserica Sf. Nicolae. Fu ocupat de Turci la 1478, când toată armata se adună împrejurul mormântului lui Skenderbey, și au desgropat cu un respect religios resturile acestui viteaz, apoi atingeau oasele lui cu respect și admirare și aceia dintre ei, cari au fost mai fericiți pentru a poseda câte ceva din rămășițele lui Skenderbey, le atârnau de gâtul lor, siguri fiind, că-și vor însuși și ei forța și curajul acestui erou.

Clima orașului este nesănătoasă, din cauza locurilor mlăștinoase. Acest oraș are 6500 locuitori.

4) CRUIA. A fost capitala și orașul natal a lui Skenderbey. In limba albaneză, Croia însemnează *isvor*, din cauza abundenței apelor sale. Este situată pe o stâncă prăpăstioasă, dominând câmpia unde Cezar și Pompeiu se observară mutual, înainte de a da bătălia dela Farsala. Cruia a păstrat aspectul antic. Stradele sale întortochiate și vechia fortăreață se află în mijlocul unor păduri imense de măslini, care se întind până la Tirana. Bazarul său pitoresc este foarte activ. Pozițiunea sa bună dela picioarele muntelui calcaros, Malciza Tiranei, domină toată câmpia până la mare. Marele souveniruri istorice care o leagă cu trecutul, fac ca ea să fie vizitată de Albanezi și de străini. Mahomed II fu împiedicat de două ori înaintea zidurilor acestui oraș la 1461 și 1466, după care apoi reuși să-l ocupe la 1478.

Skenderbey l'a cedat Venețienilor la diferite intervale după ce l'a posedat 25 ani, dela 1443—1468.

Mahomed II nu l'a ocupat decât după o împresurare de 12 luni, când locuitorii fură constrânși prin foame a-l ceda. Fortăreața fu dărâmată la 1832. Are 6000 locuitori.

5) TIRANA. Acest oraș este capitala Albaniei și se află situat pe o vale roditoare și străbătută de râulețul Rusiolata, afluentă al râului Ismi.

Cea mai mare parte din teritoriul său, aparține familiei

Toptani. O șosea lungă o leagă cu Durazzo și Scutari. Ea se bifurcă pe vârful orașului Preza, situat admirabil pe un deal. Un drum rău numai pentru cătâri îl unește cu Elbasan, prin vârful Keraba. Tirana are mai mult caracterul oriental.

Intrarea în oraș dinspre Scutari este încântătoare. La dreapta și la stânga, se află două moschee frumoase. Puțin ceva mai sus, este un turn pătrat, unde se află un orologiu. Stradele sale largi, au de ambele părți pârauri de ape curgătoare, cari întrețin răcoreala și curățenia. Posedă un gimnaziu, unde cursurile se predau în limba Albaneză și o școală tehnică condusă de Americani, de unde ies specialiști. În centru au început să dispară cimitirele musulmane și în locul lor s'au făcut grădini publice cu plantațiuni.

6) DURAZZO. Acest oraș în antichitate se numea *Epidamnus* și era o colonie Corintiană a cărei posesiune fu una din cauzele principale ale războiului Corcirei la 436 a. Cr. Colonizat mai târziu de Romani, luă numele de *Dyrachium*. Dela acest oraș începe șoseaua numită *Via Egnatia*, care trece prin toată Macedonia, pela Salonic, prin Tracia, până la Bizanțiu.

În anul 48, Durazzo fu capitala militară a lui Pompeiu, care și avea aci Senatul său, pe când era urmărit de Cezar. Cicerone gonit din Roma prin legea Claudia, alege aci acest loc, pentru a-și petrece exilul său. „Am venit la Dyrachium, zicea el, într'una din scrisorile sale, oraș liber, plăcut și vecin cu Italia, dar dacă sgomotul mă va turbura, mă voi duce în altă parte“.

Situat pe golful cu acelaș nume, pe un loc stâncos, el este foarte favorabil, atât din punctul de vedere militar, cât și comercial, din care cauză, toți puternicii timpului, au căutat să-l ocupe.

La împărțirea imperiului roman, el făcu parte din imperiul de orient, care i-a încredințat guvernământul unor sefi, aleși din familiile cele mai nobile și purtau titlul de

Ducele Durazzului. La 1386, fu ocupat de Venețieni, iar la 1501 căzu în mâinile Turcilor.

Acest oraș era odată cel mai frumos de pe coasta Adriaticei, ornat cu temple mărețe, cu statui, cu turnuri înalte și puternice și cu cheiuri minunate. Din vechea lui splendoare, n'a mai rămas decât niște ruine. Posedă mai multe moschee, care altădată erau biserici. Are un port bun. Durazzo oferă un mare interes arheologic. Se văd încă două ziduri cercuite, unul turcesc și celălalt bizantin.

În apropiere se află mine bogate de cărbuni, cari sunt insuficient exploatate. Orașul are trei cartiere: *Calaia* (fortăreața), *Varos* și *Turaste* (Stâna). El are 8000 locuitori.

7) CAVAIA. Oraș locuit în majoritate de Români, și prin excelență industrial. Este așezat pe un deal. Bărbații se ocupă cu agricultura, cu creșterea vitelor și cu transportul mărfurilor. Femeile din Cavaia și din împrejurimi sunt renumite de muncitoare, oneste și prea curagioase. Odată ele înarmate cu pistoale, revolvere și cuțite, mergeau călare în caravane de câte 30—40, în diferite părți ale Macedoniei, unde și desfăceau țesăturile de bumbac și borangic, foarte căutate. Marele poet român Dim. Bolintineanu, adânc mișcat la vederea unei astfel de caravane de femei înarmate, le-a închinat o pagină din „Macedonele” sale, cu numele de: *Româncele din Cavaia*. Are o școală de agricultură și o școală normală de fete, sub conducerea Americanelor. Orașul are 7000 locuitori.

8) PEKINI. Se află situat pe malul drept al râului Scumbi. Unit prin o șosea bună cu Durazzo și Elbasan. Se află situat pe un șes nesănătos și fără apă. Va deveni însă important prin asanarea și prin dezvoltarea cultivării pământului. El are 4000 locuitori Români și Albanezi.

9) ELBASAN (Albanopolis, Neo-Castru — Castru nou). Acest oraș, situat pe cotitura râului Scumbi, pe un șes larg și bogat este înconjurat de păduri întregi de măslini și este unul din cele mai frumoase orașe ale Albaniei. Ceia

ce'l face a fi frumos, sunt casele sale vechi, turnurile, moscheele pitorești, frumoasele sale strade comerciale ce'l străbat, bazarul foarte frecventat, care este centrul vânzării tutunului, orezului și măslinelor, de unde se aprovizionează caravanele din Corcea. Foarte bogat în fructe și legume. Incomparabila panoramă a *Tomorului*, care lucește de albeață 'l fac să fie foarte plăcut. El este capitala jud. cu acelaș nume.

Poziția sa ca centru geometric și lingvistic al Albaniei, este nodul tuturor căilor de comunicațiune. Locuitorii se ocupă cu lucrarea aramei și fierului. Aci se țin mai multe bălciuri anuale. In apropiere se află izvoare de ape termale.

Acest oraș este întemeiat de Mahomed II-a, care instalează aci o colonie musulmană. Are școale primare și o școală normală de băieți. El are 25.000 locuitori.

10) BERAT (Vilardi). Acest oraș se numește de Albanezi: *Arnaut Belgrad*. El se află situat pe râul Lumi Beratic. S'a fundat în secolul IV d. Cr. de către fiica lui Arcadiu, împăratul imperiului roman de răsărit. După numele fundatoarei Pulcheria, s'a numit *Pulcheriopol*. Este capitala jud. cu acelaș nume.

In secolul XIII, fiind ocupat de slavi, s'a numit Belgrad, adică oraș alb. Turcii l'au ocupat la 1440, în timpul Sultanelui Amurat. Astăzi orașul este cunoscut cu numele de *Berat*. El are o pozițiune minunată, atât ca frumusețe, cât și ca pozițiune strategică, înconjurat de o coroană de munți pietroși și păduroși. Are o fortăreață foarte veche, care domină orașul. In ea se adăposteau locuitorii în timpuri grele. Piața este foarte frecventată și procură aceleași producțiuni ca și Elbasan. Clima sa este nesănătoasă și lipsă de apă. Partea de jos a orașului este împărțită de râul Beratic în două părți. More celebri și Gorița, care este locuită numai de Români. Un pod frumos unește ambele părți ale orașului. Are peste 20 de biserici, dintre care unele în stil bizantin, foarte bine conservate. Orașul Berat a fost în e-

vul mediu, capitala Principatului românesc *Muzakia*. Poședă un liceu în care cursurile se fac în limba albaneză. Are 20.000 locuitori. Biserica catedrală este foarte bogată. Iconostasul ei este o adevărată artă de sculptură în lemn, ceea ce denotă multă abilitate și răbdare.

11) LUSNJIA situată pe dealurile Muzakia, este o comună care e menită să devină un mare centru, dacă Muzakia va fi asanată. Aci s'a ținut în 1920 Adunarea națională, care este punctul de plecare al renașterii albaneze.

12) FIERI (Ferică) este nodul drumului important dela partea de jos a râului Semeni, care din acest punct devine aproape navigabil. Se află pe un șes roditor în apropiere de marea Adriatică. Are 3000 locuitori români și prea puțini Albanezi. Ocupația locuitorilor este comerțul, industria, agricultura și creșterea vitelor. Comerțul constă în exportarea diferitelor producțiuni prin micile porturi ale Adriaticei. Poședă o ș coală de agricultură. Acest oraș este clădit după un plan bun de către faimosul Omer Pașa Vrioni.

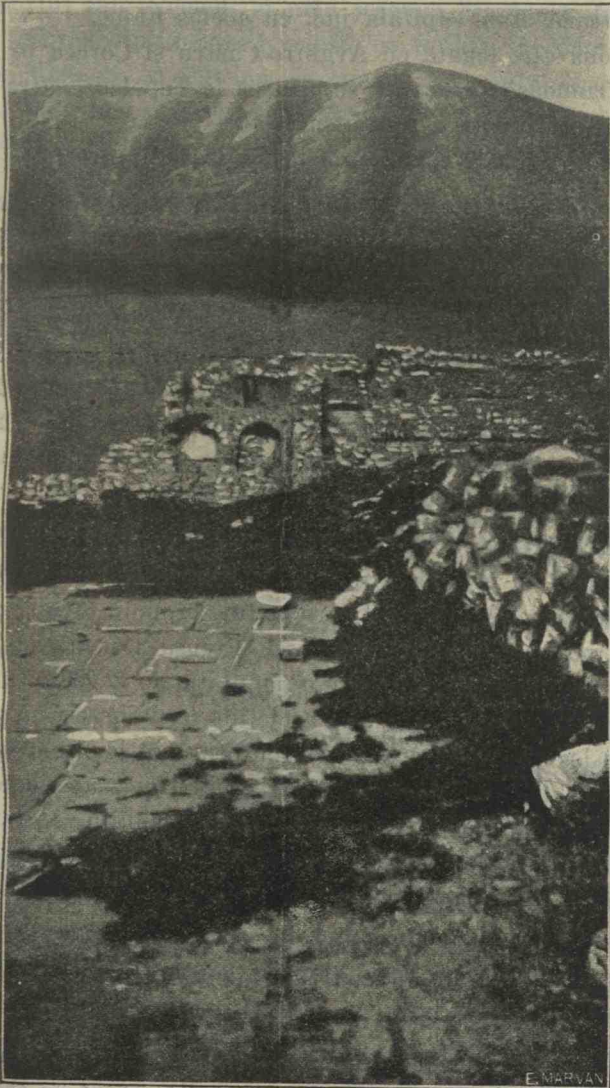
13) CALONA (Avlona, Vlior). Acest oraș se află așezat la doi km. departe de mare, pe un loc supus inundației. Pe țârm este un cheiu cu un fort în ruine din timpul Venetienilor, cari poședau acest ținut pe la 1690. Turcii l'au ocupat la 1691. Orașul este așezat la poalele unor coline destul de prăpăstioase, pitorești și păduroase. El are mai mult un aspect italian decât turcesc, și este înconjurat de grădini și vii, cari produc vinuri minunate.

Prin munții vecini, se află mine de sare. Imprejurul Valonei este un teren jos și mlăștinos în părțile inundate de ploaie în timp de iarnă, iar restul este frumos.

În apropiere sunt păduri mari de măslini. Locuitorii se ocupă cu fabricarea armelor și cu pescăria.

Imensa baie a Valonei, înconjurată prin catena calcaroasă a Himarei, închisă prin munții capului Linguetta, acoperită cu zăpadă în timpul primăverei și prin insula Săsno, iar din partea cealaltă prin Voiusa, poate să țină în

întuneric flota engleză. Este cel mai bun loc pentru anco-

Fortăreața dela Tepeleni, patria lui Ali-Pașa, distrusă de Greci.

rat, fiind adânc și la adăpost. Italienii și-au construit case

la *Canina*, situată la sud de Valona la o depărtare de doi km. care domină Valona, de unde isvorăsc apele, care o alimentează. Este capitala jud. cu acelaș nume.

Valona este legată cu Arghiro-Castru și Corcea printr'o prea frumoasă șosea care se bifurcă la Tepeleni, către Premeti, Ghirghicați și Santi-Quaranta.

Posedă o școală comercială și are 15.000 locuitori.

14) PALERMO este un port mic, care servește comunele din Himara. El se află la sud de Valona.

15) TEPELENI este orașul natal al faimosului Ali-Pașa, imaginea puterii sale și este construit dintr'un material ordinar. Se află situat pe o mare înălțime din partea stângă a râului Voiusa, și în fața munților ce închid la Nord valea râului Ergheri. Cutremurul de pământ din 1920, a completat aci distrugerile bandelor grecești din 1914. Fortăreața este complet distrusă.

16) ARGHIRO-CASTRU. Acest oraș se află situat la est de Valona, și este zidit în amfiteatru, pe coasta muntelui ce coboară către bazinul larg a lui Dropoli, străbătut de Trin, înainte de confluența sa cu Voiusa. Orașul este construit pe cinci dealuri și are o populație de 12.000 locuitori. Stradele sale sunt înguste. Casele lor se numesc *Cule*. Etajul de jos are ferestre puține. Sculptura în lemn, a dat artiștii cei mai abili din toată Albania. Un castel venețian domină orașul. El servă de cazarmă și temniță. Are u. liceu, în care cursurile se predau în limba franceză de către profesori francezi.

17) LIBOHOVA la sud-est de Arghiro-Castru, pe șesul Dropoli. Aci se află un castel cu turnuri, zidit de Ali-Pașa, pentru sora sa, Sainița.

18) DELVINO este situat în centrul unui șes, înconjurat de dealuri presărate cu măslini. Se află situat pe șoseaua ce duce la Corcea. El este singurul oraș unde o parte din populație este de origină greacă.

19) SANTI-QUARANTA, care se află la sud de Palermo, nu este decât un sat sărăcăcios. El este important numai prin portul său excelent și prin șoseaua cea bună, făcută în timpul războiului, care o unește cu Ianina, iar prin Corcea cu Monastir și Florina. În timpul războiului era baza navală franceză și italiană, al cărui port a fost mult îmbunătățit.

20) PREMETI se află pe malul stâng al râului Voiusa. Peste acest râu, se află un pod frumos de piatră. Totdeauna după amiază este lipsit de soare, din cauza proiecțiunii muntelui la spatele căruia se află. Aci se văd rămășițele unui palat a lui Ali-Pașa.

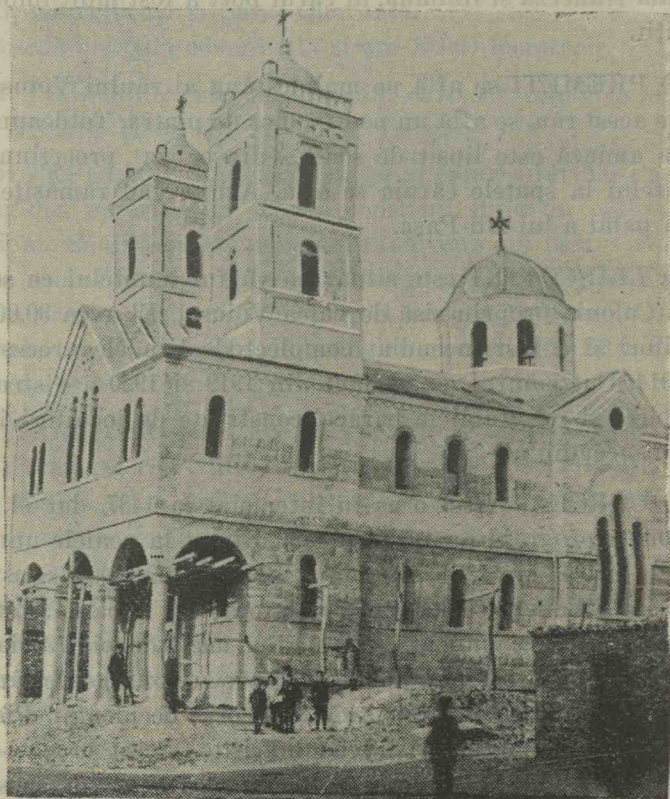
21) LIASCOVIKI este situat pe vârful muntelui ce separă Colonia propriu zisă de valea Voiusei. El avea 30.000 locuitori și a fost incendiat complet de bandele grecești în 1914. Cutremurul de pământ din 1919 și 1920 a distrus complet și mizerabilele barace, construite de locuitori în urma incendiului.

22) CORCEA. Acest oraș fu întemeiat la 1487, dar el a început a progresa numai dela 1850. Situat la poalele unui deal, în marea și fertila câmpie cu acelaș nume, este considerat de Albanezi, ca cel mai frumos oraș din Albania. Este bine aliniat și canalizat. Are clădiri mari de piatră, iar unele din ele în marmoră colorată, care se extrage de lângă lacul Maliki. Are înfățișarea unui oraș occidental. Piețele sale sunt spațioase și bine îngrijite. Acest oraș și-a luat avânt după distrugerea înfloritorului oraș românesc Moscopole, care era centrul cultural, comercial și industrial la 1769. Aci se află școale române primare și un gimnaziu românesc. Are 2 biserici catedrale: una a Albanezilor și alta a românilor, cari au construit-o cu spesele lor¹⁾. *Iorgu Steriu*, mare proprietar și cea mai simpatică figură din cercul marilor comercianți stabiliți în țară, înzestrat cu o mare putere de muncă și cu un spirit deosebit de întreprin-

1) Tribuna.

zător și organizator, d. Steriu a reușit să se ridice pe una din cele mai înalte trepte ale breslei sale.

În rândurile românilor macedoneni, este socotit ca cel mai mare filantrop și sprijinitor al culturii românești, pentru care a donat, cu o largă generozitate o întreagă avere.

Biserica română din Corcea.

Ca unul ce descinde din grupul Fărșeroților, a căutat ca din ceea ce și-a agonisit cu sudoarea muncii sale, să înzestreze biserica română din Corcea cu toate picturile și întregul mobilier, care a costat peste 300.000 lei. Pe lângă acestea: a donat pentru biserica română din Sofia odăjdii de peste 50.000 lei. A înființat biblioteca populară din Vo-

dena, A donat 100.000 lei pentru căminul studenților macedo-români din București; iar pentru școala din noul sat Frășari din jud. Durostor, suma de 50.000 lei.

Populația orașului se compune din Albanezi și Români. Este capitala jud. cu acelaș nume.

Posedă o mică industrie: mori cu aburi, ferestre cu apă,

Iorgu Steriu

cuptoare de var, confecțiuni de haine și încălțăminte. În apropiere se află minele de lignit dela *Mboria*, necesare industriei. Are un liceu, unde învățământul se predă în limba franceză de către profesori francezi și două școale primare române, una de băieți și alta de fete, și un gimnaziu de băieți înființat de curând.

23) MOSCOPOLE. Acest oraș altă dată atât de înfloritor, număra 70.000 locuitori. El era metropola grupului românesc numit *Moscopolean*. Este așezat pe cinci coline, acoperite azi peste tot de ruine. Orașul are înăuntrul său, livezi și grădini, înconjurate cu garduri de piatră cioplită și ruine de case mari în marmoră, cu curțile pavate cu piatră pătrată și fântâni minunate; ceiace denotă că acest oraș era bogat și se afla într'o stare înfloritoare. Casele locuitorilor erau ca niște palate, cu ziduri de marmoră și cu pereții zugrăviți. La masă avea argintării și aurării, lucru ce-l povestesc și Albanezii. Femeile Moscopolenilor aveau pantofi împodobiți cu mahmudele de aur, și chiar mânererele măturilor se împodobeau cu aurării de către Moscopolence.

Această bogăție și stare înfloritoare a acestui oraș, atrase lăcomia albanezilor, care încep a o jefui, până când în 1790, frumoasa, bogata și renumita Moscopole se preface în bălării.

Grădinele și orașul sunt distruse și locuitorii se răspândesc în diferite țări din occident, ocupându-se cu comerțul, principala lor ocupațiune. În urma războiului a fost complet distrus. Acum nu se văd decât ruine.

În Moscopole se afla și o tipografie, unde s'au tipărit cărți bisericești în limba română și o bibliotecă renumită cari au fost distruse de preoții greci.

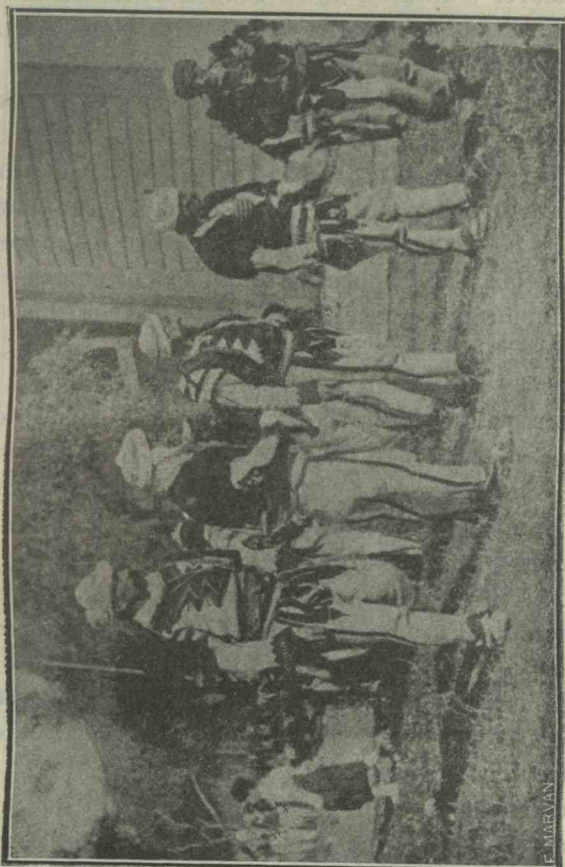
Moscopole era patria unui mare număr de bărbați celebri: Sina, Mocioni, Gojdu, Boiagi, etc.

Călugărul Meletie, adus de Matei Basarab, ca să instaleze o tipografie la Govora la 1634, era român Moscopolean.

24) POGRADEȚ (Sub Castel). Se află situat la sud-vestul lacului Ohrida, lângă pădurile superbe de castani, având o poziție pitorească și o climă sănătoasă. El a luat o mare dezvoltare sub administrația comandantului Mortier, care l'a înfrumusețat dându-i și o bună administrație.

Este port la lacul Ohrida. Pogradet se dezvoltă progresiv în tot lungul dela sudul lacului. Este unit cu Corcea printr'o șosea bună.

La nord-vest de Corcea se află comuna românească *Sipsca*, iar la nord-est comuna *Pliasa*. Comunele românești

Miridip.

F. MARVAN

Lânca și *Nicea* se află situate la sud de *Pogradet*. La *Pliasa* funcționează două școli române. Asemenea și la *Nicea* funcționează o școală română.

RASSA ALBANEZA

În urma unor examinări, făcute de antropologiști asupra măsurii craniului, adică asupra unor lucruri foarte precise, arătând numărul lor; despre Albanezi nu s'a cercetat decât prea puțin, ca să nu zică deloc.

Cu toate acestea, s'a vorbit mult de această rasă și de caracterele ei

M. Pittard, savantul antropolog din Geneva, în scrierea sa, consacrată popoarelor din Balcani, a adunat toate măsurile făcute la Albanezi, și a studiat un mare număr din ele. Rezultatele obținute sunt foarte curioase: Albanezii sunt hiperbrachicefali, de o statură mai mare, decât mijlocie. Ei au venit în Europa, după Scoțieni. Cei mai mulți au părul și ochii negri, pielea brună, barba și mustățile rare, musculatura subțire. Nasul în genere, drept și aquilin iar capul este relativ mic. Aceste caractere aparțin și Muntenegrenilor, Boșniacilor, Herzegovinenilor, și chiar populațiunii ce trăește la vest de Pind. Această rasă, care trăește azi, și care ocupă toată partea de la Pind și până la Alpii Dinarici și Adriatica, este poate cea mai frumoasă din Europa. Pittard a numit-o: *Rassa Adriatică sau Ilirică*. Populațiunea este împărțită în naționalități și confesiuni religioase diferite. Ei poartă un costum analog. Casele lor sunt construite de piatră sau de lemn, după același sistem.

Cultul onoarei, al inteligenței și al calităților lor militare este comun. Același mobilier și același folklor. Ei divinizează *vendeta*, care este mai teribilă de cât supărarea.

Invaziunile numeroase, cari au ocupat această țară, precum: Doriene, Pelasgi, Normanzi, Gali, Romani, Goți, Slavi, despre care nu cunoaștem decât numele lor, și nici decum fisionomia lor etnică, n'au lăsat în trecerea lor, prin această țară, decât numele localităților. Câteodată

ele au impus limba și religiunea lor. Aristocrația acestor năvălitori, decimată prin lupte, a fost asimilată și înlocuită prin vechia populație, care la ocuparea țării lor de cu-

Munteancă dela munții Ducaghin din localitatea numită „Piatra lui Alexandru”

ceritori, se retrăsese la munte, dar care foarte repede s'au coborât din nou în câmpie.

O parte din acești refugiați au rămas la munte, și aceas-

ta este cauza, pentru care muntenii din Alpii Albanezi — Miridiții — prezintă caracterele de brachicefali foarte pronunțate și au o statură mult mai mare decât a *locuitorilor din câmpie*.

Miridiții se disting de ceilalți Albanezi munteni, prin tipul lor antropologic brachicefali. Ei au părul negru, sunt bruni și au trăsăturile cele mai fine. Ei reprezintă tipul cel mai pur albanez. Bătrânii satelor formau un sfat, care regula neînțelegerile dintre locuitori, după „*legea munților*”. Ei sunt singurii indigeni catolici.

Miridita este păstrătoarea tradițiilor și moravurilor naționale, și este menită să devină focarul vitalității naționale albaneze.

În Albania, antropologia confirmă deja, caracterul unității. Toschii, mai cu seamă cei din câmpie, sunt de o statură mai mică, de cât Gheghii cu ochii blonzi și vioi. Poate că au rămas oarecare urme ale năvălitorilor Slavi, și a populației aromâne totdeauna nomadă.

Rezumatele calități fizice ale Albanezului, rezistența, cumpătarea, spiritul de inițiativă, activitatea și lupta de rasă, au făcut din el, unul din cei mai buni soldați „ai Europei”.

Albania este locuită de o populație antropologică și etnică albaneză.

Albanezii, cari în limba lor se numesc *Schpetari* ¹⁾ dela *Schipăria* (Albania), se împart în două mari triburi: *Gheghii* la Nord, și *Toschii* la Sud cari la rândul lor, au câte o altă subdiviziune: *Liapuri* și *Ciamuri*, formând astfel cele patru dialecte, care, de și au un caracter comun, formează grupuri cu patru idiome diferite prin mici nuanțe dialectale.

1) Românii îi numesc: *Arbineși*, Greci: *Arvanites*. Slavi: *Arnauti* sau *Albanti*. Turcii: *Arnauti*.

Caracterul Albanezilor din Albania de Nord, adică al Gheghilor diferă puțin de acela al Albanezilor de la Sud al Toschilor. Gheghii sunt mult mai războinici, mai cavaleri, și păstrează încă intacte moravurile lor patriarhale, de o moralitate și sobrietate fără pereche. Toschii însă, probabil din contactul lor cu Grecii, în vecinătatea cărora trăiesc de secole, au adoptat ceva din maleabilitatea și fanfaronadă grecească.

Toți însă, se deosebesc de celelalte populațiuni din Peninsula Balcanică, atât prin limbă, cât și prin obiceiurile și moravurile lor cu totul originale.

În mijlocul acestei populațiuni albaneze, trăiesc din timpuri imemorabile numeroși *Români*, cari formează o masă compactă în provincia Muzakia, d'alungul mării Adriatice numiți Muzaniari, iar cei de pe muntele Toino și între Berat, Arghiro-Castru și Premeti se numesc *Fărăscroți*.

În sec. VIII, invadând Slavii în peninsula balcanică, au separat pe Vlahi în trei părți: Vlahii din Regat, Vlahii din Istria și Vlahii din munții Hernu și Pind.

Față de invazia Slavilor, Vlahii, creangă tăiată dela puternica tulpină a Romei, au părăsit câmpiile și s'au retras la munte unde 'și adânciră rădăcinile lor printre stâncile Pindului și a muntelui Hernu și aci lipsiți de scutul puternic al Impărăției Romane, și lăsați în grija propriilor puteri, acești orfani și-au conservat neamul, limba și toate datinele lor, până în ziua de astăzi, cu toate furtunile ce au trecut peste ei în decurs de atâtea veacuri, părăsind moravurile lor agricole, pe care frații lor din Dacia le-au conservat totdeauna, iar ei au devenit ciobani, întinzându-se până la Matapan. Din acești munți, s'au coborât în sec. XI în istoria bizantină.

MUZACHIARII, sunt Români cari locuiesc în provincia Muzachia, de pe malul Adriaticeii. Ei se numesc între ei: *Români*, nici Aromâni, nici Armâni, ca cei din Macedonia și Epir.

Provincia Muzachia, locuită exclusiv de Români, și situată pe ambele maluri ale râului Semeni, a fost principatul Mușatilor, și era cunoscută sub numele de Musatius și Musacius, de unde apoi s'a numit *Muzachia*.

Ținutul *Malacastrea* este și el aproape tot românesc. Locuitorii dela câmp sunt agricultori și crescători de vite. Cei dela munți sunt păstori, iar cei dela orașe sunt comercianți și industriași. Aceștia sunt renumiții croitori în împodobirea hainelor cu găitane. Ei sunt buni lucrători în filigrane de argint și de aur. Ei fabrică arme, împodobind mânerele pistoalelor și hangarelor cu o măiestrie minunată.

Românii aceștia nu sunt din aceia, cari au emigrat din Regat, ei ei sunt remășițele colonelor romane în această țară, unde s'au amestecat cu autoctonii și cu Ilviii-Latini. Ei mai formează în Pind, un bloc compact de 80.000 locuitori.

Românii se îndeletnicesc, cu păstoria și cu caravanele. Ei se mai ocupă cu croitoria, armurăria, argintăria și în deosebi cu industria casnică fabricând niște velințe frumoase de toate culorile, ce se vând pretutindeni în Balcani. Buna stare materială și dornică de a se instrui, sunt atât de caracteristice românilor, în cât i-a mânat spre comerț, ce-l exersează mai ales, locuitorii din Minciu (Metoș), Grebena, Tricala, apoi în Macedonia și locuitorii distrusului oraș Moscopole.

Aceste centre românești, înfloritoare odinioară, și cari au format niște adevărate gospodări azi sunt în decădere.¹⁾

Valahia-Mare și Valahia-Mică n'au rămas decât în amintirea românilor.

În Albania a rămas grupul de români nomazi, numiți

1) A se vedea tabloul dela finele textului, care cuprinde comunele dintre Adriatică și muntele Galicica dela estul Albaniei de C. N. Burileanu.

Fârșelicioți. O colonie de Fârșelioți s'au stabilit și în județul Durostor din România, unde au înființat o comună cu numele *Frasari*, spre amintirea comunei lor *Frașari* din Albania.

Se zice, că Fârșelioții și trag numele dela satul *Frașari* din Albania, iar după alții, dela orașul *Farsala* din Te-

Fârșeroată din Ciamuria.

salia, unde armatele lui Pompeiu au fost învinse de Cezar, și apoi împrăștiate prin munți.

Fârșeliotul este robust, mândru, înalt, svelt, ochii negri încadrați de sprâncene arcuite, figura albă, pe care o colorează un sânge iute și generos. fizionomii din acelea,

cari au ceva din noblețea vulturului și majestatea leului.

Ei sunt vioi, ageri ca căprioarele, deștepți și foarte războinici.

Costumul lor este alb, iar la cingătoare poartă cuțite, revolvere și pistoale cu mânerle încrustate. Nici o altă na-

O Fârșeroată.

ționalitate din peninsula Balcanică, n'are un port mai pitoresc ca al lor.

Femeia Fârșeliotului este asemenea frumoasă la chip și cu statură sveltă, dreaptă și mândră. Ea este foarte onestă, mamă devotată și soție credincioasă până la moarte, căci divorțul nu este cunoscut la ei. Ea mănuește arma tot

așa de bine ca și bărbatul său, când e vorba să și apere onoarea și mândria sa.

Femeile poartă fuste plisate de postav înpestrîțat, întocmai ca al Scoțienilor. Pe piept sau la braț au câte o placă de argint iar pe cap poartă o podoabă numită: *Ciceroană*. Ei trăiesc în grupuri de câte trei mii de suflete, conduse de o căpetenie a lor, numită: *Celnic*, care este mare proprietar de oi, și ale cărui hotărâri în chestii de afaceri și de onoare, sunt fără apel și fără recurs. Ei emigrează prin orașe cu preoții și institutorii lor.

Acest grup de români, eminentamente păstorese, are obiceiul de a pribegi cu turmele și cu tot avutul lor, ceia ce a făcut pe *Nicetas* să i numească „Meteorii Tesaliei”. Cei din Pind petrec iarna în Tesalia, iar cei de la Tomor, emigrează în câmpiile cele mari ale litoralului mării Adriatice.

Îndată ce vine toamna, ei își strâng turmele, și încarcă bagajele, își iau nevestele și copii și pleacă către regiunile mai puțin aspre, unde mai pot găsi pășune pentru turmele lor, și întorcându-se iarăși de îndată ce vine primăvara pe la locuințele lor, așezate pe piscurile munților.

Iată felul cum descrie *Pouqueville*, Consulul francez pe lângă Ali-Pașa din Ianina, drumul lor :

„Pe coastele munților, se văd turmele înaintînd în coloane șerpuite. Sunetul talăngilor dela gâtul țapilor și al berbecilor, strigătele animalelor de tot felul, vocile amestecate, premerg, însoțesc și urmează lungul șir al emigranților din Pind, care și revarsă populațiunea sa vărătică către luncile Macedoniei și Tesaliei. Bătrâni, flăcăi, bărbați și fete, îmbrăcate cum erau în vechime fecioarele Spartei, mamele împovărate de leagănul noilor născuți, pe cari i poartă ca în desagi pe umerii lor, cu toții pășesc, înconjurați de animale domestice și încărcăți cu bagaje, d'asupra cărora cântă cocoșul, ceasornicul familiilor călătoare, a-munțînd orele nopții.

Fărșelioții sunt foarte puțini religioși, de aceia preoții

greci n'au avut asupra lor vreo înrâurire în opera de des-naționalizare.

Unii din ei s'au stabilit pe lângă ceilalți Aromâni, prin comunele; Târnova, Magarova, Nijopole, Corcea, Colonia, Elbasan, Berat, Premeti și în *Tesalia*.

Celnicul român Spiru Balamace din grupul Fărșeroților.

ORIGINA ALBANEZĂ

Pelasgii, cari ocupau peninsula balcanică, înainte de Greci, erau Arieni și Albanezii sunt descendenții lor.

Ilirienii, Epiroții și Macedonenii sunt strămoșii direcți

ai Albanezilor. Studiul limbilor, făcut de specialiști, este o dovadă despre aceasta.

Achile, cu bravura sa renumită și cu caracterul său îndârjit și vindicativ, era prototipul Albanezului de astăzi.

Alexandru cel Mare era asemenea un Albanez. Acest elev a lui Aristotele a învățat limba greacă, căci ea era în acel timp limba cultă și a politeței, iar bătrânii vorbeau limba națională și Alexandru în mânia lui, vorbea și el vechea sa limbă națională.

Plutarch, la cuvântarea morții lui Clitus, ne spune, că Alexandru în furia sa, apostrofă pe servitorii săi în *limba macedoneană*.

Această limbă, după cum ne spun savanții, nu putea fi alta, decât vechiul idiom al Pelasgilor, sau cel actual albanez, cu intercalări de vorbe: slave, turce, latine și grecești.

Istoria Albanezilor nu este decât un șir întreg de lupte pentru independența lor. Regii Ilirieni, cari nu erau poate, decât niște șefi de bande, acești aventurieri, biruind principatele independente din marele imperiu Bizantin, precum și d-nii feudali grecizați sau serbizați, sau aliați cu Venețienii, și Pașalele dispuse totdeauna a conspira contra Constantinopolului, șefi ai ultimelor revolte disperate, au încercat de a realiza unirea lor, dar acești năvălitori au fost goniți din teritoriul național; pentru că această țară cu munți și stânci inaccesibile, nu era greu de apărat, și a liberă pe Albanezi din robia năvălitorilor, cari ocupau numai coasta și câmpia Albaniei.

Albanezii și apărau cu încăpățănare teritoriul lor contra străinilor, și nu voiau să și părăsească țara lor, nici a o mări. Ceeace este interesant, nu este țara lor mai mică sau mai mare, nici orașele cari erau ocupate mai mult de străini, *ci vitalitatea unei energii admirabile și a unei rezistențe fără margini, care formează interesul istoriei Albaniei, și explică existența lor actuală.*

Aceste lupte au durat neîntrerupt 22 sec. Roma, pentru gloria armelor sale, s'a mărit până la legenda lui Gențiu sau până la regele Pyrru. Skenderbey, care a oprit pentru câțva timp curentul turcesc, a devenit eroul unei mari legende, și numele său este venerat azi, de toți Albanezii.

Doamnă din ținutul Velecicu dela nord.

Origina Albanezilor, se poate spune fără exagerare, că ea se pierde în negura timpurilor. Numele localităților, probează că limba ilirică s'a răspândit dela Triest până la Peloponez. Polib ne-a făcut cunoscut luptele pe cari Republica Romană le-a susținut contra triburilor Albaneze,

fără îndoială, contra Reginei Theuta și-a soțului său Agron, contra lui Pleurat și contra „regelui” Gentiu. Dione Casiu a povestit istoria suferințelor a acestor din urmă Ilirieni, cari în 165, a. e. au ornat Roma, triumful învingătorilor.

În timpul acesta, Macedonia înlocuită cu o rasă asemenea celei Iliriene, a ajuns sub Filip, apogeul existenței sale naționale. Acest rege a putut atrage sub influența sa triburile iliriene. O luptă a avut loc între Ilirieni și Macedoneni, între lacurile Preaspa și Ohrida, probabil în șesul Corcei.

Urmașii șefilor ilirieni, au opus toate forțele lor în lupta comună, pentru a se apăra contra Romanilor, ultimele resturi ale imperiului macedonean. Ecoul acestor ultime lupte, au fost ale lui Pyrrhu, regele Epirului (295—272) a. Cr. Epirul sau Moloșia a format un stat al Albaniei medice până la golul Arta. Acest aventurier antic (șef de mercenari) a purtat războiul până în Italia întrebuintând pentru prima oară elefanții, aceste tureuri ale armatei macedonene. Deasupra unei fântâni vechi din Cruia, se vede încă figura uneia din aceste animale.

Cu Pyrrhus, regele Epirului, Albanezii au făcut să tremure Roma. El, fiind învins, Epirul și Iliria au fost supuse Romanilor. În interval de mai multe secole rassa albaneză a trăit în liniște sub administrația și pacea romană. Munții au fost brăzdați cu drumuri și colonii romane au fost așezate ceea ce denotă că autochtonii existau la ocupația romană. Aceste colonii au latinizat câmpiile și văile mănoase, și aceștia sunt descendenții cari sub numele de Valachi, locuiesc chia racum pe ambele părți ale Pindului și vorbesc o limbă de origină latină, foarte apropiată cu aceea a Românilor din Regat, dar din cauza pădurilor dese și a platourilor inaccesibile, obiceiurile vechi se transmiteau din generație în generație, și când după lunga pace romană, apărură în peninsula războiul și anarhia, Albanezii se găseau așa cum erau odinioară, cu organizația lor

socială, cu moravurile lor deja seculare și cu temperamentul lor ereditar.

Tradiția albaneză datorează acestui rege, etimologia numelui de *Schipetar*, care după Albanezi, înseamnă: *fii de vulturi*, nume care se dă acestui popor.

Numele de Albania este străin și aproape necunoscut, precum și vechile arme, cari au devenit drapelul național. Această epopee trebuia să se termine cu imperiul macedonian la Pydna (168 a. Cr.), unde Paul Emiliu a distrus toate armatele Iliro-Macedonene.

De aci înainte, Albania nu este decât o provincie romană, foarte puțin supusă, mai cu seamă partea de nord.

Istoricii antici ne spun foarte puțin despre strămoșii Albanezilor de astăzi, dar nu trebuie să ignorăm, că ei apar în istorie pentru prima oară în evul mediu, ca descendenți ai incursiunilor dela Nord sau dela Caucaz.

Din scrierile autorilor Greci și romani, se vede clar, ceeace erau Albanezii în evul mediu, și mai cu seamă Albania actuală, fiind imposibil a o supune, dar împărțită în seminții și triburi diferite, neputând rezista năvălitorilor, deși caracteristica soldaților acestei țări, era devotamentul absolut șefului și credinței lor.

Istoria Albaniei, după ocupația romană, nu este decât o răscoală contra ocupanților. Ocupația romană a lăsat urme profunde, precum: Ruinele dela *Cretinița*, *Arinișta* aproape de Arghiro-Castru, *Bili*, *Grădiștea* aproape de Voiusa, câmpiile romane dela *Tepeleni*, dela *Tren* (Trajanum), pe care le-a descoperit administrația franceză dela hotarele Albaniei, templul *Dodona*, *Apolonia* (Poiani) aproape de Valona, *Durazzo* și *Scutari* foarte puțin cunoscut. *Via Egnatia*, atât de bine conservată, precum și pasul de la Cukeș dela trecătoarea Scumbi, și care dela *Durazzo* se prelungește prin *Ohrida*, *Monastir* (Bitolia), *Salonic* până la *Constantinopol*. Acesta era drumul obligat pentru legiunii romani, printre care mulți soldați, cari erau în garnizoană în această țară au contractat căsătoria cu indi-

genii, și au dat naștere poporului *român din Albania*. Numele de *Colonia*, care e dat șesului dela Sud de Coreea, este o probă foarte evidentă.

Cristianismul a răspândit influența romană și a introdus în limbă, un mare număr de cuvinte latine. Sf. Paul a predicat pe dealul Durazzului. Mai târziu, Albanezii au format după cum spune istoria lor, gărzi pretoriene. Invaziunea barbarilor a dat uitării istoria poporului albanez.

INVAZIUNEA BARBARILOR

După împărțirea imperiului roman, Constantinopol a devenit capitala Imperiului de Orient. Albania a făcut parte numai cu numele de orient. Caracterul grec al imperiului de orient s'a accentuat din punctul de vedere religios. Albania era câmpul de bătaie. Aci se urmăreau luptele religioase una pe alta între orient și occident. Increderea în Roma, ascundea adesea mânia guvernelor și a garnizoanelor bizantine. Această luptă a durat în tot lungul istoriei sale. Influența bizantină a fost totdeauna slabă. Guvernatorii bizantini ocupau localități foarte bune, dar nu puteau să se opună invaziunii Barbarilor. În vechime Albania a suferit invazia Galilor, care au lăsat oare cari urme prin numele date localităților. În sec. VI, a fost invazia Goților, apoi în sec. VII, aceia a Sârbilor, cari au fost chemați de Impăratul Heracliu, contra Avarilor. Acest curent slav a distrus coloniile romane din Istria, Dalmatia și Albania. În sec. IX, a fost invazia cea mare a Bulgarilor, care s'a întins până în Pelopones, dând numiri slave diferitelor localități din Albania de Sud și din Grecia. Aceste invaziuni au fost trecătoare, neputând menține supremația militară, din cauza multor pierderi ce au avut. În dorința lor de a cuceri alte localități mai bogate, au părăsit aceste regiuni sălbatice, neospitaliere și devastate.

amenințați totdeauna de locuitorii băștinași, cari se retrăgeau și se ascundeau în cuiburile lor de vulturi, pe munții inaccesibili.

În sec. VI, Durazzo devenind sediul mitropolitului din Epir și Diochea, cari erau în strânse legături cu Roma și Nicopole din Epir un centru religios, a rămas sub influența occidentală; dar Justinian ridică Uskiub (Scopia) patria sa natală, în metropolă a întregii Ilirii (Prima Justiniană). În sec. VI, năvălitorii Slavi separă Iliria de Roma, și înclinând spre influența greacă, o atașează la Constantinopol. Lupta între Orient și Occident se continuă și astăzi.

EVUL MEDIU

În cursul evului mediu, Albania a devenit câmpul de bătaie al tuturilor neamurilor, ce s'au creiat în Italia, Serbia, Macedonia și Bizanțiu.

Guvernatori și prinți locali și-au croit domenii independente, luptând unii contra altora. Legăturile lor familiare i-au târât la războaie diferite.

Albanezii au făcut toate sacrificiile. Când unul din prinți se vedea obligat a da un caracter național, el se alia cu un străin, contra inamicului cel mai periculos; mai întâiu Bizanțiu, apoi Nemanja, și în urmă Turcul. În intervalul evului mediu, Albania a fost complect grecizată. Bizanțul i-a dat toate demnitățile și admirația sa.

Marii demnitari ai imperiului ca: Ioan Duca și Ioan Comnen au contractat legături familiare în această țară.

Este greu de a cunoaște, dacă aceste nume de familii ilustre ca Comnenii, cari au urmat în Epir, sunt adevărații descendenți ai familiilor imperiale, precum și acelea de Duca și Angeli, nu sunt decât niște demnitari, despre care nu s'au folosit decât niște prinți locali; cari și trag origina dela Bizanțiu.

Prima Cruciadă aduce pe Normanzii din Italia înaintea Durazzului. La 1070, vasele republicei Venețiene, vin pe

coastele Albaniei în contul Bizanțiului, și apără insulele Ionice, în contra acestor răpitori. Pentru acest serviciu, republica obține drepturi comerciale; portul Valona și fortăreața Canina ce o domină.

Acești noi veniți au devenit cu încetul nesuferiți, și Bizanțiul a încercat să-i depărteze dela litoral.

A doua cruciadă a încercat a doua oară de a o salva de Orient. Veneția mare, feudală a imperiului, ocupă tot litoralul albanez, dela Durazzo până la Corfu. Acest fapt, a avut ca rezultat victoria complectă a catolicismului asupra ortodoxismului, fără ca prin aceasta, să se schimbe felul guvernării acestei țări. Republica cu obiceiuri orientale, și-a menținut tot organismul bizantin, fără a schimba numele înaltelor funcțiuni.

Această ocupațiune Venețiană a durat puțin.

Dela această epocă datează întoarcerea Albaniei către Occident.

Un aventurier, Mihăliță, care se numia Mihai Comnen, vechiu guvernator dela Durazzo, adunând rămășițele fidele ale Bizanțiului, a reînviat în Epir, vechiul ducat bizantin, intitulându-se el însuși în împărat eventual al Bizanțiului, dar acest mic ducat, ce formează — Despotatul Epirului — după cum 'l numia, și care a durat dela 1204—1358, a avut mai mult un caracter albanez, decât grecesc. Domnitorul s'a căsătorit el însuși în această țară, fiind sprijinit de către șefii albanezi, și de către românii munteni din Pind, cărora el le-a acordat multe privilegii.

Unirea familiilor, obligația de a trata cu Veneția, a apropiat mult, Despotatul de Occident, dar a resuscitat ortodoxia și egemonia patriarhului din Ohrida.

Tot sudul Albaniei va rămânea totdeauna separat de Roma.

În 1223 fiul lui Mihai, anume Teodor, a plecat dela Salonic și s'a sfintit la Ohrida. El a luptat contra Țarului bulgar, Ioan Asan. Acest război s'a terminat prin înfrângerea

Epiroților la Clocotnica. Impăratul făcut prizonier, rămase orb.

Mihai II bastard al Comnenilor, s'a separat de Despotat, și a început o luptă mare, contra descendenților legitimi a lui Toader.

Susținut în acest războiu de Albanezi, el le-a acordat noi scutiri, și a accentuat caracterul național al Despotatului.

La 1258, Mihai mărită pe fiica sa Elena cu Manfred, bastard al împăratului Frideric II. Rezultatele acestei uniri, au fost considerabile pentru Albania.

Ea deschide poarta Occidentului. Manfred, e învins la Bonevas, de către învingătorul Carol de Anjou, fratele lui Ludovic și moștenitorul regatului Neapole, care și revindeca posesiunile sale.

Principe al Moreei, mare feud al împăratului din Constantinopol, el a obținut dela împăratul Balduin II prin tractatul dela Viterle, cedarea pretențiunilor sale, asupra Despotatului și regatului Albaniei.

Carol de Anjou, a tratat atunci cu șefii albanezi, și a trimis pe Guillaume de Noytel, *ad recipiendum regnum Albaniae*. Trupele Napolitane ocupă Corfu, și în 1272 Durazzo. Dinastia Anjou, care durează până la 1358, a încercat a liniști țara, formând o feudalitate din șefii albanezi. Ea a câștigat simpatia populației, care a ajutat-o din toate puterile în lupta contra Bizanțiului, care ajutată de Patriarhul din Ohrida, a încercat să câștige vechea sa influență.

Lupta contra Paleologilor sub zidurile dela Berat, fu fatală regatului angevin. Orașul fu ocupat, războiul a continuat și în 1292 mareșalul (generalul) Albaniei Suli, căzu prizonier.

Urmașii Despoților din Epir au încercat de a-și recăpăta puterea lor, profitând de neînțelegerile, ce au izbucnit la Bizanțiu, între partizanii celor doi Andronovici, cu ajutorul român, care s'a creiat, și ocupă Pindul până în Te-

salia. Ultima încercare făcută de Paleologi, contra albanoromânilor, a avut un sfârșit trist la Arta.

Dinastia Comnenilor din Epir a dispărut. Nemanja, ajungând la apogeul puterii sale, în sec. XIV, invadează în Albania și Macedonia. Ștefan Dușan, care și-a luat titlul de împărat al Grecilor și Sârbilor, ocupă la 1343, fortăreața dela Cruia, centrul moral al independenței albaneze. Principii de Anjou se văd reduși numai la posedarea Durazzului, cu tot ajutorul ce au primit dela nobilimea albaneză.

Nicefor, ultimul din dinastia Comnenilor, biruit de Ioan Cantacuzino și de Albanezi, apoi de Sârbi, fu înlocuit de o dinastie sârbă, aceea a lui Preliubovici.

În acest moment, apar alți năvălitori, Turcii, cari vin pentru prima oară ca aliați ai lui Nicefor din Epir.

Nouii veniți voesc să supună toată Albania.

Un ultim reprezentant al dinastiei sârbe din Epir, domnește la 1363 la Valona. El poartă un nume mixt, de Ioan Comnen Azen.

Afară de Filip de Tarent, principii de Anjou nu s'au stabilit vreodată în Albania, și ei au rămas pentru această țară, numai niște protectori depărtați. De aceea, sub domnia lor, s'a făcut prima unificare a Albaniei.

Episcopii latini ai Albaniei, erau episcopi albanezi, și după exemplul Franței, s'a creiat o feudalitate cu șefi ai rasei, din o mulțime de principate mici, care se sileau să-și păstreze independența lor.

Progon, judecătorul Albanezilor, Camona seniorul Cruei și Muzachi vechi inamici ai despotatului Epirului, susțineau pe Angevini, contra lui Dușan, Topia, căpitani de Durazzo, cea mai puternică familie nobilă. În fine, mulți domni ai vechei Zeta sunt de origină albaneză. Ei au încercat să formeze mici grupări autonome.

Una din aceste familii, Balșa, a reușit să-și întinză influența sa, puțin câte puțin, și în urmă cu decadența im-

periului sârb, a reînviat vechiul regat Zeta ¹⁾ pe care trebuia să-l apere contra invaziei turcești.

Doamnă din familia bairactarilor.

În Albania de sud, s'au creat asemenea alte principate mici.

1) Zeta sau Zenta și Sedda este un principat mic de pe coastele iliriene, care s'a menținut independent dela sec. XIII—XV. El ocupă o parte din Albania superioară sau Muntenegru.

Gropa stăpânea Ohrida, *Bua Spata* stăpânea Arta și Arghiro-Castru, *Petre Lioșa*, Pindul.

Valona forma o mică republică independentă, pe care o guvernau Comnenii Azen, ultimii descendenți albanizați ai Despoților.

Familia napolitană Toco, a succedat lor. Ea s'a ilustrat prin numele său, și prin luptele contra Turcilor.

Skenderbey și luptele contra Turcilor

Împărații din Constantinopol au dat ținuturile Albaniei la trei familii: *Comnenilor*, *Castrioșilor* și *Tochidilor*. Aceștia erau descendenții regelui Totela al Ostrogoților. Ei au împărțit tot ținutul Albaniei, în trei părți egale. Castrioșii și-au rezervat nordul Albaniei, a cărui capitală era CRULA. Cel mai puternic dintre toți prinții, era Ioan Castriotul, originar dintr'o veche și puternică rassă din E-matia, azi districtul Meglenia, al cărui oraș principal, era Edesa, azi Vodena.

Ioan Castriotul a avut cinci fete și patru feciori. Cel mai mic se numia George, născut la 1404. A domnit fără întrerupere în luptă cu Turcii până la moartea sa 1467. Monumentul lui se află în orașul Alexio.

Se zice, că după ce s'a născut, micul George avea pe brațul drept, imagina unei săbii. Pe când era mic, și nu se putea ține pe picioare, se îndrepta către armele tatălui său, și încerca să ridice un arc, o săgeată sau un iatagan.

Primele sale jocuri erau acelea cu frații săi și cu ceilalți copii. Totdeauna ager și brav, el eșia victorios. Pe lângă acestea, el era înzestrat cu o inteligență rară. Privirile tuturor erau îndreptate spre acest copil, căci vedeau în el, pe eroul viitor al Albaniei.

Către anul 1425, Sultanul Murad II, după ce ocupă Tracia și o parte din Grecia, și îndreptează armele contra Macedoniei. Turcii trec Vardarul, și ajung la Dibra. Curajoșii și bravii Miridiți îi opresc pentru moment, dar tri-

burile fiind înconjurate și amenințate prin foamete, și ne mai putând rezista, ele au cerut pace. Ioan Castriotul obținu pacea cu condițiune, ca să plătească un mic tribut, și să dea ca ostatici pe cei patru fii ai săi. Ceilalți doi prinți s'au refugiat la Roma, unde au fost primiți de Papa, dându-le averi, atât lor, cât și pentru rudele lor.

Tinerii prinți odată în mâna Sultanului, au fost circumciși și crescuți în religia musulmană. La musulmani, fiind obiceiul a le schimba și numele, lui George i-au zis *Skenderbey* (ceeace în turcește însemnează: Alexandru, iar bey însemnează: prinț). Cum au fost numiți ceilalți frați ai lui aceasta a rămas necunoscut.

Pe când cei trei frați mai mari erau confundați în mulțime, Skenderbey a atins vârsta de 9 ani. În scurt timp, el a învățat limba greacă, turcă, arabă, italiană și slavonă. El mânuia bine sabia și lancea, și eșia totdeauna victorios.

La etatea de 18 ani, fu trimis în sangiacul Castumuni din Asia, ca comandant al unui corp de cavalerie în contra rebelilor, unde s'a acoperit de glorie, căci armata i-a atribuit lui succesul repurtat.

La înapoiere, Murad l'a încărcat cu daruri. După ce a terminat cu succes alte două campanii, în contra rebelilor, tânărul general fu trimis în Europa.

Dotat cu niște trăsuri frumoase, cu o talie înaltă, cu umeri largi, cu o privire de vultur, cu o mustață deasă și neagră și cu un aer nobil, el era un comandant foarte iubit, atât de soldați, cât și de ofițeri, și purta atât vara, cât și iarna, brațul său drept gol, în tot timpul anului.

Astfel era el, când tatăl său muri la Oruia. Venind la Adrianopol, a început pentru el, o luptă crudă, între convingerile sale religioase și datoria sa de general. Atât timp cât a luptat contra necredincioșilor, nu i-a lipsit curajul. Dar, când era vorba contra creștinilor, el creștin până în adâncul sufletului său, nu ezita a reveni la credința părinților săi. Sufletul său se turbura, și ridicând capul către Cer, cerea sfaturi dela Dumnezeu.

Cum este posibil să învingă pe creștini, fără a vărsa sângele lor? Cum se va cruța acest sânge prețios, fără a compromite viața și onoarea trupelor încredințate comandantului său? După multă meditare, el găsi cu cale că trebuie

Albanezi Dibrani.

să împace pe cât e posibil, credința cu datoria. Skenderbey menaja creștinii în toate întâlnirile cu ei, și se arunca cu toată furia ca fulgerul contra inamicului musulman. Dacă trupele creștine erau slabe, și nu puteau rezista, Skender-

bey ştia printr'o întâmplare fericită, să le dea timp pentru a se retrage. Dacă retragerea era imposibilă, 'i făcea prizonieri, căuta să le îndulcească captivitatea lor, şi le înlesnia fuga.

Soldaţii şi ofiţerii 'l iubeau ca pe un tată, căci vedeau în el un amic, totdeauna gata să le recunoască meritele lor.

Sultanul 'l trimise cu armata contra despotului Serbiei. Fiecare luptă era un triumf, şi învingătorul se înapoiază la Adrianopol, depunând la picioarele Sultanului, toate bogăţiile şi prăzile luate dela inamic. Aceste succese i-au atras ura celorlalţi Turci.

După moartea tatălui său, mai mulţi domni albanezi, atraşi de renumele său, s'au dus în secret pe lângă el. Toţi, în numele religiunii, al patriei şi al independenţei, 'l declară ca un liberator. „La vocea ta“ ziceau ei: „Albania întreagă se va răscula ca un singur om”.

În urma luptei cu Huniade, în care armatele creştine au biruit pe Turci, Skenderbey, care aştepta de mult momentul oportun, trece Dibra în Albania cu 300 voinici devotaţi.

Acesta este primul oraş al vechilor posesiuni ale tatălui său, şi Dibrenii erau renumiţi de credincioşi familiei lui Castriotu, şi inamici neîmpăcaţi ai Turcilor. Skenderbey, sosind aci în timpul nopţii (aşa era planul său), se opreşte şi chiamă în secret pe cetăţenii principali. Aceştia, la vederea prinţului lor, au scos strigăte de bucurie. Unii au rămas înmărmuriţi şi fără voce, iar alţii 'i sărutau mâinile şi plângeau, aruncându-se la picioarele lui. Câţiva cheamau patria la arme, şi sărutau libertatea renăscută, toţi oferind cu un mare entusiasm, viaţa, averea şi copiii. Aceasta era ca o renaştere a Albaniei.

Pentru a evita orice surpriză, şi a tăia Turcilor comunicaţia cu Cruia, prima grijă a lui Skenderbey, a fost de a stabili în toate părţile gărzi bune, ele fiind gata a înainta la primul semnal. Ajutat de 300 Dibreni bravi, cari s'au unit cu cei 300 cavalerişti, au înaintat şi au cantonat în

pădurile și stâncile pietroase vecine cu Cruia. Era toamna. Fără a aștepta să se facă ziua, Skenderbey cu câțiva oameni bine armați, iar el în costum de călător, se îndreaptă spre Cruia.

În timpul acela, era obiceiul la Turci, ca pecetea Sultanului să se încredințeze Pașei, care stampila cu ea toate ordinele ce da el, și care se executau de rigoare.

Pașa încredința ștampila, secretarului său intim. Skenderbey, aflând aceasta, prinde pe secretar, și-l constrânge să scrie un ordin către guvernatorul din Cruia ca din partea Sultanului, învestindu-l cu ștampila împărătească, în termenii următori:

„Creștinii au repurtat o victorie strălucită contra noastră. Mă tem că ei vor intra în Albania să o devasteze. Pentru aceasta, m'am hotărât să încredințez paza acestui ținut lui Skenderbey, pe care 'l cred cel mai capabil pentru aceasta. Deci, 'ți ordon prin prezenta, să predai guvernarea acestui ținut, până la un al doilea ordin“.

La o mică distanță de oraș, Skenderbey trimite pe un nepot al său, anume Hamza, cu doi Albanezi foarte credincioși. Acest nepot brav care vorbea turcește ca un Turc, intră în oraș, se prezintă Guvernatorului, în calitate de secretar al lui Skenderbey, și-i spune: că stăpânul său a fost numit de Sultan ca guvernator la Cruia, și că va sosi îndată cu suita sa. Apoi, 'i înmânează scrisoarea din partea Sultanului. Sosind apoi Skenderbey, se proclamă în fața publicului ca reprezentant al Sultanului, și locuitorii mai cu vază ai orașului, aduc omagii noului guvernator. El le spune planul său. Pela miezul nopții, Albanezii cari poposiau în pădurea vecină, intră în oraș, și ocupă fiecare postul său. Apoi, se închid intrările. Soldații și locuitorii din Cruia, așteptau în tăcere semnalul. Din toate părțile, se aude strigătul: *Libertate! Libertate!* La aceste cuvinte, cari se pronunța de mii de voci, ei se reped contra Turcilor. Guvernatorul cade cel dintâi. Din toate părțile curge sângele inamicului. Unii mor, alții voesc să fugă, dar toate

eșirile sunt închise, și cei rămași sunt măcelăriți fără milă. Turcii cad în genunchi înaintea lui Skenderbey, cerând ertare. El le promite că le va cruța viața.

După ce s'a văzut în siguranță, prin ocuparea tuturor locurilor importante, Skenderbey trimite în grabă pe Hamza, la Dibra de sus, spre a le face cunoscut succesele sale, recomandând partizanilor săi, să ia imediat armele, și să extermine din toate părțile garnizoana inamică, înainte ca Murad, care este serios ocupat cu Ungurii, să afle de această revoluție.

A doua zi de dimineață, Skenderbey a făcut cunoscut, că va acorda viața, numai acelor locuitori musulmani, cari vor îmbrățișa religia creștină și se vor prezenta lui nearmați. Ceva mai mult, aceștia vor fi primiți în funcțiuni și demnități publice. Cei ce nu se vor supune, vor fi supuși la toate rigorile învinșilor. O parte din Turci au primit propunerile. Alții au căutat să fugă, dar au fost masacrați. Puțini Turci, cari au primit botezul, au primit daruri, și întreg orașul sărbători acest eveniment fericit. Ei au fost puși sub pază, pentru a da timp noiei religii să prindă rădăcini în sufletele lor, atât de brusc silite, să o primească.

Skenderbey avea atunci 29 ani.

Stăpân în capitala sa, el a anunțat prin curieri toate statele vecine de această revoluție adevărat națională. Toți imitară exemplul Cruei, afară de trei sau patru, unde Turcii erau foarte tari. Pretutindeni, garnizoanele otomane fură trecute prin ascuțișul săbiei. Din toate părțile, veniau voluntari să-i ofere serviciile lor. Skenderbey, punându-se în fruntea tuturor acestor trupe, sosește la Drinul de jos, unde 'l aștepta în liniște Hamza, posesorul acestui ținut.

Înainte de a merge mai departe, Skenderbey instalează 2000 oameni de elită la frontieră, aproape de Sfetigrad și Tomor, atât ca să taie retragerea inamicilor prezenți, cât și pentru a împedeca accesul Turcilor. Acest ținut avea drumuri practicabile din Macedonia către Epir, iar el co-

boară în Dibra de jos, adică în partea de nord a catenei munților. Aci, a avut un mare noroc, căci Moze Golento a îmbrățișat cauza sa, care i-a adus foloase mari. În fiecare

Fortăreața dela Cruia, capitala lui Skender-bey.

zi, trupele lui Skenderbey se măriaau. Comunele și Bei se întreceau care mai de care să-i ofere oameni mai mulți, bani și munițiuni. El voia să gonească pe Turci, cari stă-

pâniau unele locuri. Skenderbey ordonă ofițerilor săi, să adune lume cât de multă, și să se ducă la Cruia, unde va veni și el, ca să cheme pe toți aceia, cari stăpâniau Epirul.

Cruia domina de pe înălțimea stâncilor sale, memorabila câmpie, unde Cezar și Pompei se observară mutual, înainte de a decide de soarta Romei. Indată sosește și Skenderbey. Când contingentele sale erau în număr de 12.000, el a ținut șefilor și trupelor o cuvântare înflăcărată, arătându-le scopul său.

Skenderbey ordonă ca să se atace mai întâi *Petrela*, zidită pe o stâncă, care este aprovizionată cu proviziuni de tot felul, și cu o garnizoană tare. Nu trebuie a se confunda cu *Piatra albă* (Arnaut Belgrad), nici cu *Petra ad Sanctum*, port de mare, mai sus de Durazzo. Urmat de 3000 cavaleriști, Hamza aleargă să înconjoare Petralba, care era mai aproape de Cruia. Deși nu era toiuł ernei, cu toate acestea, frigul era mare, zăpada orbia soldații și un vânt dela nord le îngheța mâinile, și corpul lor era rece ca piatra. Nimeni nu putea intra în *Petrela*, afară de noua garnizoană, care se supunea lui. Skenderbey, dela intrarea lui în Epir, până la gonirea Turcilor, nu dormia decât două ore noaptea. El suporta toate lipsurile hranei, și era un adevărat atlet.

Cu un asemenea șef, care soldat s'ar fi plâns de un pericol sau de oboseală? *Petrela* și apoi *Piatra albă* fură în posesiunea lui Skenderbey. De aci s'au dus la *Stelusio*, în Dibra de jos, care era un sat mic, întărit de natură, și care domina o vale fertilă, la o distanță de 25 mile de *Piatra albă*, 40 de *Petrela* și 50 mile de Cruia. Armata a sosit pe la amurgul serei, iar atacul era să se dea a doua zi dimineața.

Cum se făcu ziuă, Skenderbey trimite parlamentari, cari au primit un răspuns vag, căci unii ofițeri erau de părere să se predea imediat; iar alții, printre cari era și guvernatorul *Desdrotă*, voiau să se apere până la fine. Primii, fiind

mai numeroși, silese pe guvernator și pe partizanii săi, să se predea. Skenderbey luă și acest sat în primire ca și celelalte, reține prizonier pe Desdrotă și pe partizanii săi, fără a-i libera, ei numai a se stabili la Stelusio — unde cei mai mulți din ei au îmbrățișat cristianismul.

În Dibra de sus, rămânea ultima localitate, care era cea mai tare, și cea mai importantă: *Sfetigrad* (Cetate sfântă), situată ca un cuib de vultur pe culmea unui munte. Fără a se opri, Skenderbey merge la Sfetigrad și somează garnizoana să se predea, făcându-le cunoscut soarta celor dela Stelusio, dintre care unii au fost încărcăți cu favoruri, pe când ceilalți au suferit pedepse, din cauza încăpățănării lor de a se preda.

Ca dovadă, a pus în fața orașului pe Desdrotă împreună cu ceilalți prizonieri recalcitranți.

În fața acestora, guvernatorul se gândia ce să facă. Rușinea unei predări fără luptă, sau frica de pedeapsa celeaștepta. El s'a consultat cu ofițerii săi. Unul din aceștia, făcând apel la sentimentul datoriei, a zis : ori învingem, ori murim.

Guvernatorul atunci, trimite un parlamentar, spunând că se vor apăra. Skenderbey i-a spus răsând: iată un brav. Dacă Dumnezeu mă va ajuta, 'l voi trimite acolo, unde se află deja sufletele fericite ale Steluzienilor.

Apoi, prizonierilor aduși înaintea sa, le prezentă o cruce. Toți cei cari nu sărută această cruce, sunt imediat omorâți. Desdrotă a fost în numărul acestora. Această faptă, în loc să-i intimideze, din contră i-a iritat și mai mult. Se consultă în privința planului de atac. Unii sunt de părere, că nu se poate întreprinde nimic, de oarece munții sunt plini de zăpadă și ghiață, și că, cu venirea primăverii, pot ataca cu succes. Alții doreau, ca o trupă aleasă de artilerie, cu scări și cu toate mașinile de atac, să dea asalt contra celor ce se opuneau, mai înainte ca Murad să aibă timp să le vină în ajutor. Intre aceste două păreri, Moise propune: nici retragerea, nici asaltul, ci să se înconjure Sfetigrad,

astfel, ca să nu poată eși nimeni, nici să intre, nici să iasă. Planul său fu aprobat, fiind chiar el însărcinat să-l execute cu 3000 cavaleriști. Restul armatei fu oprit la Cruia, după ce a luat toate măsurile pentru asediul Sfetigradului, și pentru a respinge invazia Turcilor în Albania. O lună a fost destul pentru liberarea patriei.

Skenderbey, ca să se achite către Dumnezeu, drept recunoștință, a dat ordin să se celebreze cu mare pompă, *Serbarea Crăciunului*. După atâția ani de suferință, religiuinea creștină a putut să triumfe.

La această serbare solemnă, Hamza și Turcii veniți din Ungaria, precum și cei stabiliți la Cruia, se leapădă de mahometanism, și primesc apa sfântă a botezului.

Cu ocazia aceasta, conform obiceiurilor locale, s'au oferit lui Skenderbey, daruri bogate. În toate părțile au fost serbări publice, celebrând independența națională.

În mijlocul acestor serbări, un curier a lui Moise anunță pe Skenderbey, că la Ohrida în Macedonia, garnizoanele din Petrela, Piatra albă și Stelusio, s'au unit cu armatele turcești răspândite prin munți, și se pregătesc să-l atace. Situația lui Moise era critică: ca să meargă contra dușmanului, trebuia să despresoare Sfetigrad, să stea pe loc, era să fie închis între garnizoană și trupele din câmpie.

Când Skenderbey primi această știre, era la masă. El se ridică imediat, încălecă calul său, și cu câțiva alți șefi, împreună cu 100 călăreți, alergă în ajutorul locotenentului său. Știrea, despre sosirea sa, a pus pe inamic în fugă. Indignat de a pierde onoarea unei astfel de victorii strălucite, Skenderbey, cu 1000 călăreți a lui Moise, intră în Macedonia, pradă țara, și se întoarce cu o pradă, cu care s'a aprovizionat pentru tot timpul ernei.

Știrea aceasta a ajuns până la Murad, și la indignat foarte mult, căci era ocupat cu Huniade.

Skenderbey, urmat de Hamza și de călăreți, vine la Sfetigrad cu 6000 oameni. Garnizoana nu-și pierduse curajul său. Rezistența ei era aceeași. Ce putea face Skenderbey

fără artilerie? El lasă lui Moise o parte din armata sa, iar el se repede în câmpie, spre a constrânge orașul să se predea prin foamete. În acest timp, mai mulți locuitori vin în secret la Skenderbey, și-l roagă spunându-i: această împresurare nu vatămă întru nimic pe Turci, cari sunt foarte bine aprovizionați, ci pe creștini, cari vor muri de foame. Aibi încredere în noi. Mișcat de rugămintele lor, Skenderbey s'a îndreptat contra Tribalilor, la un canton turcesc din vecinătate numit Mocras. În loc de a-i pedepsi, el i-a unit la posesiunile sale. La apropierea sa, au dispărut toate posturile. Ele salutau cu strigăte de bucurie, vulturul său negru cu două capete pe un steag roșu — emblema pentru toți a gloriei și a libertății. Deși spiritele erau liniștite, totuși Skenderbey 'și da seama bine de situația sa. El vizita toate localitățile, străbătând munții, văile, șesurile și defileele. Sondă râurile, revenind foarte des la Cruia pentru a activa fortificațiunile, care se înmulțiau la infinit, el se gândia ziua și noaptea, la mijloacele de luptă, pentru a pierde cât mai puțini oameni. Diferite incursiuni pe teritoriul turcesc, țineau trupele într'o atenție încordată.

Intocmai ca Fabiu, Skenderbey se gândia că mișcarea este viața unei armate. Pentru a putea rezista, el se hotărî să facă cu prinții și cu domnii vecini, o ligă ofensivă și defensivă. Pentru aceasta, s'a ales orașul Alexio, de sub dominația venețiană, situat între Cruia și Scutari, să fie sediul conferinței, unde să se discute toate chestiunile.

La apelul făcut de Skenderbey, au răspuns toți prinții Albaniei. Ceva mai mult. Venețienii, cari 'și vedeau posesiunile lor amenințate, ca Scutari, Alexio, și alte orașe și fortărețe, trimit și ei reprezentanții lor.

În ziua hotărâtă, toți prinții și deputații s'au întâlnit în biserica cea mare. Skenderbey le spune planul său, și necesitatea ce l'a făcut, să se armeze contra neîmpăcatului inamic al creștinilor, aducându-le aminte tirania odioasă, rezervată celei mai sfinte cauze, și-i conjură ca toți să-și

unească forțele lor. Toți l'au salutat ca Prinț al Albaniei, promițându-i ajutor, fie cu trupe, fie cu bani. După-ce s'au făcut în public, rugăciunile oficiale, și procesiuni solemne, asistența jură pe drapel, și apoi se separă.

Murad, alarmat de progresele creștinilor, face pace cu Ungurii.

Pe când Skenderbey făcea toate preparativele, ca să scape de jugul turcesc, Amurat făcea și el preparative, pentru a-i supune complet. Pentru aceasta, trimite pe Fizur-Pașa, unul din cei mai buni generali turci. El ajunge în Macédonia, iar de aci încearcă să intre în Albania, prin valea Moerena, o trecătoare îngustă și stâncoasă, cu păduri dese, unde un pumn de oameni, pot opri o armată întregă.

Pașa n'a fost destul de prudent și activ, căci Skenderbey aflase deja, de înaintarea lui. Și, în loc de a surprinde pe Skenderbey, a fost el surprins.

Insoțit numai de 2000 cavaleriști și de 500 pedestri, el i-a desfășurat astfel, ca să înconjoare pe inamic, așteptând în liniște rezultatul. Indată a apărut avant-garda Turcilor și urmată de alte două corpuri, înainta în liniște și siguranță. Imediat a început lupta în acest defileu nepătrunzător, după semnalul cunoscut. Infanteria creștină înaintază și se aruncă asupra primului corp de armată. Atacat în față și de ambele laturi, Turcii rezistă cu încăpățănare, dar în zadar. Pierderile lor sunt sigure. Disperați, mulți din ei, doresc mai bine să moară cu arma în mână, decât să se predea. Alții, mai mult de 700, imploră în genunchi mila învingătorului. Albanezii, aducându-și aminte, cum Turcii exterminau pe creștini, voiau și ei să facă la fel. Skenderbey, atins de mila lor, i-a făcut prizonieri. Fizur-Pașa se retrage cu restul armatei, urmărit de cavaleria albaneză, și fugarii au fost măcelăriți fără milă.

Astfel a fost a doua victorie a lui Skenderbey contra Turcilor. Dar a treia urmează în curând.

Mustafa-Pașa cu 5000 călăreți, și cu restul predecesoru-

lui său, s'a stabilit pe o înălțime stâncoasă, făcând lucrările defensive. După ce a așezat posturi, în toți munții vecini, el nu s'a gândit decât să prade țara. Furturi, incendii și măceluri. Ceeace fierul n'a putut distruge, a fost luat. Populația disperată, alerga în orașe. Skenderbey, informat de această invazie funestă, 'și făcu intrarea în valea Mocrena, cu 4000 cavaleriști și 1000 pedestri. Având informațiuni sigure, Skenderbey se aruncă cu trupele sale, și pentru a nu lăsa timp inamicului, să se reculegă, 'și iu-tește marșul.

La apropierea sa, conform semnalului convenit, s'au aprins focuri în toți munții, și cum un asemenea atac nu era de prevăzut, se produse în rândurile Turcilor, o mare confuziune. Emoțiunea se măria prin strigătele repetate ale unei mulțimi ce sosia: „Este Skenderbey cu o armată mare, Skenderbey în persoană“. Mai multe companii de arcași, au ocupat toate căile câmpului turcesc, având ordinul de a trage asupra acelorora, cari ar voi să iasă. Se dă semnalul de atac. Lupta este în toată furia ei. Soldații luptă corp la corp, cu lovituri de sabie și iatagane. Pământul este acoperit de morți. In fine, Turcii cu tot curagiul lor, nu mai pot lupta și se predau.

Mustafa-Pașa a scăpat fugind. După el nici o rezistență. Soldații aruncă armele jos, și cer ertare. Sultanul, aflând aceasta, s'a întristat foarte mult.

Neobositul Skenderbey atacă pe Venețieni. Iată motivul: Leca Diucaghin, fiul lui Paul, văzând că Leca Zaharia, domnul Daynei și a împrejurimilor ei, este fără copii și fără speranță a avea, l'a asasinat pentru a pune mâna pe domeniile lui, care se învecinau cu ale sale.

După comiterea crimei, Diucaghin însușindu-și o parte din teritoriul lui Leca Zaharia, s'a prezentat locuitorilor Daynei, cerând să-i deschidă porțile. Locuitorii Daynei, indignați de crimă, în loc de a-i satisface dorința lui, au propus mamei lui Leca Diucaghin, anume Boza, să-i apere și de a susține drepturile lor. Această propunere a îndulcit

puțin întristarea văduvei. Fiind bătrână, și temându-se de sgomotul armelor, ea s'a retras la Scutari, care era atunci sub stăpânirea Venețienilor. Boza a cedat republicei, toate posesiunile sale, neavând nici un alt amestec cu pretențiilor.

Skenderbey, văzând că venețienii ocupă Dayna, în numele donației făcută lor, el a protestat contra acestei usurpări, publicând tractatul cu Zaharia. El adună oștile sale, și merge contra Daynei, o înconjoară, și o somează să se supună, dar fără succes. Atunci, înconjură orașul și-l constrânge să se predea.

Senatul Venețian, informat de pericolul în care se afla Dayna, se hotărî să-l libereze. Pentru aceasta strânge în grabă: Albanezi, Slavi și Italieni. La această adunătură, care nu putea purta numele de armată, îi vine ajutor, doi șefi albanezi, cari erau aliații lui Skenderbey contra Turcilor. Leca Dușman și Petre Span, cari erau aliații vechi ai Veneției, și vecini cu posesiunile Republicei, dela care au primit multe binefaceri. Aceste forțe reunite, se ridicau la 13.000 oameni, iar ca comandant al lor aveau pe David Juris, guvernatorul orașului Scutari. Skenderbey avea 14.000, împărțiți în două părți: unul de 5000 pentru blocul Daynei, iar celalt de 7000 călăreți și 2000 pedestri, cari să lupte contra Venețienilor.

Skenderbey, trecând râul Drin, și lăsându-l la spatele său, n'a așezat rezerva, care să-i păzească trecerea, nici pentru a-i apăra retragerea, căci avea mare încredere în triumful său. Nerăbdător de a termina, până a nu se înop-ta, el aranjează la miezul zilei, mica sa armată pe o câmpie favorabilă. În fruntea stegarilor, erau arcașii cu alte trupe ușoare. Ambele aripi erau formate din infanterie și de 2000 călăreți fiecare. În centru, era restul cavaleriei amestecat cu pedestri.

Din partea Venețienilor s'a format un corp de 13.000 oameni. În lupta dată, Skenderbey i-a urmărit până la porțile orașului Scutari, cruțând pe creștini. Știrile cele

rele se răspândesc mai iute, decât cele bune. Deja, se cunoștea în oraș eșecul Venețienilor. De pe înălțimea zidurilor, locuitorii ascultau insultele și provocările învingătorilor. Ei priveau întristați la prizonierii, cari treceau sau se opreau înaintea lor.

Skenderbey a liberat pe toți prizonierii, cari treceau sau se opreau înaintea lor, și n'a reținut decât numai doi șefi principali: Andrei și Volcatanie.

În timpul acesta, Mustafa-Pașa vine din nou în Macedonia cu 15000 cavaleriști. De rândul acesta, vine cu instrucțiuni să evite contactul cu Skenderbey, și să se limiteze pur și simplu, numai ca să apere pe supușii săi și hotarele Imperiului. Mustafa-Pașa se găsea la hotarul Albaniei de câteva zile, când Skenderbey a părăsit câmpul dela Dayna, ca să meargă contra Venețienilor. Mustafa-Pașa a crezut să profite de absența lui Skenderbey, care n'a lăsat în urma lui, decât o armată mică. Mustafa-Pașa cere voie dela Sultan, ca să înainteze și să dea lupta, fiind sigur de victorie.

Skenderbey, fiind informat de apariția Pașei, trimite 5000 oameni la hotarul Macedoniei pentru a-i observa și a-i opri. Comandantul lor, fiind convins despre toate mișcările Turcilor, care se preparau pentru atac, a cerut instrucțiuni dela Skenderbey. Reținut înaintea Daynei, îi răspunde. „Să nu faci nimic până la sosirea sa. Până atunci, să intre în fundul pădurilor și în munți.” Lăsând paza blocului lui Hamza, el alege 500 cavaleriști și 1500 pedestri de elită și cu ei aleargă în ajutorul corpului amenințat de Mustafa. Scutarieni au atacat *Balese*, unde neîntâmpinând nici o rezistență, au jefuit'o, apoi au prefăcut'o în ruine. Unii din ei cereau ca să meargă să libereze Dayna, iar alții, ziceau, că pentru a face acest pas, e nevoie de armată multă, precum și un ordin dela guvernatorul din Scutari.

Mustafa-Pașa n'a fost mai fericit, căci el n'a putut să dea piept cu Albanezii, cari se ascuseseră în păduri și în

munți. Această dorință a Pașei, a fost însă satisfăcută: Skenderbey sosește în persoană. Indată, impacientul Mustafa-Pașa cantonează pe șesul dela Oroși. Armata creștină se compunea din 4000 cavaleriști și 2000 pedestri. Skenderbey, la sunetul tobelor și al trompetelor, merge mândru contra inamicului.

Această înaintare semeată a înspăimântat pe Mustafa. Pentru a-i respinge, el aruncă în grabă, câteva escadroane rău formate, apoi îi urmează armata, dar în dezordine. Ei se isbese de masa compactă a inamicului.

Mustafa disperat, strigă la ai săi să-l urmeze, dar în zadar.

Moise, care era în frunte, a făcut un măcel teribil rezervelor turce, tăindu-i în bucăți. Furios, Mustafa pune un premiu pe capul lui Moise. Surescitați de greșala lor, și prin premiul promis, un mare număr de Turci, se aruncă asupra lui Moise. A fost un asalt furios, dar în zadar. Toți cad morți ca într'un cimitir. Mustafa, făcând o nouă eșire, se repede asupra trupelor, unde se afla Skenderbey, care cu sabia în mână și cu brațul său drept gol — după cum obișnuia el — se repede asupra lui mort sau viu.

El a luat cu sine 12 ofițeri superiori și dezarmându-i, i-a preumblat prin toate părțile cu mâinile legate la spate, iar el mergea înaintea lor, călare.

Zece mii de cadavre turcești zăceau pe câmpia de bătaie. Cincisprezece steaguri cad în mâinile învingătorului. Prizonieri au fost puțini. Din partea creștinilor n'au fost decât 300 morți.

Soldații erau mulțumiți, dar șeful lor Skenderbey nu era. El avea de răzbunat Albania, de jafurile ce i s'au făcut. După ce a lăsat armata, să se repauzeze puțin, Skenderbey a condus-o pe teritoriul musulman. Orașe și sate au fost jefuite, incendiate și rase de pe fața pământului. După aceia, totul a intrat în tăcere. Nici cântece, nici focuri de bucurie.

Aflând de distrugerea Balesei, Skenderbey nu putea dormi liniștit. A doua zi, lăsând 2000 cavaleriști și 1000 pedestri, pentru a apăra frontiera, el merge cu restul armatei, cu prizonierii și cu prăzile la Dayna.

Hotărît a se răzbu, el strânge cavaleria sa, trece Drinul, și intră în ținutul Scutari. Era atunci sezonul recolta: arborii fură tăiați, viile distruse, un mare număr de sate au fost incendiate. Cine se opunea, era măcelărit. Acest ținut, odată ruinat, opera de devastare s'a întins și asupra celorlalte ținuturi, ce aparțineau Venețienilor.

Skenderbey nu se oprea decât la apariția ploilor mari, a zăpezii și a frigului. El a cantonat aproape de Dayna. Soldații doreau să dea atacul, dar Skenderbey, fiind informat că ei voesc a capitula a preferat să aștepte.

După câteva zile sosește un trimis al Sultanului, pentru a trata prețul de rescumpărare a lui Mustafa și a celorlalți ofițeri. Douăzeci și cinci de mii de galbeni s'au dat imediat. Toată această sumă, Skenderbey a dat'o locotenenților, cari s'au distins mai mult în luptă. Odată liberi, Turcii fură tratați ca oaspeți și ca amici. Apoi, o escortă de onoare, i-a condus până la frontieră.

Tot în acest timp, Veneția a trimis prințului din Epir, condițiunile păcii.

„Dayna va rămânea proprietatea Republicei. În schimb, prințul Epirului va primi un teritoriu considerabil, care se întinde d'alungul Drinului, și în direcția Scutari.”

Acest angajament convenindu-i sub toate raporturile, Skenderbey cu avizul Consiliului său, s'a grăbit să-l primească. Curierii au răspândit vestea aceasta în tot Epirul.

Blocul Daynei odată ridicat, s'au deschis porțile orașului. Asediații și asediatorii fraternizau. Andrei și Volcari au luat libertatea.

Tot ce s'a luat Scutarienilor și celorlalți supuși ai Republicei, ca: castele, fortărețe și teritorii, le-au fost restituite.

Skenderbey, fiind liniștit, a adunat armata ce era la

Dayna, cu trupele, care au repurtat victoria, și aleargă să curețe frontiera de Turci.

Aceasta era o necesitate a situațiunii sale, căci nevoind a pune impozite, el nu da soldatului altă plată, de cât prada.

Această razie terminată, el a concediat o parte din soldați, lăsând ce era necesar pe frontiera Macedoniei, și apoi a revenit la Cruia.

După puține zile, o ambasadă solemnă i-a adus din partea Senatului venețian, daruri bogate și scrisori închise, prin care 'l declara pe el și pe descendenții lui, cetățeni ai Veneției. Republica l'a recunoscut ca guvernator al tuturor posesiunilor sale, și ca locotenentul său general în Epir. Din această zi, numele său fu înscris în Cartea de Aur, în primul rang al nobilimei venețiene.

După ce Skenderbey a bătut toate armatele turcești, trimise contra sa, și chiar armatele comandate de Sultan Murad și Mahomed II, el a mers în Italia, în ajutorul lui Ferdinand II regele Siciliei, contra Ioanei de Arjou (1462).

În urma succeselor repurtate, el a luat titlul de *Ducele Sf. Petru*, și teritoriile următoare: Trani, munții Gargani, renumita mănăstire Sf. Mihail, Siponto sau Manfredoma și San Giovanni Rotondo.

La 1462, Skenderbey vine din nou din Italia, Veneția fiind în război contra Turcilor, el i-a procurat arme, apoi flota sa.

La 1466 Mahomed II încearcă în persoană un nou atac și înaintează până la Cruia. Fortăreața, drapelul independenței albaneze, nu cade și Sultanul furios părăsește Albania. Fortifică Valona, și întemeiază pe lunca râului Scumbi, orașul Elbasan, așezând acolo o mare colonie musulmană întărită, centru de acțiune pentru viitor. El începe din nou lupta, și Skenderbey este silit să se refugieze la Alexio, care era ocupat de Venețieni. În această cetate veche, azi ruinită și cu aspect tragic, a murit acest mare

soldat la 1467, care a făcut cunoscut în toată Europa, numele ilustru de Albanez. *Numele acestui erou era venerat în toate statele, căci în el era încarnată rezistența națională contra jugului străin.*

Câțiva șefi au încercat în creerii munților, să-și păstreze independența țării lor, precum: rămășițe în Miridita, în Liuma și la sud în Himara.

Turcii, după moartea lui Skenderbey, au devenit stăpâni pe orașe, sate și câmpii, și Albanezii se supune. Ei recunosc pe un suveran, iar nu un stăpân.

Pentru a scăpa de jugul turcesc, un mare număr de Albanezi se refugiază în Italia meridională și în Sicilia, unde chiar azi, descendenții lor se recunosc între ei, și nu uită origina lor.

Cei ce au rămas, Sultanul a avut grije să nu-i secată din sărite. Ei se mulțumiau cu o supunere nominală. Pe lângă că Albanezul nu era prea turbulent, și furniza ajutoare de voluntari armatelor lor, ei n'au căutat să-i asimileze. Ei au fost încorporați la Imperiu, și majoritatea Albanezilor a devenit musulmană. Proprietarii cei mari șefi ai triburilor, au dat exemplu. Ei au devenit musulmani, numai pentru a-și păstra domeniile lor. Mulțimea i-a urmat.

Ca toate popoarele muntene, Albanezul, fiind puțin cultivator, trăește dela Stat, sau dela protectorul său cel bogat.

Temperamentul său aristocrat, nu se putea acomoda, să fie confundat cu *raia*. El, musulman, păstra arma ca simbol al nobleței și al libertății sale, instrument al răsbunărilor familiare, gardian sacru al onoarei sale.

„*Acolo unde este sabia, acolo este credința*”.

Acesta este un dicton folositor, pe care Albanezul îl practică și-l scuză pe el în traiul vieții.

Veneția s'a menținut câtva timp pe litoral, și la 1477, apără Scutarii contra Turcilor. În urmă la 1499, cedează orașul Turcilor, apoi Alexio și celelalte posesiuni din

Nord, în urma unui tractat, care a acordat privilegiu importante locuitorilor, și la 1501, ei recunosc suveranitatea Sultanului peste Albania.

De aci datează principatul Miridiților (bravilor), ai cărui locuitori pretind, că sunt descendenții direcți ai lui Skenderbey, cari aveau ca șef pe prințul *Bib-Doda*.

Turcii l'au trimis în cazarma Castamuni și primea sol-

Prințul Bib-Doda.

da de Colonel. Apoi fu numit General de Brigadă și adghiotant al Sultanului, fără însă să i se permită, a se înapoia în Albania, în mijlocul muntenilor săi.

Această captivitate deghizată, unde supunerea nu era destul de garantată, luă sfârșit cu revoluția din 1908.

Albanezii n'au uitat niciodată pe Skenderbey. Chiar azi, ei poartă o vestă neagră în semn de doliu, pentru a comemora pierderea ilustrului lor erou, și a independenței lor.

Astăzi, fâlfâie vechiul său drapel în toată țara.

ALBANIA SUB STAPANIREA OTOMANA

Murind Skenderbey, o mare parte din aristocrația albaneză, urmată de diferiți coloniști a emigrat în Italia, unde au găsit camarazi de arme de un patriotism înflăcărat, ca Muzacki, care a scris genealogia familiei sale, una din isvoarele importante ale istoriei Albaniei.

Turecii, ocupând Albania, au lăsat Miridiților prinții lor din familia Doda, care descinde de la faimosul Lee Dugaghén, Licurgul acestei constituțiuni primitive.

Primul din această dinastie, care a avut o mare influență asupra Miridiților în sec. XVII, fu Marco Gion.

Descendentul său, Bib-Doda, a jucat un rol important în afacerile balcanice și în războiul Crimei, sub comanda mareșalului Pelissier. Pentru bravura Miridiților, Bib-Doda fu făcut Pașă și general de brigadă.

Ocupația turcă n'a schimbat nimic din caracterul acestei țări. Noul stăpânitori s'au stabilit în șes și în orașe. Ei nu făceau nici o alianță chiar cu musulmanii, geloși de costumele și tradițiunile lor și considerau pe Tureci ca un străin. Albania a rămas totdeauna punctul delicat al Imperiului Otoman.

Nu se putea percepe impozite, sau a le impune un oarecare serviciu militar. În schimb, Albania oferea Turciei soldați voluntari și ofițeri. Un regiment de Miridiți purta crucea cu insignele lor.

Pe la finele secolului XVI-lea, ea a dat Imperiului doi mari Viziri: Ferhad și Sinan, un om de o mare energie, musulman crud, care ținea locul Sultanilor degenerați, Murad II și Mahomed III. Un Albanez din Velessau Kiu-pruli, a fost reorganizatorul Imperiului. Cei din Kiupruli au introdus la Constantinopol miliția albaneză.

Mahomed pașa a pus pe tronul Moldovei, pe unul din compatrioții săi, George Ghica, a cărui familie a devenit una din cele mai principale nobilimi române, și a dat în

secolul XIX Albaniei, unul din cei mai mari scriitori, pe Elena Ghica, cunoscută sub numele de Dora de Istria.

Abdul Hamid n'avea încredere de cât în garda regimentului său de Albanezi. Această nouă gardă pretoriană a jucat un rol important în viitorul regim june-turc.

Ocuparea Albaniei de către Turci, a avut consecințe dezastroase, precum și marea emigrațiune în Italia, unde a format adevărate colonii lipsind Albania de elementele de valoare. Mulți Albanezi de fel soldați, au dat în Renaștere concursul lor, tutulor puterilor Europene. Un Bua Spata în secolul XVI și un Basta în serviciul Imperiului german.

Sub primul Imperiu, un regim Albanez, comandat de Maiorul Mignot a urmat pe Napoleon, care avea pentru el, o stimă deosebită, în tot timpul războaielor dela 1807 și 1814.

O parte din emigranții albanezi, s'au îndreptat în secolul XVIII, către principatele danubiene. O companie din acești Albanezi a servit contra Turcilor în armata rusă, sub Ecaterina II. În momentul răscoalei Eteriei dela 1822, Albanezii din București, au jucat un rol important, la fel cu compatrioții lor din Albania de Sud sau din Pind.

Plecarea Albanezilor a lipsit Albania de cele mai bune elemente și de toți oamenii de talent și de caracter, cari n'au trecut la Islamism.

O altă cauză de împuținare a Albaniei, sunt luptele intestine pentru dominare, care preocupă guvernul din Constantinopol.

Toate chestiunile religioase sunt exploatare. Ortodocșii sunt atâțați contra musulmanilor, prin agenții Patriarhatului, izolați de frații lor prin cultura greacă, ce le-a fost impusă de cler.

Turcii favorizau inițiativa independentă a micilor prinți și a guvernatorilor provinciei, pentru a pune pe unii contra altora, când luptele deveneau periculoase. Miracolul este, că patriotismul albanez, nu s'a alterat în decursul

atâtor secole dela ocupația musulmană, și că sentimentul solidarității naționale, căruia i se opuneau dușmăniile religioase exploatare cu îngrijire, s'a deșteptat în decursul timpurilor grele.

Albania este singura țară din Europa, unde religiunea în acest timp, nu însemna ceia ce se numește naționalitate.

Guvernatorii provinciilor își măreșe atribuțiunile lor. Șefii militari din Constantinopol nu uită nimeni că sunt albanezi, și că vechiul vis a lui Skenderbey, a reinviat unitatea patriei în inimile lor, în gradul cel mai mare.

Ocupația turcă a separat complet Albania de toată civilizația occidentală și a lăsat'o în urmă de tot. Această nenorocită țară a suferit o întârziere bruscă de dezvoltare. Administrația turcă n'a creat nici școale, nici drumuri, nici siguranța vieții; este țara răscoalelor continue, care a dat naștere la legenda briganzilor albanezi. Albania n'a putut să-și reia calea progresului de cât atunci, când a dispărut ultima generație, care a cunoscut regimul turc.

În tot timpul administrației otomane, catolicismul a păstrat în nordul Albaniei, flacăra sacră a patriotismului, și a căutat să răspândească catechismul albanez singura armă de civilizație. Creștinii dela sud au rămas credincioși ortodoxismului. Ei erau mai bine văzuți din cauza legăturilor cu Patriarhul ecumenic care nu reprezintă nici un element de rezistență națională. Aceștia n'au fost persecutați decât în secolul XVII. Albanezii ortodocși se desnaționalizează mai curând cei din orașe, decât catolicii.

Locuitorii din Coreea, în secolul din urmă au emigrat în România, Bulgaria și mai cu seamă în America și au făcut acolo, focarul patriotismului albanez.

La 1580 se face o mișcare națională, condusă de un voivod Grădan. Șefii albanezi dela nord, oferă lui Mihai Viteazul ajutor contra Turcilor.

În 1571, în urma dezastrului suferit de Turci la Lepante, se ivesc mai multe răscoale. Coroana Albaniei se oferă lui

Carol Emanuel de Savoia și Prințului de Parma, care se ferește a o primi. La 1737, armatele Austro-Ruse invadează în nordul Albaniei și Veneția aliata Impăratului Leopold I, ocupă Morea, Valona și fortăreața Canina, ajutată de albanezii dela nord. În Albania se ivesc două familii renumite, cari încearcă să facă o Albanie independentă.

MEMET BUŞATLI (după numele micului sat Buşatli) aproape de Scutari. Acesta reuși să întinză influența sa, peste tot nordul Albaniei, și profitând det un moment de criză, obține dela Sultan, titlul de Pașă ereditar la Scutari. El a intrat în relații cu negustorii dela Viena, pentru a-i procura arme și bani, în scopul de a deveni independent.

Asasinat de către Turci, fiul său Carà-Mamud a luptat pentru autonomia pašalâcului. El a luptat în 1787 și 1796 contra Muntenegrului și deveni stăpân pe litoralul ocupat de Venețieni. Poarta a trimis contra lui o armată, pe care o bătău în câmpia Cosovei. În acest interval, pașa dela Scutari deveni stăpân peste tot nordul Albaniei. El a început cu Iosef II, tratativele tatălui său. Turcii au trimis contra lui, armata puternicului pașă dela Ianina, Ali dela Tepeleni, care urmărea aceiaș ambițiune ca și Mamud. Albanezii lui Ali pașa și Turcii aleg orașul Ianina ca sediul lor. Mamud muri într'o luptă cu Muntenegrenii. După Jirecek, capul său este păstrat la Cetine. Ultimul din familia Buşatli, anume Mustafa, a luat parte în războiul Ruso-Turc din 1829, apoi a fost exilat în Asia-Mică. Reșid-pașa fu trimis din Constantinopol, pentru a distruge ultimele ambițiuni ale Pașei din Scutari.

Ceiace n'a putut realiza Buşatli la nord, a făcut rivalul său Ali dela Tepeleni la sud.

Ali s'a născut la Tepeleni, o comună situată la confluența Voluscei cu Arghiro-Castru în mijlocul Toscilor. Banderile grecești din 1914, au distrus frumoasa sa vilă natală. El era înzestrat cu toate calitățile Toscilor, spirit mlădios

și realist, de un sânge rece și încăpățânat. El având puterea, 'și aduce aminte de Skenderbey, apoi încearcă și el să reînvieze unitatea albaneză și română. El încurajează mișcarea revoluției grecești și-și îndreptează privirile spre politica Occidentului, întrebuițând mulți Francezi în armata sa și în artileria sa.

Ali-Pașa, Satrapul Ianinei.

Napoleon, care se interesa de aproape de chestiunea albaneză, n'a desprețuit de a corespunde cu tiranul Ianinei. Ali, vechiul pașă dela Tricala din Tesalia românească, voia să o încorporeze la statele sale. El obține în 1788, învestitura pašalâcului dela Ianina din Epir. Imediat s'a de-

clarat independent de Sultan. Aliindu-se cu mica republică a Sulioților apărătorul ortodoxilor, întreprinde expedițiuni lungi, pentru a distruge puterea beilor (boierilor) musulmani din Albania de mijloc și din cea meridională. Arde „Culele“ lor, și formează alte sate, apoi întorcându-se contra vechilor săi aliați, cari erau Sulioții, începe în contra lor un război teribil.

Rezistența micii republice creștine a fost teribilă.

Reședința acestei republici era la Suli, de unde și numele de Sulioți. Această federație se compunea din 50 sate românești. Curajul lor era proverbial. Femeile urmau pe bărbații lor în război. Primul atac l'au dat contra unei ligi de cinci pașale. Dela 1788, fură în luptă cu Ali-pașa, pe care l' bătură la 1790, iar la 1792 'l resping victorioși. Impărțiți și trădați la 1803, ei fură goniți din munții lor și s'au dus de s'au stabilit în insulele Ionice. Ei fură chemați la 1821 de Ali pașa, care se răsculase contra Porții. Mare parte din ei luară parte activă în războiul independenței Greciei, și prin intermediul Angliei capitulară, și parte s'au stabilit în Cefalonia, iar alții în diferite părți ale Epirului.

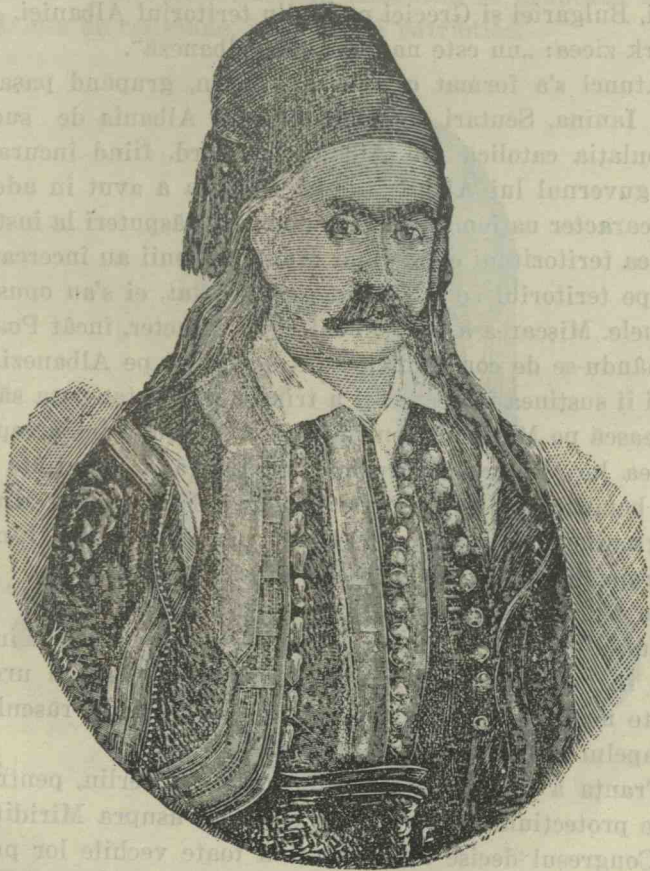
Printre aceia cari s'au distins în războiul Independenței, a fost Marcu Bociari, apărătorul orașului Misolonghi (1823), Giavela și amiralul Miaulis.

Ali, fiind complet independent, a domnit în mod efectiv peste Albania de Sud.

Albanezii au susținut la început Eteria Moldovei. Ali pașa a susținut revoluția greacă, protejind pe șefii insurgenților, și atrăgând asupra-i grosul armatei turcești. El a înlesnit succesul revoluției.

Credea că se poate servi de această mișcare națională pentru scopul său; dar grecii urmărind scopul lor, și Ali, fiind completamente compromis prin legăturile sale cu insurgenții, fu împresurat în Ianina de armata imperială, apoi în fortăreață, unde pieri sub loviturile asasinilor plătiți de Poartă.

Albanezii ortodoksi și Românii din Pind, n'au ezitat de a susține din toate puterile lor, tânăra națune în războiul independentii. Mulți Greci iluștri sunt de origină Albaneză sau Română, dar Grecia n'a fost de loc recunoscătoare Al-

Marcu Bociari.

banezilor și Românilor din Pind, pentru concursul ce i l'au dat ei.

Primul șef al Statului grec: Capo de Istria, inaugurează politica imperialismului, care distrugea autonomia româ-

nă, și voia anexarea Albaniei meridionale până la Corcea. Murind Ali pașa, s'a pierdut și ultima speranță de a realiza o Albanie independentă. Insurgenții n'au încetat acțiunea lor, până la dispariția puterii otomane.

Tractatul dela San-Stefano și cel dela Berlin a dat Serbiei, Bulgariei și Greciei părți din teritoriul Albaniei. Bismark zicea: „nu este naționalitate albaneză“.

Atunci s'a format o ligă la Prizren, grupând pașalele din Ianina, Scutari, musulmanii din Albania de sud și populația catolică din Albania de nord, fiind încurajați de guvernul lui Abdul Hamid. Aceasta a avut în adevăr un caracter național. Liga s'a opus din răsuputeri la înstrăinarea teritoriului ei, și când Muntenegrenii au încercat să ocupe teritoriul ce li s'a dat prin tractat, ei s'au opus cu armele. Mișcarea a luat un astfel de caracter, încât Poarta temându-se de consecințele sale, a părăsit pe Albanezi, pe cari îi susținea în secret, și a trimis pe Muhtar-pașa să întărească pe Muntenegreni. Aliații n'au reușit în întreprinderea lor. Puterile Europene, recunoscând neputința lor, au bombardat Dulcigno (1880), oferind în schimb Muntenegrenilor Alpii albanezi. Grecii n'au reușit la Ianina. Europa tocmai acum a înțeles existența Albaniei.

În urma acestui succes, Liga nu s'a desființat.

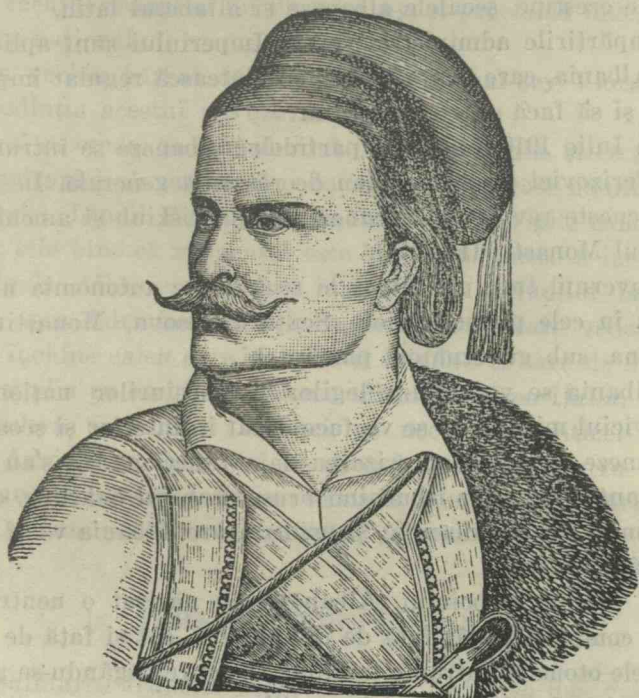
Sultanul trimise contra ei pe Derviș-pașa, care a invadat în nordul Albaniei, spre a o înăbuși, dar au urmat lupte necurmăte în Miridita, unde locuitorii se răsculară la apelul Prințului lor, Bib-Doda.

Franța a intervenit la Congresul dela Berlin, pentru a cere protecțiunea, ce o exersa de drept asupra Miridiților și Congresul decise să le mențină toate vechile lor privilegii. Derviș-pașa a devastat Miridita, a dat foc casei Prințului și l'a exilat în Asia-Mică. Cu toate victoriile lui Derviș-pașa, Liga nu s'a slăbit, dar ea lucră în secret, și a avut meritul să atragă atențiunea Angliei, care susținea Albania cu multă bunăvoință.

Sfârșirile ligei s'au mărit în coloniile albaneze din străi-

nătate. La Scutari, s'a încercat de a salva limba sub scutul bisericii, și să creeze o literatură națională.

Această mișcare s'a răspândit și în coloniile albaneze din Italia. În România, Egipt, Constantinopol și mai cu seamă în Statele Unite ale Americii, Albanezii se grupează fără distincție de religione, în societăți patriotice.

Chițu Giavela.

Pe când guvernul turc, persecuta în Albania limba albaneză, prin intermediul Patriarhatului, în Albania de sud s'au înființat școli și s'au tipărit cărți în străinătate. Biblia fu tradusă în limba albaneză și s'au tipărit ziare în toate părțile. Sub Sultanul Hamid, persecuțiunile au continuat, dar când Ferid-pașa Vlora, un mare senior albanez ajunsese mare Vizir, el a avut o influență mare asupra Sul-

tanului, care n'avea încredere decât în garda albaneză, ce depindea numai de Ministerul său. Interesul Albaniei era de a prelungi acest guvern șubred, preparând încetul cu încetul independența țării. Revoluția tinerilor turci, le-a dat atâtea speranțe, încât ei au părăsit pe vechiul Sultan.

Amicii cei noi îi părăsese repede și urmărese în Albania o politică de otomanizare complectă, persecutând bisericele creștine, școalele albaneze și alfabetul latin.

Impărțirile administrative ale Imperiului sunt aplicate în Albania, care acum trebuie să plătească regulat impozitele și să facă serviciul militar.

În Iulie 1910, toți șefii partidelor albaneze se întrunesc la Ferizovici și fac un plan de răscoală generală. În 1912 izbucnește revolta și Albanezii ocupă Uskiub și amenință orașul Monastir (Bitolia).

Guvernul turc promite a le recunoaște autonomia albaneză în cele patru vilaiete, Scutari, Cosova, Monastir și Ianina, sub guvernatori pământeni.

Albania se va supune legilor și obiceiurilor naționale. Serviciul militar nu se va face decât în interior și școalele albaneze au toată autorizarea de a funcționa. Li s'au dat speranțe mari, dar isbucnind brusc războiul balcanic, care va pune totul în discuție, și printre care Albania va fi cea dintâi victimă.

În timpul războiului, Albanezii au păstrat o neutralitate complectă, atât față de învingători, cât și față de armatele otomane înfrânte la Monastir, și retrăgându-se prin Albania, n'au întâlnit nici o ostilitate.

Dar, după victoria aliaților balcanici, Albania de nord s'a găsit toată ocupată de Muntenegreni, care au împresurat Scutari. Sârbii veniți la Durazzo, salutau Adriatica sârbă și Grecii au năvălit dela începutul războiului în Albania meridională.

Grecii și Sârbii, în mersul lor, conduși de ură ereditară, au incendiat sate pretutindenea în valea râului Scumbi, unica propagandă pe lângă populația ce o revendicau ca

slavă, și care va păstra în sufletul lor, ura năvălitorilor. Sârbii au distrus 140 sate din Albania de nord. Grecii la rândul lor, nu s'au lăsat mai pe jos. Ei au distrus în Albania de sud, 350 sate măcelărind pe toți tinerii dela 15 ani în sus.

La 28 Noembrie 1912, un mic grup de patrioți albanezi, au debarcat de pe un vapor Austriac la Valona, ei ridică în sus vechiul drapel al lui Skenderbey, și proclamă independența națională.

Un vechiu bărbat de Stat, Ismail Kemal-bey Vlora, ia președinția acestui guvern provizoriu.

Deși se crede, că este pierdut pentru Albania, și că aliații balcanici n'aveau nici o dorință de a părăsi nouile lor cuceriri, Ismail Kemal, sfărâmând toate intrigile cancelariei, știa bine că momentul este bine ales pentru a încerca răscoala Albaniei. Această înaintare a națiunilor balcanice spre Adriatică, neliniștea pe Austria, care vedea că i se închide calea spre Salonic și Bagdad și care de mulți ani studia cu atenție problema albaneză, și pe Italia, care consideră posesiunea Valonei, ca necesară politicei sale din Adriatică. Acești doi rivali cad de acord, pentru a se opune pericolului comun ce se creia prin prezența Sârbilor la Durazzo și proclamă „*Abnania Albanezilor*“.

ALBANIA INDEPENDENTA

Înaintarea trupelor sârbe și grece, putea să dea naștere unui conflict european. Austria era gata să se opună cu armele în contra succeselor serbo-muntenegrene în nordul Albaniei. Italia vedea cu neliniște, blocul coastelor albaneze de către flota greacă și înaintarea trupelor lui Constantin către Valona. Bombardarea acestui oraș de flota greacă, fu aproape considerat ca un *casus belli* italo-grec.

Propunerea lui Sir Edward Grey, de a reuni la Londra o conferință, unde principalele puteri, să fie reprezentate

prin ambasadorii lor la Curtea Saint-James, fu privită ca o ușurare (17 Decembrie 1912).

Rusia a fost avocatul învingătorilor balcanici, dar Conferința a decis să primească în principiu, crearea unei Albanii, autonome, sub un principe european, care va fi ales de țară. O comisiune de control va supraveghea finanțele țării. Se va crea o bancă de Stat, Austro-Italiană, iar jandarmeria albaneză se va organiza de ofițeri olandezi.

Primul pas al Conferinței fu de a cere Muntenegrului să ridice asediul orașului Scutari.

La refuzul lor, s'a hotărât să se blocheze coastele muntenegrene.

Riza-pașa apărătorul orașului fu brusc asasinat și Muntenegrenii au intrat într'o mahala din Scutari. Orașul căzu la 23 Aprilie 1913.

Opinia publică albaneză a acuzat totdeauna de această cădere, pe noul comandant al garnizoanei Essad-pașa Toptani, care obținu permisiunea de a eși din oraș cu forțele sale și cu armamentul său, ceia ce i-a permis mai târziu să joace un rol important în noua Albanie.

Țarul Nicolae intervine atunci și sfătuește pe regele Muntenegrului, de a părăsi Scutari, amenințându-l că în caz de refuz, nu-l va mai susține. Orașul fu evacuat și un contingent internațional 'l ocupă. Autoritățile militare internaționale iau asupra lor administrația.

Guvernul lui Ismail Kemal-bey, izolat de Europa, armata greacă la ușa sa, armata turcă nu departe și Sârbii în tot nordul Albaniei, el nu putea să aibă decât o existență nesigură.

Cu toate acestea, el a luat câteva rezoluțiuni importante, decretând egalitatea Albanezilor înaintea legii și separarea religiunilor de Stat.

În luna Decembrie, yahtul ducelui de Montpensier, forță blocul grec și luă pe Ismail Kemal și pe doi miniștri ai săi în Italia. Ei trebuia să meargă în principalele capitale ale Europei, pentru a pleda cauza Albaniei.

Conferința a hotărât ca o comisie internațională să hotărască frontiera noului Stat. Ea a acordat independența Albaniei, dar micșorându-i considerabil limitele. Tribunalele catolice: Hoti, Gruda și Clementi s'au dat Muntenegrului. Asemenea și șesul Podgorița la nord de lacul Scutari, portul Dulcingo, Antivari, Metohija de Ipec și Giacova.

Șesul Cosovei, o parte din Metohija, precum și orașul Prizrend, populat în mare parte de Albanezi, malul drept al Drinului Negru, Dibra și cea mai mare parte a lacului Ohrida, rămân Serbiei.

Tot Epirul Greciei și chiar ținutul locuit exclusiv de Albanezi, numit Ceamura.

Lucrările comisiunii în Albania meridională au fost grele, pentrucă Grecia pusese în joc toată influența sa, pentru a obține regiunea Corcea. În Decembrie 1913, comisiunea a terminat lucrarea prin protocolul dela Florența. Frontiera de sud a rămas nehotărâtă. Acest aranjament n'a satisfăcut pe nimeni, nici ambițiunile Statelor balcanice, nici dorințele Albaniei, care s'a văzut amputată de o mare parte din populațiunea sa și regiunile sale cele mai bogate.

Reformele moderne ale guvernului provizoriu, au sguđuit Albania și o mare nemulțumire a fost după primirea nouilor frontiere.

Essad pașa, reprezentantul renumitei familii dela Top-tani, care se prindea descendent dela Topia, susținut prin popularitatea ce avea în Albania centrală și prin forțele militare ce le-a păstrat după capitularea orașului Scutari, s'a arătat ca un luptător al revendicărilor naționale și a instalat un alt guvernământ la Durazzo.

Din cei trei mari șefi albanezi din acea epocă, doi din ei: Bib-Doda fu asasinat la Bregumatia și celălalt Essad, omorât la Paris în 1920, au pierit de o moarte violentă.

Ismail Kemal-bey, fără avere personală, se pare că are puțină influență; diplomat abil, spirit cultivat, în curent

cu politica europeană, el a avut contra dorințelor lui de guvernământ modern și occidental, obiceiuri reie, contractate dela Constantinopol.

Bib Doda, Prinț al Miridiților, bărbat foarte inteligent, sub influența renumitului stareț dela Croș, era foarte indiferent și foarte leneș, pentru a juca un rol mare.

Essad însă, era un bărbat viguros, energie, foarte inteligent, dar fără cultură apuseană, foarte bogat și foarte ambițios. Calitatea sa de mare senior feudal, cruzimea sa, rolul ce a avut în timpul asediului dela Scutari, i-au creat o mulțime de dușmani în Albania.

Politicește el a oscilat des între influențele străine foarte diverse. În timpul războiului, el s'a arătat alături de aliați, și a primit desmembrarea complectă a țării sale, numai pentru a conserva suveranitatea sa personală în Albania centrală musulmană. Concepție, pe care a prevăzut'o în tractatul secret dela Londra și în acordul Titoni-Venizelos, de care s'a luat cunoștință în 1918 la Pogradet.

Trei candidați străini se găseau în prezent, pentru tronul Albaniei: un musulman *Mehmet Ali*, care a fundat dinastia Kediivilor în Egipt; dar un prinț musulman, era greu să fie primit de cea mai mare parte a Albaniei. *Ducele de Monpensier*, era lesne primit de populația albaneză, dar candidatura sa nu plăcea multor puteri europene; în fine *Gullaume de Wied* patronat de mătușa sa, regina Elisabeta României.

Candidatura acestui necunoscut a fost bine primită de majoritatea puterilor europene. Ismail Kemal a declarat comisiunii de control, retragerea guvernului său și Essad primind și el, Guillaume de Wied fu ales la 3 Decembrie 1913 ca prinț suveran. O delegație sub conducerea lui Essad, s'a dus la Neuwied, pentru a-i oferi coroana.

În sudul Albaniei s'a petrecut evenimente grave, cu ocazia instalării noului guvern.

În luna Decembrie 1913, Grecia a anunțat oficial, că

este gata a evacua Albania de sud. La 1 Martie 1914, evacuarea trebuia terminată. Ea a început, dar foarte încet.

La 1 Martie Corcea a trecut în mâna ofițerilor olandezi, cari comandau un mic detașament de jandarmi albanezi, dar Grecii au lăsat mulți soldați sub diferite pretexte.

Deodată se syonește, că un guvern provizoriu al Epirului autonom, s'a constituit la Arghiro-Castru, sub președinția lui M. Zografos, vechiu ministru al Afacerilor străine din Grecia. M. Carapanos, deputat de Arta și colonelul Dulis. Guvernul din Atena a răspuns că n'are nici o legătură cu acest guvern, dar după toate informațiunile ofițerilor olandezi și apoi de către administrația militară franceză, prizonierii făcuți de jandarmeria albaneză, au declarat clar, că batalioanele sacre din Epir, sunt formate din soldați regulați și din antartzi crețani.

Aproape toate satele din Prefecturile Arghiro-Castro, Liascovichi, Scrapari și Corcea, fură incendiate și distruse complect, mare parte din populația musulmană măcelărită, iar orașele Tepeleni și Liascoviki, complect distruse.

Impresia produsă de masacrele dela Codra, de lângă Tepeleni, asupra ofițerilor olandezi ai misiunii, comandată de generalul Weer, a fost atât de mare, că ea a găsit un ecou în Camera Comunelor dela Londra, unde a găsit protestări elocvente.

Jandarmeria albaneză, ajutată de locuitorii țării, a început o luptă neegală în contra acestor bande.

La 11 Aprilie, Corcea cade din nou în mâna Grecilor.

Aceștia bătuți la dealul Ghiuriprera și la Berat, s'au retras până la Arghiro-Castru, unde armata regelui Greciei s'a opus înaintării albanezilor.

Comisiunea de control a adus mari servicii, căci în schimbul imunității Epiroților, a obținut evacuarea Albaniei de Sus, de bande și armata Greacă.

Acest acord este cunoscut sub numele de „Dispozițiunea dela Corfu”, dar n'a fost niciodată executat.

Revoltele, ce s'au ivit în Albania Centrală, în contra gu-

vernului prințului de Wied, au dat din nou ocaziune bandiților de a interveni. Guvernele din Europa căutau să pună capăt acestei stări de lucruri, când survine asasinatul dela Seraievo, care a deturnat atențiunea cu afacerile din Albania. Dela începutul ostilităților, trupele grecești, ocupară Albania de sud și Corcea, unde au instalat prefecti greci.

DOMNIA PRINȚULUI DE WIED

În ziua de 7 Martie 1914, când Guillaume de Wied, voluntar al unui mic principat german, căpitan de infanterie în armata prusiană, debarcă de pe yacutul austriac, „*Taurus*” fu salutat cu titlul de mred¹⁾ de o mare mulțime, venită din toate părțile țării.

Încercarea pe care Skenderbey n'a putut să o înfăptuiască, s'a îndeplinit. Albania deși micșorată, lua ființă în plină independență și în plină suveranitate.

Deșteptarea fu bruscă. După opt zile de serbări, au început greutățile. Prințul sosise în adins pe un vas austriac. În gândul celor dela Vienna și Berlin, nu era decât să prepare hegemonia austro-germană. Astfel, primul său act, fu de a depărta, contrariu tractatului, comisiunea de control, care trebuia să lucreze împreună cu guvernul său, și care s'a retras la Valona.

Inconjurat de un consiliu fără de autoritate, el a ales ca Prim Ministru pe Turhan Pașa, vechiul ambasador otoman la Petersburg și șapte miniștri dintre care Essad luă războiul și internele.

Prezența agenților diplomatici, a ofițerilor olandezi, a tinerilor șefi feudali ai țării, îmbrăcați în uniforme strălucite, dau acestei Curți, un aspect de operetă, care completează insuficiența membrilor guvernului. Foarte repede,

1) Impărat.

opereta deveni dramă. Ea a început cu afacerea Corcea. Ajutoarele, munițiunile, care trebuia să parvină forțelor naționale din Albania de Sud, s'au pierdut.

Opinia publică acuză pe Essad, că trecerea sa ca comandant ture la Ianina, nu putea deveni popular în Albania toscă.

Spiritele au fost ațâțate prin agenți austriaci; cari se temeau de influența pașei. În noaptea de 19 Mai, insurgenții înconjură casa pașei, care n'a scăpat decât grație unui ofițer olandez al jandarmeriei albaneze.

După Tecrezi, Essad închis în palatul său, fu predat Austriacilor și transportat pe crucișetorul *Szigetar*.

Rada Durazzului era plină de vapoare de războiu italiene și austriace, cari au escortat yahtul prințului la sosirea sa.

Acest incident era să aibă urmări fatale, între Austriaci și Italieni depe vasele lor. A doua zi dimineata, contele Alioti, ministrul Italiei, a cerut cu insistență ca Essad să fie dat Italienilor. Numai inferioritatea numerică a austriacilor, i-a făcut să cedeze. Prințul oferi mijlocirea sa, care fu primită.

Essad condamnat la surgiunire perpetuă, fu dat flotei italiene, dar partizanii puternicului pașe s'au ridicat contra acestei hotărâri și o mică expediție comandată de un ofițer olandez, fu trimisă la Tirana, centrul de agitație și reședința lui Toptani. Ofițerul, ne fiind în curent cu moravurile țării, dete ordin trupelor sale să tragă cu armele contra oricărui individ înarmat, ceea ce a provocat o ciocnire a trupei cu Bosniacii dela Bazar-Siak primul sat între Tirana și Durazzo. Trupa fu făcută prizonieră, *bessa* nu se mai respectă.

Revolta se întinde și rebelii ajung până la Durazzo.

Prințul, coprins de o panică inexplicabilă se refugiază pe un cuirasat italian cu familia și cu tot personalul său. Din acel moment influența sa nu mai avea nici un efect. Revolta s'a întins aproape în toată Albania centrală. Cau-

zele sunt foarte multe. Principala este nerespectarea cuvântului *bessa* (al credinței), jurată de prinț, Albaniei, prin ciocnirea dela Shjak. Poporul era nemulțumit, căci spera că prințul să rezolve chestiunea agrară, care apăsa atât de mult pe țaran în Albania centrală. Beii și alte personalități mari, cari-l înconjurau, au făcut să dispară orice speranță.

Rivalitățile acute între Austriaci și Italieni, întinderea războiului în Albania de sud, nepriceperea diriginților de la Durazzo, îngreunară situația.

La 3 Septembrie, Prințul înconjurat în capitala sa, și chiar până la palatul său s'a îmbarcat pe yahtul italian *Misurata* și părăsi Albania, fără speranță de a reveni.

La apărarea Durazzului, colonelul Thomson, din misiunea militară olandeză, căzu mort în fruntea jandarmeriei, care apăra pe prinț.

Guillaume de Wied, în tot timpul domniei sale de șase luni, cât a domnit, n'a putut să câștige încrederea albanezilor, cari l'au apropiat.

De oarece el n'a abdicat, câțiva munteni rămân încă credincioși succesorului lui Skenderbey, pe care nu l'au cunoscut niciodată.

Părăsind Albania, *mred* ducea ultima speranță a unei Albanii independente.

ALBANIA ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI EUROPEAN

După plecarea prințului de Wied, puterea legală a rămas în mâinile Comisiunii internaționale de control, compusă din Francezi, Italieni și Austriaci, și în care Albania nu era reprezentată.

Ea nu putea face mai mult decât prințul și delegații austriaci nu puteau colabora cu delegații francezi inamiciilor. În curând, Comisiunea părăsește Albania, unde a rămas numai controlul Italo-anglo-francez la Scutari și Europa a încetat a se interesa de soarta Albaniei.

La 29 Decembrie 1915, cade Lovcea, și ultimele rămășițe franceze. Miniștrii și consulii aliați părăsesc Scutarii. În mijlocul acestei anarhii complete în luna Octombrie, Essad debarcă la Durazzo, și încearcă să constituie un nou guvern; dar îndată este înconjurat de insurgenți, care acum cheamă pe prințul de Wied. Flota italiană rămâne în observație în fața Durazzului.

La începutul anului 1915 o expediție Sârbo-muntene-greană contra orașelor Scutari și Durazzo cu toată opunerea aliaților și mai cu seamă a Italianilor, salvează guvernul provizoriu, dar năvălitorii au avut lupte teribile contra Albanezilor la Scutari, fără folos în acest moment, când existența națională a acestor două țări, era în joc.

În iarna anului 1915, armatele și refugiații sârbi, străbat Albania printr'o retragere teribilă.

În primăvara anului 1916, armatele austro-bulgare pătrund în Albania. Essad, care era cu aliații, părăsește Durazzo, și pleacă în Franța.

Austro-Germanii, intrând în Albania, au lăsat să fâlfâie drapelul național, dar au instalat pretutindeni o administrație militară. Impărțită într'un mare număr de sectoare și districte, toată Albania centrală, având de capitală Scutari, fu organizată ca o colonie austriacă.

Linăștea fu imediat restabilită prin măsuri severe.

S'au construit drumuri. Poșta și finanțele au fost și ele organizate.

În 1917, s'a dus la Viena o delegație albaneză, pentru a cere Impăratului, autonomia țării.

Austria, fiind învinsă, populația dela munte se răscoală contra trupelor în retragere, cari au părăsit un mare material de războiu. Austriacii, în retragerea lor, au golit cassa de bani dela Scutari. Din primele zile ale războiului, Italianii au ocupat insula Saseno, care închide intrarea în rada Valonei; iar la 28 Decembrie acelaș an, ei debarcă la Valona, și încep a se organiza. Această ocupare a fost un contra semnal de înaintare a trupelor grecești către Corcea.

După intrarea Italiei în războiu, armata italiană, sub comanda generalului Ferrero, ocupă Arghiro-Castru, și Santi-Quaranta, oprind trupele lui Constantin.

În Februarie 1917 o ofensivă franceză, descurecă drumul dela Santi-Quaranta, și la 18, s'a făcut la Ersek, legătura Italo-franceză. De acum în colo, frontul aliat este format. În luna Iunie acelaș an, operația trupelor Aliate, contra lui Constantin dete ocazie Italienilor, de a ocupa tot Epirul până la Prevezza și Pind, unde ei încearcă să deștepte dorința de autonomie a populațiunilor, nemulțumite de aspra administrație greacă.

În Iunie 1918, o ofensivă franceză procură Italienilor ocaziunea, de a ataca și a coprinde Berat, și să ajungă până la Scumbi. O contra ofensivă austro-germană îi respinge dincolo de Berat. După armistițiul bulgar din 30 Septembrie, Aliații reiau ofensiva, și austriacii, constrânși de trupele franceze și italiene, părăsesc repede toată Albania, printr'o retragere atât de repede, încât armatele victorioase abia pot lua contact cu ei.

Convențiunile semnate după armistițiu, prevedeau ca Italienii și francezii să continue a ocupa și administra teritoriile ce au ocupat la acea dată.

Numai vechea administrație internațională dela Scutari, a devenit interaliată. Contingentul francez, englez și italian a fost pus sub comanda generalului francez *Fourtou*. Administrația acestui oraș, se făcea numai de francezi împreună cu notabili orașului.

Teritoriul încredințat administrațiunii italiene, cuprindea sangiacul Scutari, toată Albania de nord și Albania centrală, afară de Malisori, cari au rămas autonomi, și malul stâng al râului Drinul Negru, ocupat de Sârbi, toată Albania meridională, afară de cazaua Corcea și Starova, și o parte din Scrapari și din cazaua Berat, care formau sub administrația franceză, hotarele militare ale Albaniei.

La 3 Iunie 1917, generalul Ferrero, comandantul șef al

armatelor din Albania, a proclamat în numele regelui, independența Albaniei, sub protecțiunea Italiei.

Un regim deosebit fu aplicat diferitelor părți ale țării, „Teritoriul siguranței“ dela Valona și Himara, se consideră ca o colonie adevărată italiană. În Albania de sud, Prefecții și subprefecții se numiau de comandant, fiind asistați de un *adetto politico* italian, civil sau militar.

Finanțele și lucrările publice, sunt organizate și depind de subprefecți. O miliție locală, bine instruită și armată compusă din ofițeri tineri albanezi, elevi ai școlii militare italiene, formează garnizoana în vechiul castel Arghiro-Castru. Jandarmeria este organizată pe aceleași baze.

Albania de Nord, unde o adunare națională reunită sub scutul Italiei, a numit un guvern provizoriu, compus din Turhan pașa, Bib-Doda, și de un consul vechiu al Turciei la Corfu — Memet Conica —, al cărui program este să colaboreze cu guvernământul italian, a primit o autonomie largă. Prefecții și Guvernatorii sunt numiți de guvernământul provizoriu, care posedă finanțele și toate forțele poliției. Italia se mulțumește să ocupe țara, și să aibă siguranța trupelor sale.

Pretutindenea, afară de Valona, fâlfâie drapelul albanez pe edificiile, alături de cel italian. Un înalt comisar reprezenta Italia la Durazzo. Influența italiană era foarte veche în Albania, și legături strânse erau între cele două țări.

Limba italiană era lesne de înțeles de Albanezi și toți studenții, cari nu mai mergeau la Viena, mergeau la Roma. În ultimul timp, Italia a dezvoltat considerabil comerțul său în Albania, și companiile de navigațiune Puglia, după armistițiul lui Lloyd Triestina, moștenitorul Lloydului austriac, făcea mare concurență liniilor grecești. Poșta și cablul erau în mâna Italianilor. Pe de altă parte, țara a profitat mult de drumurile făcute de Italiani.

Armata de ocupație a îmbogățit țara. Italianii din Valona (Oficiul poliției) urmau o politică curată albanofilă,

având concursul naționalităților din America. Ei lăsau să treacă ziarele cari nu erau italianofobe, și susțineau sentimentul național contra Grecilor, cari au început să devină amenințatori.

Ajutorul principal le-a venit Italianilor, dela Albanezii din Italia, cari aveau legături cu cei din Albania.

Cu toate aceste înlesniri, Italia n'a isbutit în opera sa, căci opinia publică albaneză imputa Italianilor, că consideră Albania, ca o simplă colonie italiană. În realitate, administrațiunea se făcea foarte puțin de Albanezi. Drumurile erau militare, nimic nu s'a făcut pentru îmbunătățirea sistemului administrativ. Siguranța era extrem de șubredă. S'au deschis școale multe, dar școale italiene, iar nu Albaneze, iar Albanezii erau tratați ca o rasă puțin inferioară.

La 28 Noembrie 1919, populația din Valona, sărbătorea aniversarea independenței. Ofițerii italieni au schimbat spre batjocură colorile naționale — fapt ce a atins susceptibilitatea Albanezilor, cari s'au răscolat.

În Noembrie 1919, s'a părăsit (triumghiul din Epirul de Nord) unde s'au instalat trupe grecești. Cu aceasta, s'a lipsit Albania de a se servi de șoseaua dela Santi-Quaranta până la Corcea. Aceasta probează o nouă orientare în politica italiană. În 1920, ziarele grecești divulgă textul acordului Tittoni-Venizelos încheiat la 29 Iulie 1919, care cuprindea proiectul tractatului secret dela Londra, prin care se da Grecilor, toată Albania meridională și Corcea, în schimb ca Grecii să recunoască stabilirea Italianilor la Valona. Atunci izbucnește indignarea Albanezilor, contra politicii italiene, care nu favoriză aspirațiunile naționale albaneze, și prepara în secret împărțirea țării.

Din inițiativa câtorva intelectuali toscani, și cu toată opunerea Italianilor, s'a reușit la *Luşnjie*, un sat mic între Berat și Durazzo, să se țină o adunare națională.

Adunarea națională dela Luşnjia este punctul de plecare al renașterii albaneze.

Iată deciziunea adunării naționale dela Lușnjia din (21 Ianuarie—2 Februarie 1920):

„Adunarea națională reunită la Lușnjia:

„Protestează contra deciziunii, care condamnă un stat „neutru și cunoscut, și unul din cele mai vechi națiuni ale „Europei, făcând astfel să se îndeplinească scopurile im- „perialiste ale guvernelor vecine; Adunarea națională face „apel la lumea civilizată pentru deconsiderarea principii- „lor proclamate de Președintele Statelor-Unite și de către „reprezentanții guvernelor aliate, după un război, care a „liberat un număr de națiuni de jugul străin.

„Adunarea națională cere o completă independență cu „frontierele etnografice și naturale, scutind nedreptățile „făcute, prin congresul dela Berlin, și prin conferința am- „basadorilor din 1913.

„Adunarea națională decide de a nu primi nici un man- „dat sau protectorat străin.

„Albania n'are altă pretențiune, decât să ocupe un loc „în peninsula balcanică, punând sfârșit mizeriilor, spre a „se putea bucura de o viață în pace și armonie cu Statele „vecine.

„Albanezii sunt gata să facă tot felul de sacrificii, chiar „până la cea din urmă picătură de sânge, contra oricărei „deciziuni, care ar putea pune în pericol independența și „integritatea lor națională“

Apoi congresul proclamă depărtarea guvernului dela Du-razzo, partizan întreg al Italiei, și numește un nou guvern național, sub protecțiunea milițienilor albanezi. Noul guvern se stabilește în Tirana și îndată numește noi prefecti și guvernatori, cari intră imediat în funcțiune.

În luna Mai, pentru motivele de politică internă, trupele italiene se retrag din Albania. În cursul acestei retrageri, ofițerii italieni, indignați de această nouă politică, au comis multe nereguli la Ersec din Colonia.

La Tepeleni, noul subprefect fu arestat de Italiani, a-

tunci toată populația din această regiune se răscoală, și un important detașament italian, fu făcut prizonier.

Succesul a încurajat pe insurgenți, la care au aderat și milițiile albaneze, întinzându-se în toată Albania de Sud. Guvernul din Tirana nu aprobă aceasta oficial, dar îi susține în ascuns. Voluntari curg din toate părțile, chiar din Albania catolică. Bani, arme și muniții sunt trimise insurgenților din toate părțile Albaniei.

În Iunie, Valona este înconjurată. Succesul repurtat de insurgenți contra trupelor superior înarmate și prevăzute cu artilerie și aparate prin vase de războiu din rada Valonei, nu se datorește decât patriotismului albanez. Trebuie să se țină seamă, că în 1920, nu era permis nici unei puteri europene de a trimite în Albania, vre'un detașament oricât de slab.

În interior, situațiunea era foarte favorabilă. La 21 Iunie, detașamentul francez a părăsit Corcea, iar trupele grecești, cari trebuia să ocupe orașul n'au reușit decât în urma unei învoeli.

În Jugo-Slavia, ministrul Trumbici nu putea vedea, de cât în mod favorabil, încercarea de a goni pe Italiani dela Valona.

Noul guvern albanez profită de entuziasmul general, care a adus succesele. Cu aceasta trebuie să se țină seama de demoralizarea soldatului italian. Războiul victorios n'a adus poporului italian, decât mizerii, și cele două partide mai puternice, socialiste și populare s'au pronunțat la Montecitorio, contra unei întinderi teritoriale.

Sldatul italian nu cunoaște din Albania, decât exilul, într'o țară străină și nesănătoasă, unde au pierit atâția camarazi. Guvernul din Roma a trimis la Tirana pe baronul Alliotti, vechiul ministru al Italiei pe lângă prințul de Wied și pe M. Castoldi, specialist în afacerile Orientului. Tratatavele au durat mult și în urmă au fost rupte. Ostilitățile încep imediat. Fortăreața Canina, care domină Valona, este aproape pierdută. Guvernul italian a trimis a-

tunci la Tirana o nouă misiune, condusă de contele Manzoni, cu instrucțiuni de a semna acordul elaborat de M. Alliotti.

La 3 August 1920, fu semnată această convențiune de către însărcinatul misiunii italiene și de Suleiman Delvino, prim-ministru albanez.

Guvernul italian a recunoscut guvernul național din Tirana, a părăsit toată Albania, afară de insula Saseno. În schimb, guvernul din Tirana și-a luat sarcina de a dezarma pe insurgenți.

Acest acord a pus capăt unei politici de întindere în Albania. Posesiunea insulei Saseno, îi da în realitate rada Valonei. Existența chiar și a unei Albanii independente și liniștită, este una din condițiunile pacifice ale Adriaticei.

PARTILE ALBANIEI ADMINISTRATE DE FRANCEZI

În luna Iunie 1916, cu ocazia războiului, un mic detașament francez a ocupat Corcea, focarul intrigelor germano-constantine, apoi o mare parte din Albania orientală. Drapelul tricolor le-a deșteptat vechile suveniruri. Prin ocuparea Corcei (1), scopul armatei franceze era de a încerca Grecia lui Constantin și de a împiedica pe agenții germani, să comunice în libertate cu Atena.

Profitând de turburările, care au adus plecarea prințului de Wied, trupele grecești au recapat Corcea. — Un mic detașament sârb, avea și el o garnizoană în oraș. — Pentru a se scăpa de acest detașament, guvernatorul grec, dete ordin morarilor să amestece făina cu materii toxice, și apoi răspândi știrea, că s'a ivit holera. Rezultatul dorit a avut efect. Grecii au rămas singuri stăpâni în oraș, precum și în toată Albania meridională, care fu administrată ca un teritoriu grecesc.

1) Primul ofițer francez, care a sosit în misiune la Corcea, și care era ocupat de Greci, a fost Locot. Jean José Trappa.

Dela sosirea detașamentului francez, guvernul provizoriu dela Salonic, a trimis un Prefect venizelist, spre a păstra Corcea, pentru Grecia. Sosirea lui n'a făcut decât să mărească dezordinele. Lupte între venizeliști și constanținiști și intrigi italiene contra ocupațiunii grecești. Bände albaneze, compuse din toți aceia, pe cari îi exasperaseră violențele ocupațiunii, și din aceia cari s'au ruinat prin războiul — epirot —, frați sau fii ai victimelor antartilor, uni luptă pur și simplu pentru liberarea teritoriului ca : Temistocle Germezi, iar alții ca Sali Butca, adversar declarat al lui Essad, rău conduși de Fankelhausen, vechiu atașat militar german la Atena, și instalat la Pogradet.

În Decembrie 1916, generalul Sarrai, dorind a asigura liniștea rezervei, și cunoscând bine situația, a trimis la Corcea pe Colonelul Descoins, însărcinat să formeze o administrație autonomă, sub controlul francez. Șefii albanezi consultați, dau consimțământul lor, acestui proiect, și la 10 Decembrie drapelul lui Skenderbey cu cravata culorilor franceze, fu arborat d'asupra prefecturii dela Corcea, funcționarii și agenții greci părăsesc orașul. Ei i-au Cassa finanțelor și comptabilitatea. S'a înființat apoi o administrație albaneză cu funcționari indigeni și cu un consiliu de notabili, jumătate musulmani și jumătate ortodoxi, un tribunal, o jandarmerie de poliție și o jandarmerie mobilă, prima încercare a unui batalion albanez, care mai târziu, sub comanda lui Holz a cooperat cu ofensivele franceze, și al cărui drapel fu decorat cu crucea de războiu.

Un protocol despre care s'a spus multe, a întrunit mai multe legi, aprobate de reprezentanții țării.

Aceasta a atras ura Grecilor, care vedeau că le-a scăpat Corcea din mână, și a Italienilor a căror ambițiuni erau chinuite de această nouă creațiune. Chiar Quai D'Orsay s'a emoționat, dar colonelul Descoins a găsit dela început cea mai entusiastă colaborare în acest oraș, focarul patriotismului albanez. El a dat o impulsione organizației — Cazalei autonome. — Politica sa sinceră și îndrăzneată,

succesul noilor sale creațiuni, vechii emigranți din România și America i-au dat o mare popularitate, care i-a permis să-i atragă dela Austriaci bandele, care au sprijinit drapelul albanez ce fâlfâia la Corcea și de a ameliora poziția sa militară.

În Februarie 1917, a 76 D. I. trimisă în Albania, liberează de trupele austriace șoseaua Santi-Quaranta, înlesnind unirea Franco-Italiană. În August s'au petrecut importante operațiuni pe frontul albanez. Ele au reușit să ocupe Pogradec depe lângă lacul Ohrida.

O serie de ofensive fericite au urmat până la încheierea armistițiului bulgar (30 Septembrie 1918) după care apoi trupele franceze au pătruns până la Elbasan.

Francezii au păstrat Corcea pentru Albania și au procurat noului guvernământ, primele cadre care-i erau necesare. Singurul adversar poate că era, menținerea unei stări de lucruri deja existente și greu de înlocuit cu alta.

Afară de interesul, care a făcut cunoscut strălucitele rezultate obținute de mâna Francezilor cu forțe militare insuficiente, studiul administrației Hotarelor Albaneze, poate să ne convingă despre creditul ce se poate acorda unei Albanii independente. Organizarea generală a teritoriilor albaneze era aceasta: un comandant de teritoriu cu sediul la Corcea, cu o mică administrație centrală redusă la minimum, având sub ordinele sale trei Administratori Teritoriali, fiecare având o autonomie administrativă foarte mare și un buget propriu. După armistițiu, funcțiunile comandantului și a administratorului teritorial din Corcea, vor fi exercitate de acelaș ofițer.

Teritoriu dela Corcea a putut păstra organizarea, ce i-a dat prima hartă administrativă, protocolul Colonelului Descoins. În orice caz, acest document pare a avea un caracter definitiv cu voia lui Quai d'Orsay.

La 16 Februarie 1918, generalul Serrai, nefiind aci pentru a apăra opera sa, o hotărîre a generalului Salles a abrogat protocolul.

Administratorul Teritoriului era asistat de un consiliu consultativ, compus din notabili și din directori numiți de el la Finanțe, Instr. Publică, Poliție, Aprovizionare, Lucrări Publice și Asistență publică.

Organizarea Teritoriului Pogradeț, era aproape aceeași. Cei din al treilea teritoriu, dela zona neutră greco-albaneză depe teritoriul grec, a fost mult simplificată. Teritoriile au fost împărțite în districte. Indiferent: directori de serviciu și șefi de districte au fost ofițeri francezi sau civili albanezi. Directorul finanțelor, un Albanez, a rămas până la finele administrației franceze. Teritoriul Pogradeț n'a plătit niciodată impozitul turcesc.

La 22 Iunie, când a încetat administrația franceză, opera împlinită era deja foarte mare. Bugetul a trecut dela câteva zeci de mii de franci, la trei milioane.

Toate teritoriile erau administrate regulat și plăteau impozite. Administrația lucra de acord cu armata franceză, care a lăsat în Albania mari șosele, ca cea dela Santi-Quaranta la Corcea (intreținută în parte de Italiani), șoseaua de la Corcea la Florina care a fost construită întreagă de Francezi, și servia serviciului poștal al automobilelor și cea de la Corcea la Pogradeț, fără a mai menționa drumurile de utilitate exclusiv militară. O rețea foarte complectă de caravane de catări unirà toate satele.

S'a creiat un serviciu de ape, au fost construite numeroase poduri, și s'au reparat clădirile publice, cari erau amenințate să se ruineze.

O rețea telefonică unea la Corcea toate județele și se reuneau la Valona. Direcția lucrărilor Publice și-a procurat dela armata franceză, un material important pentru marile lucrări de asanare, și de secare cari erau deja începute.

Tribunalele dela Corcea și de la Pogradeț, judecau după codul civil și penal. Cel dela Corcea pentru crime. Moratorul, ce există dela 1912, a fost ridicat. O curte de apel nu era. Pe lângă aceste tribunale era un barou. Prezența ofițerilor francezi la deliberări, adaptarea codului Egiptean

și a codului civil francez, pentru condițiunile speciale ale Albaniei, a asigurat imparțialitatea și legalitatea judecătorilor foarte apreciate, într'o țară, unde până aci nu exista de cât arbitrajul judiciar.

Principala preocupatie a Francezilor era: reprovizionarea cu merinde a populației civile, deschiderea școalelor și a asistenței publice. Ele au fost procurate la început de armată. Intendența a procurat grâul necesar pentru semințe. La Corcea s'au înființat antrepozite, pentru a evita specula. În timpul regimului turc, s'au deschis școale albaneze la Corcea, dar în urma reclamațiunii Patriarhului ele au fost persecutate de guvern.

Cu intrarea Grecilor în Corcea, primul lor act, fu suprimarea acestor școale. O luptă școlară violentă a fost totdeauna în regimurile balcanice, dar primul rezultat este că, școalele străine sunt foarte puțin frecventate.

Albania era fără instrucție primară. Administrația franceză a deschis două sute școale albaneze, câte una pentru fiecare sat. Cele dela Corcea și dela Pogradet erau de un grad superior. Limba națională se învață împreună cu cea franceză. Asistența publică fu organizată după planul Marocului, cu ajutorul medicilor militari: spitale, imprimerii, grupe sanitare mobile, funcționând pe munți. În fine s'au creiat dispensarii și azile pentru copii, grație concursului Comisiunii pentru Albania a Crucii Roșii americane. Rezultatul a fost că toate aceste lucrări au fost plătite. Administrația franceză a părăsit ținuturile Albaniei, lăsând două milioane și jumătate de franci în cassă. La fel a fost la Scutari, de către generalul Fourtou, guvernatorul orașului.

Acestea poate sunt de necrezut, dar trebuie să țină seamă, că un pumn de administratori francezi în 1919—1920, compus din 17 ofițeri, 3 civili, 2 batalioane de tiraliori, din care apoi a rămas numai unul, a putut administra un teritoriu de 150.000 locuitori compus în mare parte din regiuni muntoase înalte, totdeauna nesupuse din timpul Tur-

cilor. O siguranță completă domnia peste tot. Afară de aceasta, opera terminată a permis guvernământului albanez, de a lărgi organizațiunea administrativă, a ținuturilor ocupate de Francezi, și de a întrebuița primele resurse adunate. Ea a avut câteva elemente cari au prins gust de instrucțiune, cu modul de a lucra și de administrațiuni occidentale.

Batalionul albanez, care a luat o parte glorioasă împreună cu ofensivele franceze, a avut câțiva ofițeri excelenți, formați în școala franceză, unii chiar titulari ai Legiunii de onoare.

Ocupațiunea franceză nu era bine privită de Italiani, cari manifestau politica lor de expansiune, de unde au decurs câteva incidente regretabile, și autoritățile italiene din Albania, n'au lipsit de a ne reprezenta, ca niște simpli agenți ai grecilor sau sârbilor.

Venizelos câștiga din ce în ce la Paris o mare influență, precum și asupra comandantului dela Salonic.

Toate instrucțiunile se refereau la o *strictă neutralitate* către Greci și Albanezi, dar la Corcea nu erau Greci și înăbușirea manifestațiilor naționaliste.

În 1918, generalul comandant A. F. O. ordonă deschiderea școalelor grecești din Corcea, apoi drapelul lui Skenderbey, înălțat în mod solemn în 1916, fu coborât prin ordin.

În August 1919, comandantul grec obține voia de a *înlocui trupele franceze din Corcea*.

Totul era gata pentru această operațiune, dar n'a reușit, căci înainte de a veni Grecii, toată populațiunea a emigrat prin sate întregi spre Valona.

Grecii renunță la expedițiunea lor, dar continuă campania lor obișnuită de calomnii contra administrațiunei franceze. În Iunie 1920, s'a repetat acelaș lucru. Micul contingent francez fu rechemat.

Administratorii au rămas în funcțiunile lor. O divizie greacă înaintează dela Florina, pentru a reînoi încercarea

din luna August, dar de astă dată se găsesc în fața unei mobilizări generale albaneze. Trupe și voluntari vin din toate părțile la Corcea. Drapelul Albanez fu înălțat contra dorințelor arătate de comandantul francez. Mica garnizoană franceză a putut să se retragă înainte de a începe ostilitățile. Avant garda greacă a tras câteva lovituri de tun, apoi se opri spre a negocia.

Mitropolitul grec din Corcea a oferit serviciile sale, și a convenit ca afacerea să fie supusă deciziunii Puterilor. La 1920 în momentul când s'a adunat congresul dela Lușnja toate speranțele albanezilor, erau îndreptate spre Franța, care a putut în acest timp, să câștige o mare influență în Albania.

Scurta ocupațiune a Francezilor, a avut ca rezultat de a cunoaște și a iubi Albania, arătându-le, că dacă admit dreptul la viață a acestui popor, iar nu a-i considera ca o populație sălbatică și înapoiată, Albania în serut timp, cu ajutorul neinteresat al unor Occidentali, va putea trăi foarte bine, viața sa proprie, și că în scurt timp, își va re-lua locul între națiunile civilizate.

CULTURA ALBANEZA ȘI COLONIILE ALBANEZE

Folklorul albanez este unul din cele mai bogate ale Europei, dar a fost foarte puțin studiat. Nu putem menționa de cât numele Dora d'Istria și a lui Jubany. Două tipuri de cântece epice, ce există la munte. Unul muzical foarte variat și foarte vechiu este format de cântece întâmplătoare, sau de serbări, celelalte e însemnat pentru eroii legendari ca: Dalip Sula în Albania de Súd. Vorbele se cântă de un singur cântăreț, acompaniat de o singură notă, susținută de cor. O mulțime de legende se referă la Skenderbey, la Prinții de Anjou, la Ali-pașa și la Napoleon. Este foarte lesne de a le culege. Poezia populară este gata să fie stăpână pe vechiul fond, acum când se poate exprima liber.

Primele publicațiuni literare albaneze, sunt cele religioase: catechismul și viața Sfinților.

În sec. XIX, s'au făcut publicațiuni interesante la Scutari, sau în coloniile din străinătate. *Elena Ghica* descendentă albaneză de departe, a publicat sub numele de Dora d'Istria, două lucrări: *Albanezii în România și Naționalitatea albaneză după cântecele sale populare*. București, Sofia și coloniile albaneze din Italia, au devenit centrele culturii albaneze. În Italia s'au tradus de către emigranții albanezi, multe lucrări occidentale și au adunat cântece populare. Putem menționa diferiți scriitori originali, *Camarda, Daria, G. Crispî, G. Schiro, Demetrio di Grazia, Lorechio, A. Stratîco*, care a dedicat manualul de cultură albaneză, ministrului Crispî, care era și el de origină albaneză și mai cu seamă *Girolamo di Rada*, primul poet veritabil Albanez. *Constantin Cristoforidi* de la Elbasan a tradus Biblia și a publicat lucrări de gramatică. El a publicat un dicționar albanez cu litere grecești. În 1879 a apărut la Constantinopol un silabisim, opera unui congres, unde au participat *Sami-Bei Frașani, Ioan Vreto*, un tose ortodox, *Vassa-Pașa* dela Scutari, și guvernatorul catolic din Liban.

Aceasta a fost prima încercare de a se folosi de alfabetul latin, fără caractere speciale pentru Albania.

În sec. XVII, *Teodor Elbasani*, în *Lexicon Tetraglossan*, a dat Albanезilor un alfabet complicat. Mai târziu, *Naum Vekilarxhi*, a creat un altul mai simplu, urmat de acela al Jeziților dela Scutari, *Sami-bey Frașcari* a publicat: *Istoria generală a Albaniei; trecutul, prezentul și viitorul său*.

Fratele său *Naim* a devenit poetul revendicărilor naționale ale Albaniei.

Persecuțiunea turcă și aceia a Patriarhului grec, a împiedicat această literatură înfloritoare de a se desvolta pe teritoriul albanez. În 1886, Abdul Hamid a interzis orice publicațiune în limba albaneză, și a închis școalele alba-

neze. Dar în acelaș an, Albanezii emigrați în România, au fundat la București, *Societatea Drita*¹⁾ pentru a favoriza publicațiunile albaneze.

Mișcarea literară se întinde în colonii, în străinătate, în Egipt, România, Bulgaria și mai cu seamă în America.

Dela 1880—1908, au apărut patru zeci ziare albaneze în străinătate. După revoluția dela 1911—1912, guvernul Juncture dă autorizarea de a funcționa școalele albaneze, prima revendicare a insurgenților. Se deschid școale la Corcea și în Colonia. Incercările Greciei sunt zadarnice. Grație persecuțiunilor, Scutarii au rămas la adăpostul seminarelor, un centru de cultură albanez, și a dat Albaniei, un mare poet: pe franciscanul *George Fiștă*, care a cântat în poeziile lui editate în Austria, luptele mari ale Gheghilor, contra Muntenegrenilor.

Coloniile Albaneze, unde trebuia să se mențină patriotismul persecutat și urmărit de Turci, și-au păstrat totdeauna caracterul originii chiar când emigranții nu mai reveneau în Albania. Coloniile albaneze din Grecia, sunt cele mai vechi. Ele datează din sec. XIX și dela Buia Spata. Hahn spune, că numărul Albanezilor din Atica, Peloponez și din insulele Hydra, Spezia și Salamina, se ridică la 200.000 locuitori.

Din cauza unei persecuțiuni energice, ei au păstrat tradițiunile lor, costumele lor naționale, și parte din ei limba lor. Ele au dat un scriitor renumit; *Anastase Cullurioti* din Salamina. Am văzut ajutorul dat de Albanezi pentru războiul independenței grece. Bărbații de Stat greci ca: *M. Repulis, amiralul Conduriotis* sunt de origină albaneză. Acesta este un motiv pentru care Grecii, au pretențiuni asupra Albaniei de Sud.

Coloniile Albaneze din Italia: Calabria, din Apenini și din Sicilia, datează dela moartea lui Skenderbey. Populația

1) În fruntea Societății Drita a fost N. N. Nacio, un luptător albanez al cărui nume a trecut până și în Albania.

lor era de 208.410 loc. în 1901. Ele au păstrat caractere particulare, și se numesc: *Arbreși*, necunoscând pe cel de Skipetar sau Albanez, Lorecchio a scos un ziar pentru ei: *La nazione albaneze*.

Alte multe colonii se află în Muntenegru, la Zara, în Istria, Egipt, Bulgaria, România și Constantinopol, dar, cea mai importantă este aceea din Statele Unite. Numărul celor din America se ridică la 40.000 loc. Numai în Massachusetts se află 10.000, mai toți originari din împrejurimile Corcei. *Sotir Peci* din Corcea, Ministru Instrucțiunii publice în cabinetul Sulcium Delvino, a fundat în 1906 la Boston, primul ziar Albanez: *Kombi*, care n'avea decât puțini cititori, din cauză că majoritatea emigranților nu știau să citească.

În Statul New-York, la Jamestown, s'a înființat prima societate patriotică. Înființându-se numeroase școli albaneze, a permis tuturilor Albanezilor, să învețe limba lor, să citească și să scrie, și azi apar ziare ca: *l'Adriatic Review* și ziarul cotidian *Dielli*, ce apar în limba albaneză.

În 1912, *Faik-Bey Conița* a înființat federația *Vatra*, care unește azi mai mult de 80 societăți patriotice, muzicale, ajutor mutual etc.

Coloniile Albaneze din America pot da Albaniei o mare parte din bărbați renumiți, de tehnicieni de — oameni noi — de care ea are nevoie.

Afară de aceasta, Albania a dat străinătății bărbați renumiți, cari au întrebuințat serviciile lor altora, pe care nu le puteau utiliza în țara lor.

Se citează: Cavaleriștii albanezi în sec. XVI în serviciul Venetiei și Franței ca: *Blessi, Mercur, Bua, George Basta*. Albania a dat Turciei numai oameni de Stat și generali mari. Ea n'a dat nici sfinți, nici martiri la nici o națiune. A dat optsprezece mari Viziri, printre cari avem: *Sinan, Ferad-Pașa și Dinastia Kiupruli*, iar acum în curând a dat: *Ferid pașa Vlora*, mare Vizir sub Abdul Hamid, arhitecți, guvernatori de provincii și generali. Toți cavazii ambasadelor sunt de origine albaneză.

În Grecia, Albania revindecă soldații pentru independență, precum: *Miauli*. Albania a dat României cele două familii *Ghica* (originar din Premeti) și *Lupu*. În fine a dat doi mari bărbați de Stat: *Mehemed Ali* primul Kediiv al Egiptului, fondatorul unei dinastii, născut la Voscop, aproape de Corcea și stabilit ca negustor de tutunuri la Cavala, și a adus multe înfrumusețări orașului, și pe *Francisc Crispi*, primul ministru italian, din o colonie albaneză din Sicilia.

Între bărbații marcanți ai Albaniei, trebuie să menționăm pe D-l *Pandele Evanghele*, fost Președinte al Comunației albaneze din București, fost Prefect la Corcea pe timpul Prințului de Wied, fost Ministru și Președinte de Consiliu, actualmente Președintele Senatului albanez, care a depus toată munca, toată cinstea și toată dragostea, pentru înflorirea țării sale, în calitate de reprezentant al Albaniei la Paris.

Producțiuni

Albania este o țară plină cu păduri. Despădurirea, incendiile și devastările trupelor, n'au putut face de cât prea puțin la distrugerea pădurilor, de fagi, brazi, și pini ce o acoperă. Toată regiunea înaltă, o mare parte din Alpii albanezi, este încă acoperită de o pădure virgină și seculară.

În șes, orezul produce o cantitate excelentă de și este puțin cunoscut. Cultura tutunului este foarte dezvoltată la Elbasan și Scutari.

Arborii fructiferi sunt foarte răspândiți, pruni, cireși, mure negre, caiși, mcri, peri, mai cu seamă în Albania orientală.

Smochinele și strugurii se cultivă în zona adriatică. Lă-măile și portocalele la Elbasan, Berat și mai cu seamă în Himara.

Măslinile produc anual 15.000 tone de fructe și cultura sa, se poate desvolta. O parte servă pentru localitate, iar

restul se exportă în Italia. Este necesar să se îmbunătățească toate felurile de arbori fructiferi. Nucile servă azi pentru fabricațiunea unei băuturi numită *rachiu* de care musulmanii se servese mult.

Vița este cultivată în Albania orientală. Vinurile sunt renumite, dar nu constituie un articol de exportatiune. Se poate introduce în Albania cultura bumbacului. Din toate timpurile, bogăția principală a Albaniei, constă în numeroase turme de oi și capre, dar din cauza războiului au fost foarte mult reduse.

În șesul Tiranei, se află o sumedenie de curceni.

Albania posedă bogate mine de cupru, mercur, zăcămintele de lignit dela Mocra (Pogradet) dela Morova (exploatate la Mboria, aproape de Corcea) dela Tomorica, de la Colonia, dela Curveleși, dela Deria din munții Tiranei, acestea toate pot furniza combustibil pentru toată Albania.

Căi de comunicație.

Înainte de războiu, Albania n'avea decât șoseaua dela Ianina, dela Santi Quaranta și Monastir și șoseaua dela Elbasan la Ohrida. Câteva urme pavate ca cea dela Berat la Ianina prin Premeti, restul nu erau decât drumuri rele și periculoase, iar transportul mărfurilor se făcea cu caravane de catări.

Războiul a dat naștere șoselelor:

- 1) DURAZZO-TIRANA. 2) TIRANA-SCUTARI (150 km.)
- 3) DURAZZO-CAVAIA. 4) CAVAIA-LUȘNJIA. Această șosea străbate câmpia Muzakia. La dreapta șoselei este lacul Terbuf. Acest lac, ale cărui maluri sunt mlăștinoase, este foarte frecventat de vânătorii de vulpi. În județul Lușnja, guvernul albanez posedă 17 sate, cari erau domeniul particular al Sultanului.

Lușnja este reședința unui subprefect. Aci s'a ținut în 1920, Adunarea generală (vezi pag. 97).

5) LUŞNJA-BERAT. Această şosea trece prin Muzakia şi pe valea râului Semenî, pe care l trecem cu o barcă la Behar, şi la podul distrus al lui Hassan-bey. De aci până la Berat, şoseaua este bună. Puţin mai sus de pod, este un isvor sulfuros foarte abundent, răspândind în aer mirosul său, şi acoperind erburile cu un depozit galben.

Berat este reşedinţa unui prefect.

6) BERAT-FERICA (Fieri). FERICA-VALONA. Podul peste Voiusa este reconstruit. Drumul merge şerpuind prin păduri de măslini. Autorităţile au sediul lor la Canina, din cauza că în timpul veri nu este de trăit la Valona din cauza căldurilor celor mari şi a frigurilor palustre, Canina, care prin poziţia sa, seamănă cu oraşele din nordul Italiei, a fost incendiată de Italieni, înainte de retragerea lor.

La 4 km. departe de Valona, la Draşoviţa, se află un puţ de petrol, pe care l'au exploatat Italienii, dar plecând, au distrus toată instalaţia. În apropiere de Valona, la Seleniţa, se exploatează bitum de către o companie franceză.

7) VALONA-TEPELENI. Este o şosea militară muntoasă, care permite circulaţia automobilelor. Se află şi un serviciu de auto-camioane. Distrugerea satelor musulmane de către Greci în 1914, începe dela 10 km. de Tepeleni. Mormane de dărămături, ziduri prăbuşite, acesta este spectacolul care se prezintă până la Corcea. Opera Grecilor a fost complectată prin cutremurul de pământ din 26 Noemvrie 1920 la Tepeleni. Oraşul natal a lui Ali-Paşa şi fortăreaţa sa cea solidă, nu mai există. Locuitorii şi-au construit barace pentru adăpost, dar un nou cutremur, la 16 Aprilie la 1921, le-a distrus şi pe acestea.

Centrul cataclismului, care a fost simţit până la 2400 km.² este satul *Bemşa*, ce se află în fundul unei văi. În acest sat se află o inscripţiune, ce datează de 300 ani. Satul acesta a fost expus totdeauna cutremurilor de pământ. La 25 Noemvrie 1920, au fost dărâmate acoperişurile caselor.

La 26, totul a fost răsturnat, 120 case distruse și 14 persoane omorîte. Pe platourile înalte, ciobanii au constatat crăpături recente de 0,50 m. lărgime.

8) Șoseaua TEPELENI-ARGHIRO CASTRU urmează un afluent al Voiusei. Valea este adâncă și frumoasă. În partea de dincolo, satele sunt complect distruse de Greci.

La Hormovo, în 1914, Grecii au omorît toată populația de sex bărbătesc dela 15 ani în sus. Eșind din Tepeleni, dăm peste o sursă sulfuroasă abundentă, care se simte prin mirosul său, și prin culoarea galbenă, ce răspândește pe erburile Voiusei. Această sursă a luat naștere, în urma unui cutremur de pământ.

9) Pe șoseaua ARGHIRO CASTRU-DELVINS, între Gorandzi și Vonișta este un mare lac subteran.

10) Șoseaua dela DELVINO LA SANTI-QUARANTA este foarte accidentată. Se face serviciu de automobile și omnibuze.

11) Șoseaua ARGHIRO-CASTRU-PREMETI-CORCEA. Această șosea urmează cursul Voiusei, străbate o regiune fertilă și foarte populată. Dela Perati este un aspect îngrozitor, devastării Grecilor.

Liascovichi, care era un oraș mare și bogat de vilgiatură, construit în vârful muntelui, n'are astăzi de cât câteva case. Totul a fost incendiat și distrus de Greci. Apoi vine câmpia *Colonia*, unde nu poți vedea fără indignare, dezastrul cauzat de către aceia cari s'au purtat atât de barbari pe acest pământ. Și apoi au avut nerușinarea, să reclame acest teritoriu ca fiind grecesc, și pe care erau datori să-l trateze mai bine, dacă ar fi fost grecesc, după cum zic ei.

După câmpia Coloniei ajungem la Corcea, care a păstrat dela Francezi o impresiune profundă. Stradele sale comemorează numele ofițerilor și organizatorilor francezi. Afară de aceasta, ei se bucură și de o cultură americană, fiindcă mulți Corceari emigrează în Statele-Unite. În apropiere de Corcea la Mboria sunt cuptoare pentru lig-

nit. Eșind din Corcea, trecem prin două comune românești, apoi șoseaua se bifurecă în două: una spre dreapta, către *Biclișta*, ce se află la frontieră, și alta spre stânga spre lacul Ohrida, d'alungul lacului Maliki. Calea dela lacul Maliki până la lacul Ohrida, trece prin niște păduri frumoase de castani. Până la Pogradet poate merge cineva cu automobil.

12) Șoseaua POGRADET-ELBASAN-TIRANA. Această șosea trece prin Kiuks și pe podul Camara de pe râul Scumbi. Dela Elbasan la Tirana, se desfășură partea cea mai pitorească. Vârful Kraba te înveselește cu apele sale cristaline și reci. Din acest vârf, vedem în mod admirabil muntele Tomor și șesul cu drumuri bune, înguste, și adumbrite până la Tirana.

POPORUL ALBANEZ ȘI VIAȚA LUI LA SATE

Când cineva are ocaziunea de a vizita părțile muntoase ale Albaniei, rămâne mirat de frumusețea fizică a bărbatilor. Este de notat la ei rezistența și cumpătarea soldatului albanez. Pedestru, trăgător excelent, călăreț îndrăzneț, nu-i lipsește curagiul și cumpătarea. Albanezul este unul din cei mai buni soldați din Europa.

Sentimentul onoarei, curagiul și în câțva spiritul militar, credința către șef, complectează calitățile lor fizice. Toți călătorii rămân uimiți de calitățile morale ale Albanezilor; onestitatea lor excepțională, credința lor, caracterul lor vesel, deschis și în particular respectul religios al credinței lor sfinte: — *bessa* —

Spiritul lor este de caracter cu totul occidental, foarte vioi și foarte curioși, caracter deschis și vesel gata a se confia și a lega prietenie. Ei sunt patrioți înfocați.

Când integritatea teritoriului lor este în pericol, ei lasă la o parte totul: interese particulare, luptele de familii sau de clasă, de partide sau de religiune, și cu toții la o laltă pornesc cu armele pentru salvarea patriei lor.

Scolarii și tinerii soldați albanezi, pe cari i-au instruit francezii, în ținuturile Albaniei ocupate de ei, au dat dovadă de o mare dorință și aviditate de carte.

La Albanezi se practică leviratul, care există și la E-

O munteancă albaneză.

vrei, adică obligațiunea pentru un frate de a lua în căsătorie, văduva fratelui său mort și fără copii.

Proba se face înaintea tribunalului arbitral; prin consimțământul părților, asistate de martori.

Femeia albaneză n'are nimic comun cu sclava demnă de compătimire. Bărbatul se bucură în viața socială de mari prerogative. Când se naște un băiat, se trage salve

Eroină dela munții din nordul Albaniei.

de pușcă, în semn de bucurie, iar când se naște o fată, atunci este o adevărată deziluzie. Tânăra fată munteană, n'are altă educație, de cât aceea a familiei. Mama nu știe

nici citi, nici serie. Copilul se deprinde cu încetul a cunoaște lucrările casei. Ea păzește turma, toarce lână, coase, țese, fac unt și brânză, aduce lemne din pădure și apă dela fântână. Mai fericită decât orășanca, tânăra munteană se bucură de libertate. Chiar în triburile musulmane, se crede sănătoasă și robustă în aerul muntenesc.

Libertatea principală care îi lipsește, este aceea în alegerea căsătoriei. Căsătoria este organizată de trib., sau mai adeseori de familie. Munteanca albaneză, catolică sau musulmană, n'are decât un singur mijloc de a refuza mariajul, care nu-i place. Ea spune familiei intențiunea sa de a rămâne celibatară, sau după expresiunea țării, le a rămâne virgină.. Mama și soția au o libertate și drepturi largi. Munteanul musulman este înainte de toate Albanez, și se supune mai mult obiceiurilor tradiționale, decât legii coranului. Deși religiunea sa îi permite să ia patru femei legitime, dacă este în stare de a le întreține, el nu ea ca soție de cât una.

Atât în triburile musulmane, cât și în cele catolice, femeia este privită ca o ființă sfântă. Ea poate călători ori unde, ziua și noaptea, fără să-i fie teamă de vreo insultă, sau de vre-o răzbunare.

Femeile albaneze sunt renumite prin sentimentul lor național, pe care 'l insuflă copiilor lor, încă de când sunt mici. Istoria albaneză este plină de povești, cari arată că femeile luptă pentru libertate, ca și bărbații.

Astăzi, se vede un progres important, căci femeile albaneze s'au constituit în societăți patriotice sau catolice, ortodoxe și musulmane, cari se reunesc și discută în comun. Asemenea societăți se află la Scutari, Premeti și Corcea.

Țăranul albanez trăește din lucrarea pământului și a creșterii animalelor. Câteva pogoane de porumb, puse adesea la o înălțime de necrezut și foarte bine îngrijit, puțin tutun, câteva legume, o turmă de oi, altă dată numeroase, dar rechizițiile și jaful din timpul războiului pe care le-au redus, acestea toate formează avuțul lui. Pământul

este cultivat cu mare îngrijire de întreaga familie, dar mai mult de femei, cu un plug primitiv. Porumbul cere adesea apă multă, care se aduce printr'un sistem complicat de canale și de conducte de lemn. În câmpie se cultivă grâul, precum la Coreea. — Starova Elbasan. — Orezul la Tirana, Elbasan și în Muzachia.

Secara nu se vede de loc. O mică cantitate de grâu se cumpără de muncitori în schimbul lânii, brânză sau porumb. În șes se cultivă tutun pe o mare întindere de pământ. Turmele se compun din oi și capre. Vacile sunt abundente în regiunea de sus, între Drin și Mati. Boii sunt întrebuințați pe câmp la căruțe. Bivolii, animalele cu tracțiune puternică, se află numai în părțile mlăștinoase.

Porci nu se află decât în Albania de nord catolică.

Ei sunt negri și foarte sălbateci. Aci se află un mare număr de cai curagioși, rezistenți și de talie mică. Creșterea cailor și a cătărilor este ocupația de căpetenie a șesurilor, mai cu seamă în Muzachia, unde pase numeroase turme. Aceste turme dau Albaniei: lână pentru haine, lucrată în casă de femei, precum și velințe de păr de capră. Ei se hrănesc cu ouă, lapte, unt, brânză, iaurt (kos), dar consumă rar carne. Turmele sunt conduse la pășune de copii, iar în Albania toască, de ciobani ai comunei.

Afară de aceste turme ale satelor, se află în Albania mari turme cari vara pășunează la munte, iar iarna pe țărmul litoralului mării. Cele de pe lângă muntele Gramoste și Tomor, se coboară în Tesalia. Cele din regiuni înalte în Muzachia. Cele din Alpii Albanezi se coboară în șesul litoralului Bregumatia, Zadrimea etc.

În Albania toască, aproape toate turmele cele mari, aparțin românilor. Casele sunt construite de locuitori. Lemnul și piatra sunt la picioarele lor. Mobilierul și îmbrăcămintea sunt produsele industriei familiare. Albanezii nu cumpără din oraș de cât, sare, puțină făină de grâu, cuie, mătase, pânză de in sau de bumbac, chibrituri, rare și foarte necesare la munte, tinichele și munițiuni.

În toată Albania de nord, satele sunt foarte împrăștiate. În Alpii albanezi nu există nici o aglomerație. Casele sunt situate pe o înălțime, de unde se pot lesne apăra. În câmpii, sunt dese și așezate pe lângă ape sau la poalele munților, dar niciodată în mijlocul câmpiei. Dacă se întâlnește un sat în câmpie, atunci acesta, de sigur că aparține unei ferme sau unei monăstiri ortodoxe.

VENDETA ȘI BESSA

VENDETA sau răzbunarea este una din plăgile, care seceră pe fiecare an în Albania de Nord, mai multe vieți omenești, de cât n'ar putea-o face chiar o epidemie.

Când un membru al unei familii este asasinat, onoarea obligă pe bărbații acestei familii a se răzbuna, omorînd un membru al familiei adverse. Femeile, copii mai mici de 16 ani, preoții și în general toți aceia cari nu poartă arme, precum și tânărul Albanez, așteaptă cu nerăbdare timpul când i se permite a purta arme, și atunci prima lui grijă este de a se achita către părinții lui, dacă cumva i-au lăsat moștenire vre-o vendetă.

În acest caz, nu are altă preocupare mai mare de cât răzbunarea.

Vendetă în Albania de Nord, trece de la trib, dând naștere la un adevărat războiu, fiind foarte greu pentru un călător de a trece dintr'un ținut într'altul, chiar prin drumurile protejate de *bessa*. Cel mai bun lucru în asemenea caz, este de a fi însoțit de un preot, a cărui demnitate este inviolabilă.

Vendetă, care se practică regulat și este obligatorie, ocupă un mare loc la Albanezi, și exercită o mare influență asupra morții și a morăvurilor lor.

Sângele vărsat nu se spală de cât tot prin sânge. Acela care are de răzbunat un mort, este fără onoare, dacă nu omoară sau pe un membru din familia lui sau din tribul lui, dar odată ce și-a răzbunat, el devine un erou, pe care-l

onorează și-l sărbătorește, până când cade și el victima a-
celeași legi a talionului, și astfel: *sânge pentru sânge* și
din răzbunare în răzbunare, ambele triburi se extermină,

Doi picurari (păștori) din nordul Albaniei.

până când o autoritate, în genere, preoții impun *bessa*,
adică încetarea generală a vendetei, dând familiei victi-
mei o sumă de bani. Se zice, că 70 la 100 din bărbați, pier
de această moarte violentă.

Prin acest sistem regretabil, se pierde atâtea energii albaneze, dar în fața unui pericol comun, ei se unesc, neîn-

Tânăr Miridit.

țelegerile dispar și evenimentele sunt suspendate. Ar fi de dorit ca această vendetă să înceteze.

„BESSA-BES“ înseamnă pe — credința mea — sau pe onoarea mea. În genere la Albanezi și în special la

Gheghi, este jurământul sfânt, care trebuie îndeplinit cu prețul vieții. „Bessa-bes” zice Albanezul, când voeste să

Malisoră.

te convingă de un lucru, și poți fi sigur, cum că ți-a spus adevărul întreg. Dacă un Albanez ți-a spus *bessa* adică că

te va apăra până la moarte, poți să fii sigur, că nu vei muri înainte ca el să-și fi dat sufletul.

Acest jurământ este atât de puternic, în cât când cuiva îi este frică de inamic, se silește să obțină jurământul unui șef al vre unui trib, mai puternic să-i ia apărarea.

În asemenea împrejurări, este sigur că inamicul nu cotează să-l atace, fiindcă va avea a face cu acela, care a garantat, și în cazul acesta o simplă ceartă dintre doi indivizi, ar putea să atragă după ei, pe cele două triburi, și o vărsare de sânge, devine inevitabilă.

Bessa se face în modul următor: ambele părți după ce se sărută, apropiindu-și numai obrazul, și întind cele două degete mari, și în momentul când le ating, pronunță de două ori sacramentul *bessa-bes*.

Această *bessa* a fost călăul multor oameni nevinovați, pe cari i-a secerat în vârsta lor cea mai frumoasă și a pus-tiit multe case, de aceia se obține foarte greu.

CARACTERUL ALBANEZILOR

Albanezul este regele munților, vânător, păstor, soldat brav sau haiduc, el desprețuește munca obligatorie, care face din om un sclav. El nu înțelege să se supună, decât o-biceiurilor sale, și nu ascultă, de cât de arma sa.

Rolul său istoric este în raport strâns cu natura sa, și natura sa, cu aceia a țării sale.

Albanezul urmărește cursul represaliilor contra unui inamic și dacă nu și-l poate ajunge, sau dacă el moare înainte de a fi satisfăcut, atunci el lasă această grijă — ca un testament autentic — fiilor lui sau urmașilor lui.

Albanezul, care locuiește într'o țară muntoasă, fără a avea contact cu orașele, fără instrucție și fără nici o cultură, a fost și este un popor brav, care merită să trăiască, căci la el găsim: caracter leal, sincer și om de cuvânt. Lucru ce se vede rar la popoarele culte din Europa.

Când Albania a căpătat independența, pe care națiunea

care a proclamat drepturile sfinte ale individului, nu i se poate nega; guvernul care a luat frânele în mână, poate întreprinde lipsurile ce rămân de îndeplinit. Albania nu poate trăi izolată, aceasta fiind contra intereselor sale proprii.

Ea este un copil, care are trebuință de ajutorul fraților săi mai în vârstă, pentru a trăi și a se desvolta.

Miridiți.

Urez ca acest ajutor să i se dea de către toate popoarele binevoitoare, de către toți aceia, cari stimează o populațiune, care a dat exemplu bun, de o energie, de o statornicie în nenorocire și de o credință nestrămutată, și să nu fie tratat ca o — rezervă — de sălbatici, pe cari civilizațiunea trebuie să-i suprime.

Patria lui Skenderbey nu va dispărea. Ea a cunoscut timpuri întunecate, și viitorul este al acelor cari nu disperă.

Comunele situate între Adriatică—Galicică—Morava
Numărul familiilor române

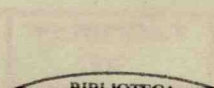
Nr. curent	Numele comunelor	Familii	Nr. curent	Numele comunelor	Familii
1	Corcea	400—500	34	Cerma grande piu	30
2	Pliasa	150	35	Cericu	15
3	Dişniţa	30	36	Strmeni	25
4	Mboria	30	37	Crucuchi	15
5	Drenova	10	38	Sinaprente	10
6	Darda	7	39	Gărmănicoc	20
7	Bubuştiţa	15	40	Grabiani	25
8	Flochi	5	41	Garmăn biciuczi	30
9	Pukana	5	42	Garmăn piceola	10
10	Ghianji	5	43	Miza	10
11	Pogradeţ	30	44	Diviaca	15
12	Nicea	50	45	Grădişte	25
13	Lunca	100	46	Berat	500
14	Moscopole	140	47	Liapârda	15
15	Şipsca	80	48	Duşnic	15
16	Bitcuchi	30	49	Voinicu	7
17	Libonia	20	50	Brest ani	10
18	Grabova	70	51	Bilcea	5
19	Durazzo	200	52	Dobronic	5
20	Tirana	150	53	Hogjani	7
21	Sucţi	20	54	Vârtop	14
22	Duşcu }	15	55	Bracula	1
23	Ruşcoli }		56	Malibârda	10
24	Iuba		57	Vaviza	20
25	Pieşeze	21	Zoiceana		
26	Reti-Liagaşeni	5	59	Cozare	10
27	Rapani	6	60	Polovina	20
28	Cavaia	150	61	Morava	30
29	Blutai }	7	62	Brmăniţa	10
30	Ricai }		63	Chelbeşira	15
31	Gressa	15	64	Conisbalter	10
32	Vila	30	65	Posca	15
33	Batai	20	66	Cosova	25

No. curent	Numele Comunelor	Familii	No. curent	Numnle Comunelor	Familii
67	Schepuri	25	99	Poiani	20
68	Poliojani	10	100	Știilas	18
69	Cutalia	8	101	Șope	10
70	Ducas	15	102	Levani-Șamar . .	20
71	Goriciani	10	103	Levani-Șaban . .	25
72	Curiani	10	104	Cerveni	25
73	Voivodani	4	105	Pristani	15
74	Pobrazi	5	106	Fracula	15
75	Țucalaz	5	107	Crops	4
76	Produtura	5	108	Ametbeias	25
77	Verbas	5	109	Aliban	4
78	Jarza	5	110	Mifoli	15
79	Linari	7	111	Scrofetina	25
80	Calfani	8	112	Resiști	20
81	Carbonara	30	113	Scrapari	10
82	Lușnjia	25	114	Mecati	18
83	Eșigura	5	115	Lacatun	10
84	Bumbulina	10	116	Bestrova	20
85	Imștea	10	117	Ciapatat	5
86	Colonia	20	118	Bunavia	25
87	Crucepost	4	119	Siliște	20
88	Libovșa	15	120	Selenița	60
89	Ciplaca	15	121	Beilic-Selenița .	7
90	Petova	3	122	Armeni	10
91	Fieri (Fereca) . .	300	123	Libonia	10
92	Urgurtu	10	124	Pliari	10
93	Javaru	12	125	Giurina	20
84	Radoștina	10	126	Mulipașa	20
95	Resilie	10	127	Băbița	7
96	Crionero	2	128	Svernez	5
97	Drisa	10	129	Vallona	50
98	Crucghiata	20			

ERRATA

TABLA DE MATERII

	Pag.
Situație. Populație. Etnografie	7
Relief. Munți	11
Ape. Râuri	13
Lacuri	17
Capuri	19
Porturi. Câmpii. Clima.	19
Orășe	19
Rasa albaneză	36
Origina albanezilor	44
Invaziunea barbarilor	49
Evul Mediu	50
Skenderbey și luptele lui contra Turcilor.	55
Albania sub stăpânirea otomană.	75
Albania independentă	85
Domnia Prințului de Wied	90
Albania în timpul războiului european	92
Părțile Albaniei administrate de Francezi	99
Cultura albaneză și Coloniile Albaneze	105
Producțiuni	109
Căi de comunicație	110
Poporul albanez și viața lui la sate	113
Vendeta și Bessa	118
Caracterele Albanezilor	122
Comunele dintre Adriatica și Galicica (Tablouri)	124

DE ACELAȘ AUTOR

1. *Aritmetica* pentru cl. I rurală
2. *Aritmetica* pentru cl. I primară urbană
3. *Aritmetica* pentru cl. II primară
4. *Geografia* jud. Vlașca
5. *Harta* jud. Vlașca
6. *Geografia* Turciei Europene
7. *Atlasul* Turciei Europene
8. *Harta* Turciei Europene cu comunele românești
9. *Constantinopol* și vecinătățile sale

E R R A T Ă

Pag.	7 rândul	25	în loc de	Ilviană citește Iliriană
„ 9	„ 1	„ „	„	română citește romană
„ 9	„ 3	„ „	„	illegal citește inegal
„ 11	„ (nota)	„ „	„	Oraș citește Oroș
„ 24	„ 13	„ „	„	Croia citește Cruia
„ 27	„ 25	„ „	„	Borat citește Berat
„ 28	„ 20	„ „	„	Calona citește Valona
„ 33	„ 3	„ „	„	Frășari citește Frașari
„ 38	„ 25	„ „	„	Schpetari citește Schipetari
„ 39	„ 15	„ „	„	Muzaniani citește Muzachiari
„ 39	„ 15	„ „	„	Toinor citește Tomor
„ 39	„ 20	„ „	„	Hernu citește Hemu
„ 39	„ 24	„ „	„	Hernu citește Hemu
„ 40	„ 14	„ „	„	colonelor citește coloniilor
„ 40	„ 15	„ „	„	Ilvii citește Ilyrii
„ 41	„ 3	„ „	„	Frasari citește Frașari
„ 52	„ 22	„ „	„	Albaniac citește Albaniae
„ 56	„ 17	„ „	„	Castumuni citește Castamuni
„ 64	„ 32	„ „	„	la citește l'a
„ 74	„ 7	„ „	„	Cazarma citește Cazana
„ 78	„ 9	„ „	„	det citește de
„ 78	„ 33	„ „	„	Voluscei citește Voiusei
„ 85	„ 26	„ „	„	Ablania citește Albania
„ 87	„ 27	„ „	„	prindea citește preindea
„ 88	„ 25	„ „	„	Gullaume citește Guillaume
„ 89	„ 17	„ „	„	incediate citește incendiate
„ 91	„ 22	„ „	„	surgiumire citește surghiumire
„ 91	„ 30	„ „	„	ciocnie citește ciocnire
„ 93	„ 31	„ „	„	retagerea citește retragerea
„ 100	„ 33	„ „	„	Descons citește Descoins
„ 103	„ 15	„ „	„	regimele citește regiunile
„ 109	„ 11	„ „	„	Comunicații citește Comunității
„ 112	„ 13	„ „	„	Delvins citește Delvino
„ 116	„ 12	„ „	„	le citește de
„ 118	„ 22	„ „	„	dela trib citește dela trib la trib.